

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2025 45 stp

Fakultet for miljøvitenskap og naturforvaltning

Vinterfriluftsliv i Rondane Sør villreinområde: adferd og holdninger til tiltak for å styre ferdsel på Venabygdsfjellet

Winter Outdoor Recreation in Rondane Sør Wild
Reindeer Area: Visitor Behaviour and Attitudes
Towards Management Strategies at Venabygdsfjellet

Ulla Bech Bråten
Master i Naturforvaltning

Forord

Denne oppgaven markerer avslutningen på en toårig mastergrad i naturforvaltning ved Fakultet for miljøvitenskap og naturforvaltning (MINA) ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU). Oppgaven omfatter 45 studiepoeng og er skrevet i samarbeid med Norsk institutt for naturforskning (NINA). Jeg trives godt i skjæringspunktet mellom menneske og natur, og arbeidet med denne oppgaven har bare styrket denne interessen. Det har vært en lærerik, utfordrende og ikke minst spennende del av studiene som jeg vil se tilbake på med et smil.

Jeg vil rekke en stor takk til min hovedveileder ved NMBU, Øystein Aas, for all hjelp og veiledning knyttet til oppgaven. Takk for lynraske svar på e-post og gode diskusjoner rundt oppgaven underveis. Takk til biveileder Vegard Gundersen fra NINA for utlån av utstyr til feltarbeid og faglig veiledning i oppgaven. Takk til Paul Nilsen fra Ringeby fjellstyre for bistand med praktisk gjennomføring av feltarbeidet og lån av hytte for oppholdet. Takk til alle som har støttet meg under skrivingen. Til sist vil jeg utrette en stor takk til alle informantene jeg møtte på Venabygdsfjellet.

Ulla Bech Bråten

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet

Ås, mai 2025

Sammendrag

Villrein (*Rangifer tarandus tarandus*) i Norge er under stort press, blant annet grunnet menneskelig ferdsel. I Rondane Sør villreinområde er det gjennomført en rekke ferdselsstyrende tiltak for å bedre situasjonen til villreinen. Hensikten med denne studien var å se hvordan gjennomførte ferdselsstyrende tiltak på Venabygdsfjellet i Rondane har påvirket vinterfriluftslivet og hvilke holdninger brukere har til ulike ferdselsstyrende tiltak. Dette er en casestudie som kombinerer observasjoner med kvalitative dybdeintervjuer.

Observasjonsstudiet ble gjennomført basert på en tidligere undersøkelse av ferdsel på Venabygdsfjellet fra Norsk institutt for naturforskning (NINA) der rutene turfølgene gikk i fjellet ble kartfestet og tilleggsinformasjon om hver turfølge ble notert. Dybdeintervjuene (n=7) gikk ut på å undersøke hva informantene visste om villrein, hvilke motivasjoner de hadde til å gå skitur og hvilke holdninger de hadde til ulike gjennomførte og hypotetiske tiltak. For å analysere faktorer som fremmer eller hindrer folk i å gå ut i terrenget ble COM-B-modellen benyttet.

Etter flyttingen av DNT-hytta Gråhøgdbu og tilhørende sti/løypenett har hoveddelen av ferdselen flyttet seg nærmere eksisterende infrastruktur på Venabygdsfjellet. Likevel er det fortsatt dager med en del ferdsel til/rundt toppene utenfor løypenettet, særlig i ferie- eller helgedager med fint vær og godt skiføre. Det var mye trafikk rundt den nye turisthytta Veslefjellbua, og den virker å fange opp et bredere spekter av brukere enn det Gråhøgdbu gjorde. Faktorer som fremmet at folk gikk ut i terrenget inkluderer manglende kunnskap om egen påvirkning på villrein, sosial aksept for adferden, tilgjengelighet, fint vær og føre, eventyrlyst og et ønske om å komme seg vekk fra infrastruktur. I tillegg var positive følelser knyttet til mestring, stedstilknytning og vakker natur viktige motivasjoner. De viktigste faktorene som hindret adferden var dårlig vær og føre, sikkerhet og komfort og vaner med å gå i merka løyper. Informantene var positive eller nøytrale til de gjennomførte tiltakene på Venabygdsfjellet, inkludert flytting av infrastruktur og juridiske tiltak. Mange var også aksepterende ovenfor et hypotetisk ferdselsforbud, mens andre var negative til et totalforbud og ønsket en mer dynamisk løsning. Flere var kritiske til effekten av myke tiltak alene, og noen kritiserte ansvaret myke tiltak legger på individet. Samtidig manglet informantene kunnskap om påvirkningen ferdsel har på villrein og det trukket frem at det var en underutnyttet mulighet for informasjonstiltak på Venabygdsfjellet.

Basert på dette burde både målrettede informasjonstiltak og strengere tiltak som ferdselsrestriksjoner vurderes videre. Dette er en kvalitativ undersøkelse som har tatt et dypdykk i kontekstuelle forhold på Venabygdsfjellet som ikke nødvendigvis kan overføres til andre steder eller andre kontekster. Videre forskning på temaet burde se på effekten av ytterligere tiltak knyttet til både ulike informasjonstiltak, men også mulighetene for hardere tiltak, og tiltak som treffer de som ikke berøres av flytting av infrastruktur.

Abstract

Wild reindeer (*Rangifer tarandus tarandus*) in Norway are facing great challenges, including pressure from human disturbance from outdoor recreation. Multiple visitor management measures have been implemented to improve the situation for wild reindeer in Rondane Sør wild reindeer area. This study aims to better understand how implemented measures at Venabygdsfjellet in Rondane affect winter outdoor recreation and recreationists' attitudes to different management measures. This case study combines observation with qualitative interviews. The observations are based on a previous study on outdoor recreation at Venabygdsfjellet by The Norwegian Institute for Nature Research (NINA) where recreationists' routes are mapped and additional information about each group noted. The interviews (n=7) aimed to understand what knowledge informants had about wild reindeer and human recreation, as well as motivations for winter outdoor recreation and attitudes towards implemented and not implemented measures. This study uses the COM-B model to analyse behaviour sources that either facilitate or limits the behaviour of walking into the study area.

After removing the tourist cabin, Gråhøgdbu, and connected trails, most of the use is concentrated closer to existing infrastructure at Venabygdsfjellet. Nevertheless, there are still days with considerable traffic to and around the peaks outside the trail network, especially during holidays or weekends with good weather and favourable skiing conditions. The new tourist cabin, Veslefjellbua, was popular among recreationalists, and it seemed to be used by a broader user group than Gråhøgdbu. Factors facilitating the behaviour of walking into the study area included limited knowledge about the effects of outdoor recreation on wild reindeer, social norms, accessibility, nice weather and skiing conditions, adventure seeking, and a desire to get away from human infrastructure. In addition, positive feelings connected to surmounting difficulty, place attachment, and beautiful nature were important motivations. Factors limiting the behaviour include bad weather and skiing conditions, safety and comfort and the habit of walking on marked trails. Informants displayed positive or neutral attitudes towards implemented measures at Venabygdsfjellet, including removing infrastructure and legal measures. Many also accepted the idea of a hypothetical area restriction, while others were opposed to a total ban and preferred a more dynamic solution. Several were critical of the effectiveness of soft measures alone, and some criticized the individual responsibility that such measures place on visitors. At the same time, the informants lacked knowledge about the impact of human activity on wild reindeer, and it was highlighted that there is an underutilized potential for information efforts at Venabygdsfjellet.

Based on this, targeted information measures and area restrictions should be considered to further limit the behaviour of walking into the study area. This is a qualitative study that has taken a deep dive into the contextual conditions at Venabygdsfjellet, which may not necessarily be transferable to other locations or other contexts. Additional research should aim for better understanding of effects of both targeted information measures and stricter measures such as area restrictions and measures that target those not affected by removing trail infrastructure.

Innholdsfortegnelse

1. Introduksjon	3
1.1 Bakgrunn	3
1.2 Formål og forskningsspørsmål	7
2. Teori.....	8
2.1 Menneskelig adferd	8
2.2 Forvaltningstiltak.....	10
3. Metode.....	13
3.1 Beskrivelse av studieområdet	13
3.2 Forskningsmetode.....	13
3.3 Datainnsamling	14
3.4 Etikk og personvern.....	17
3.5 Dataanalyser	17
3.6 Sterke og svake sider ved metoden.....	19
4. Resultater fra observasjoner	20
4.1 Før påske.....	21
4.2 Påskeuka	22
4.3 Hunder og barn utenfor løypenettet.....	23
4.4 Andre observasjoner	24
5. Resultater fra dybdeintervjuene.....	25
5.1 Om informantene	25
5.2 Å gå inn i studieområdet - Evner.....	26
5.3 Å gå inn i studieområdet – Muligheter	29
5.4 Å gå inn i studieområdet – Motivasjoner	31
5.5 Holdninger	34
5.6 Substitusjon i studieområdet fra intervjuer og observasjoner.....	37
7. Diskusjon.....	40
7.1 Oppsummering av funn	40
7.2 Ferdsel i studieområdet.....	41
7.3 Myke eller harde tiltak?	46
7.4 Fungerer Veslefjellbua som substitusjon for Gråhøgdbu?	48
7.5 Mine funn i sammenheng med myndighetenes anbefalte tiltak	48
7.6 Begrensninger ved undersøkelsen og videre forskning	50
8. Konklusjon	51
9. Referanser.....	52

Vedlegg 1: Oversiktskart studieområde.....	56
Vedlegg 2: Observasjonsskjema med ett eksempel.....	57
Vedlegg 3A: Intervjuguide innledende intervju	58
Vedlegg 3B: Intervjuguide dybdeintervju	59
Vedlegg 4: Informasjonsskriv og samtykkeskjema	60
Vedlegg 5: Kartblad større format	62

1. Introduksjon

Villreinstammene i Norge er under press fra mange kanter, og det er blitt iverksatt store prosjekter og ressurser for å berge de villreinbestandene vi har igjen. I 2017 ble det utarbeidet et faggrunnlag for kvalitetsnorm på villrein med formål å si noe om tilstanden og hvilke utfordringer som finnes i de enkelte villreinområdene, samt jobbe videre for at kvaliteten på områdene er tilfredsstillende (Kjørstad et al., 2017). I 2021 ble de nasjonale villreinområdene vurdert etter denne kvalitetsnormen, og seks av ti områder fikk vurderingen «dårlig kvalitet», inkludert Rondane villreinområde (Rolandsen et al., 2022). Rondane villreinområde ble vurdert til dårlig kvalitet på fordi det var observert mer enn 90% reduksjon i funksjonelle trekkpassasjer som følge av fragmentering gjennom utbygging av infrastruktur og menneskelig ferdsel.

Denne oppgaven utforsker den menneskelige komponenten i konflikten mellom ferdsel og villreinen på Venabygdsfjellet i Rondane Sør villreinområde. Dette området er viktig for villreinens arealbruk vinterstid og villreinens bruk av trekkpassasjen over fylkesvei 27 er sterk redusert. Selv om problemstillinger knyttet til villrein er bakteppe for denne oppgaven, er det menneskelig adferd som er hovedtemaet. Forvaltningen av villrein handler mye om forvaltning av mennesker, siden det er de som forårsaker forstyrrelsen. Gjennom observasjoner i studieområdet og kvalitative intervjuer med friluftslivsutøvere er målet med oppgaven å øke kunnskapsgrunnlaget om hvordan folk ferdes i studieområdet, samt hvordan de påvirkes av ulike forvaltningstiltak. Oppgaven bygger på prinsippet om at det er viktig å bygge kunnskap i det spesifikke, og det som skjer konkret i et bestemt område.

1.1 Bakgrunn

1.1.1 Villreinen i Rondane

Villreinen var en av hovedmotivasjonene for opprettelsen av Norges første nasjonalpark i Rondane i 1962 (Bråtå, 2020). Villreinstammene i Rondane-Dovre-regionen (Snøhetta, Knutshø, Sølnekletten og Rondane) regnes som de bestandene med mest genetisk opprinnelighet og har dermed minst innblanding av tamrein (Kvie et al., 2019). Disse villreinbestandene er dermed spesielt viktige å bevare i internasjonal sammenheng samtidig som de er spesielt sky og sårbare ovenfor menneskelig påvirkning. I dag er villreinpopulasjonen i Rondane-Dovre-regionen fragmentert i flere delpopulasjoner som er helt eller delvis adskilt (Strand et al., 2014; Strand & Gundersen, 2019). Forvaltningen i Rondane villreinområde skiller mellom to delområder; Rondane Nord og Sør, som er adskilt av fylkesvei 27 over Venabygdsfjellet. I tillegg regner man med to delpopulasjoner i Rondane nord; én nord (Dovre) og én sør (Vulufjell) for Store-Ula (Strand & Gundersen, 2019).

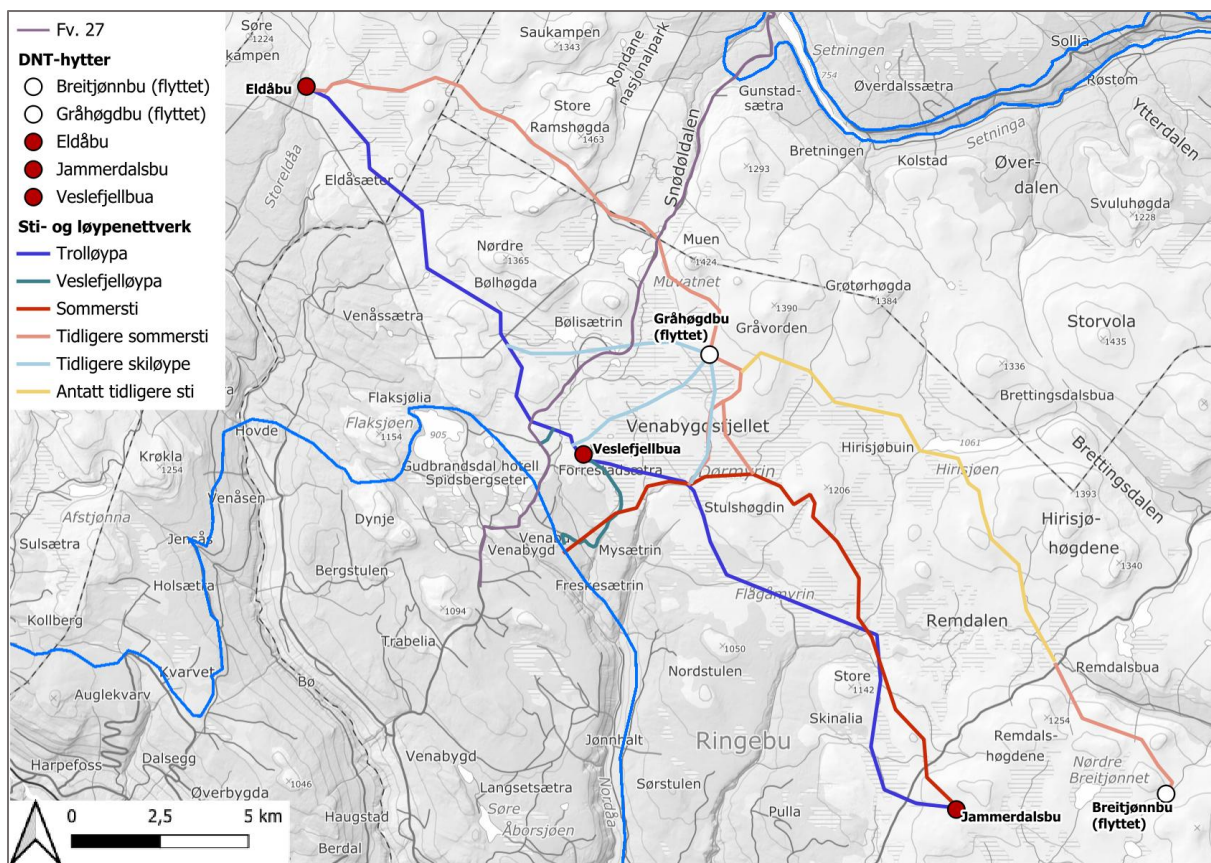
Områdene ved Venabygdsfjellet har hatt stor betydning som vinterbeite for villreinen, men de siste årene har villreinen unngått disse områdene. Tidligere trekkregistreringer viser at villreinen krysset fylkesvei 27 fra begge kanter gjennom vinteren (Brænd & Myren, 2022). Kunnskapsgrunnlaget for vurdering av delnorm tre viser tre ulike trekkpassasjer på Venabygdsfjellet mellom Rondane nord og Rondane sør (figur 1). I dag er disse trekkpassasjene lite brukt av villrein. Villreinen i Rondane er GPS-merka siden 2009, som gjør at man kan følge bevegelsene til reinflokkene gjennom året i tre-timers intervaller. I tidsperioden 2009 til 2014 var det et begrenset trekk i trekkpassasjene over fylkesvei 27

(Strand & Gundersen, 2019). I tillegg har fylkesvei 27 fått status som nasjonal turistveg og er beskrevet som en kjøretur tett på naturen og flotte turområder (Statens vegvesen, u.å.). Dette er faktorer som bidrar til mye ferdsel på Venabygdsfjellet. I tillegg til dagsturturister og hytteeiere er turisme og turistrelatert virksomhet et av satsningsområdene i Ringeby kommune sin kommuneplan (Ringeby kommune, 2014). Tradisjonelt sett har det vært fotturer, skiturer og bærturer som har kjennetegnet ferdselen på Venabygdsfjellet (Andersen & Gundersen, 2010; Vistad & Gundersen, 2022; Vorkinn, 2003). Dette er også tilfellet i nyere tid, men en rekke andre former for vinterfriluftsliv har økt i popularitet de siste årene, eksempelvis kiting, terrengsykling og randonee (Øian et al., 2018). Med økningen i ferdsel har man også sett en økende utfordring med forstyrrelser på villrein.

Den norske turistforeningen (DNT) er en viktig aktør for friluftslivet i Rondane. DNT var viktige medkjempere for opprettingen av Rondane Nasjonalpark i 1962, og har siden utviklet fjellheimens tilgjengelighet for friluftslivsinteresserte i form av et stort nettverk av turisthytter, løyper og stier (Bråtå, 2020). DNT har også selv tatt initiativ til å stenge flere turisthytter deler av sesongen for å gi villreinen bedre plass under kalveperioden (Børresen & Lusæter, 2022). De senere årene har det vært økt motstand mot utbygging av nye DNT-hytter i den norske fjellheimen (Dronningsetra, setrene på Hjerkin, utvidelse/modernisering av Rondvassbu m.m.) (Tvilde & Lusæter, 2020). Samtidig har det gjennom de siste tiårene blitt fremmet forslag fra forvaltningen om å legge ned flere DNT-hytter for å styre ferdsel vekk fra villreinens kjerneområder (Bråtå, 1985; Strand et al., 2014). Dette har ført til store diskusjoner om vern og bruk av villreinområdene og gnisninger mellom aktører innen friluftsliv, turisme, naturvern, jakt og lokale brukere (Botheim & Hestdalen, 2025; Kåpvik & Wikborg, 2025).

1.1.3 Tiltak for styring av ferdsel på Venabygdsfjellet

Over Venabygdsfjellet gikk det tidligere en populær vandrerute mellom DNT-hyttene Eldåbu – Gråhøgdbu – Breitjønnebu. På midten av 90-tallet ble Breitjønnebu lagt ned, og en ny hytte, Jammerdalsbu, ble bygget i randsonen av villreinområdet (Strand & Gundersen, 2019). Vandreruten gikk fremdeles gjennom Venabygdsfjellet og Gråhøgdbu. Ferdselsmønsteret vinterstid på Venabygdsfjellet ble kartlagt mellom 2009 og 2014, og Gråhøgdbu ble beskrevet som et knutepunkt for skigåere i fjellet (Strand et al., 2014). Dermed ble det igjen anbefalt å flytte turisthytta samt tilhørende sti- og løypenettverk for å kanalisere ferdselen til utkanten av villreinområdet (figur 2). I 2020 ble Gråhøgdbu stengt og deretter flyttet ut av villreinområdet og til friluftsmuseet Maihaugen på Lillehammer, og skiløypene, stimerkingen og varder er også fjernet fra området (Brænd & Myren, 2022; Stakston, 2021). Flyttingen av Breitjønnebu og Gråhøgdbu har medført at flere mil med skiløyper og merka stier er fjernet fra villreinens kjerneområder. For å kompensere for tapet av turisthytta Gråhøgdbu, har DNT etablert Veslefjellbua (to nye turisthytter) som ligger helt i utkanten av villreinområdet rett nord for Veslefjell.

Figur 2: Skisse over Venabygdsfjellet med de endringene som har skjedd i sti/løypenettet og DNT-hytter. Det blå omrisset viser grensen til villreinområdet. Figuren er basert på ulike eldre kart og fremstillinger av endringer, blant annet fra Strand og Gundersen, 2019 og Strand et al., 2014. Generert i QGIS (3.38.3-Grenoble).

Det er også innført andre tiltak på Venabygdsfjellet for å styre ferdsel. Ringeby kommune har innført forbud mot kiting i hele kommunens areal som faller under villreinområdet (Ringeby kommune, 2018). I tillegg er det et stanse- og parkeringsforbud langs fylkesvei 27 vinterstid. Der har det tidligere krysset villrein, men i dag anses det som et lite funksjonelt trekk (Brænd & Myren, 2022). Formålet med stopp- og parkeringsforbudet langs veien er å kanalisere utfarten inn i villreinområdet til områder lenger vekk fra villreinens kjerneområder. Med det gjeldende forbudet er det ingen utfartsparkeringer om vinteren mellom Spidsbergseter og Sollia.

I Rondane er det altså gjennomført en rekke tiltak for å bedre situasjonen til villreinen. Likevel er det lite kunnskap om effekten av disse tiltakene (Strand & Gundersen, 2019). Målet er at tiltakene endrer folks atferd på en måte som reduserer forstyrrelsen og presset på villreinen, og som vil medføre at villreinen på sikt tar i bruk områder og gjenopptar trekk. Det kan ta tid før villreinen responderer på redusert forstyrrelse, og en må derfor ha et langsiktig perspektiv både på tiltak og måling av effekten. Folks respons på tiltak vil i mange tilfeller være spontan (f.eks fjerning av stikka løype) og man kan ofte observere effekter av tiltak kort tid etter at tiltaket er gjennomført. Første steg for å dokumentere effekter av tiltak er dermed å observere hvilke endringer man ser i folks atferd, knyttet til faktorer som ferdsel i tid og rom, volum utøvere, og hvilke typer aktiviteter de utøver (Gundersen et al., 2022). Dette er atferdsendringer som har effekt på villreinen, fordi det handler om selve bruken av området. En annen effekt av tiltakene er knyttet til hvordan folk opplever tiltakene, hvilke holdninger de har, og i hvor stor grad de aksepterer at tiltakene gjennomføres. Dette handler om

legitimiteten til tiltakene blant brukere og i befolkningen, og i hvilken grad de mener tiltakene er fornuftige selv om de kan gå ut over egen bruk og naturopplevelse.

Det arbeides nå med å gjennomføre tiltaksplaner for villreinen i Rondane, og det er foreslått en rekke tiltak for å bedre situasjonen for villreinen (Klima- og miljødepartementet, 2025). De fleste tiltakene kan karakteriseres som myke med informasjon og veiledning om ønsket atferd i fjellet, men det er også forslag om fysiske og regulerende tiltak for å begrense og kanalisere ferdsel. Selv om forskningen over tid har presentert inngående kunnskap om villreinens arealbruk og trekk, er det fortsatt lite kunnskap om effektene av disse tiltakene på folk og villrein. Et viktig første steg er å lære mer om effekten av allerede gjennomførte tiltak. Rondane er det villreinområdet der det allerede er gjennomført en rekke tiltak, og mange av disse tiltakene er konsentrert til Venabygdsfjellet.

1.2 Formål og forskningsspørsmål

Denne oppgavens formål er å undersøke hvordan de gjennomførte ferdselsstyrende tiltakene vinterstid på Venabygdsfjellet har virket så langt. Hensikten er å få en dypere forståelse av friluftslivutøveres bruk av fjellet og holdninger de har til styring av ferdsel. Oppgaven har også som mål å beskrive ferdselen vinterstid utenfor det oppkjørte løypenettet, og basert på dette blir problemstillingen følgende:

Hvordan ferdes folk i villreinområdet på Venabygdsfjellet om vinteren, og hvordan har fysiske og regulerende ferdselsstyrende tiltak påvirket ferdselen i området?

Knyttet til den overordnede problemstillingen er det flere forskningsspørsmål som er interessante å undersøke:

1. Hvordan og i hvilket omfang ferdes folk inn i studieområdet?
2. Hva slags kunnskap har friluftslivsutøvere om villrein?
3. Hvilke holdninger har friluftslivsutøvere til ulike ferdselsstyrende forvaltningstiltak?
4. I hvilken grad fungerer Veslefjellbua som substitusjon for Gråhøgdbu?
5. Har flyttingen av Gråhøgdbu ført til en endring i ferdsel i området på senvinteren?

Oppgaven undersøker ferdselen i februar, mars og april 2024, og inkluderer ikke tiltakene som er gjennomført langs fylkesvei 27. Dette området er viktigst for villreinen vinterstid, og det er derfor mest interessant å undersøke den menneskelige ferdselen i området i dette tidsrommet. Ettersom det i samme tidsrom er flere ferieuken med mye utfart er det en ekstra stor konflikt på denne tiden av året.

Oppgaven søker med dette å gi bidrag til kunnskapsgrunnlaget for styring av ferdsel og gi forvaltningen bedre forståelse av effektene av ferdselsstyrende tiltak. Et bedre kunnskapsgrunnlag gir politikere og forvaltere et bedre grunnlag for beslutninger, og gir større legitimitet blant de ulike aktørene som er interessert i fjellet.

2. Teori

Oppgaven min har utgangspunkt i flytting av tur-infrastruktur for å styre ferdsel vekk fra funksjonelle villreinområder. Det er i denne forbindelsen interessant å se både på hva slags forvaltningstiltak som er brukt for å styre ferdsel, og hvordan mennesker reagerer på slike tiltak. Teorigrunnlaget mitt deler seg dermed i to retninger: menneskelig adferd og ulike forvaltningstiltak.

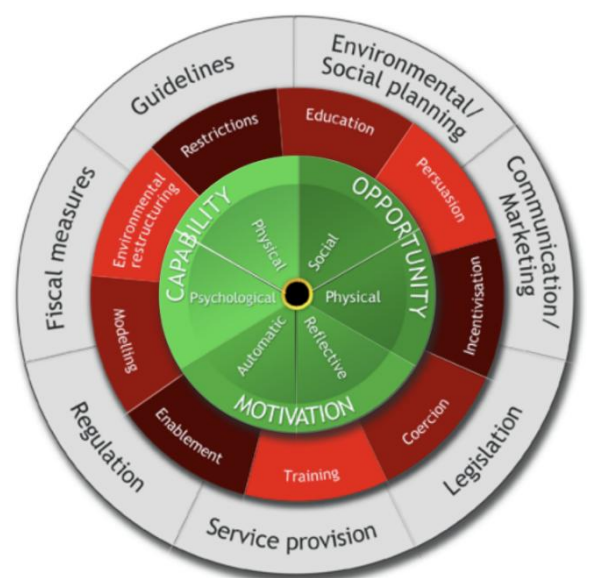
2.1 Menneskelig adferd

Menneskelig adferd er kompleks og sammensatt og kan dermed være vanskelig å forstå. Det er likevel gjort mange forsøk på å danne et teoretisk rammeverk for å forstå menneskelig adferd. Teorien om planlagt adferd (Theory of planned behavior) og VBN-teorien (Value-belief-norm) er mye brukte rammeverk for å forstå menneskelig adferd i naturen (Whitmarsh, Poortinga & Capstick, 2021). Teorien om planlagt adferd bygger på at man kan forutsi planlagt adferd på bakgrunn av holdninger, sosiale normer og oppfattet kontroll. Et premiss for denne teorien er at mennesker tar kognitive, rasjonelle, beslutninger om adferden sin. VBN-teorien er utviklet spesifikt for miljøvennlig adferd (Whitmarsh, Poortinga & Capstick, 2021). Disse modellene setter lys på og forsøker å systematisere noen av barrierene og drivkreftene for adferd, men de har noen begrensninger som forenkler den følelsesmessige og rasjonelle relasjonen mennesker har til omgivelsene sine. Kritikk av modellene peker på at de er for lite dynamiske og for individualistiske med for lite fokus på kulturelle og fysiske forutsetninger (Michie, van Stralen & West, 2011). Mer integrerende adferdsmodeller som kombinerer ulike teoretiske rammeverk er blitt utviklet de senere årene og er særlig blitt brukt i folkehelse. Disse modellene søker å få en bredere forståelse av adferd, men er hittil lite brukt for å undersøke miljøspørsmål (Allison et al., 2022).

2.1.1 COM-B-modellen og hjulet for adferdsendring

Et eksempel på en integrerende adferdsmodell er COM-B modellen. Denne modellen er laget for å favne bredere om å forstå menneskelig adferd ((Michie, van Stralen & West, 2011). Modellen er utviklet som en del av et større rammeverk for å identifisere effektive tiltakspunkter for å tilrettelegge for adferdsending, kalt The Behaviour Change Wheel, eller hjulet for adferdsendring (figur 3). Dette rammeverket brukes for å forstå hvordan man kan endre menneskelig adferd i ulike situasjoner og kontekster, og er en sammenfattelse av 19 ulike rammeverk for å forstå adferdsendring (Michie, van Stralen & West, 2011). Det innerste laget i hjulet er COM-B- modellen som identifiserer kilder til adferd. Det midtste laget er «intervention functions» eller tiltaksfunksjoner, og det ytterste laget er ulike “policy categories”, eller strategier.

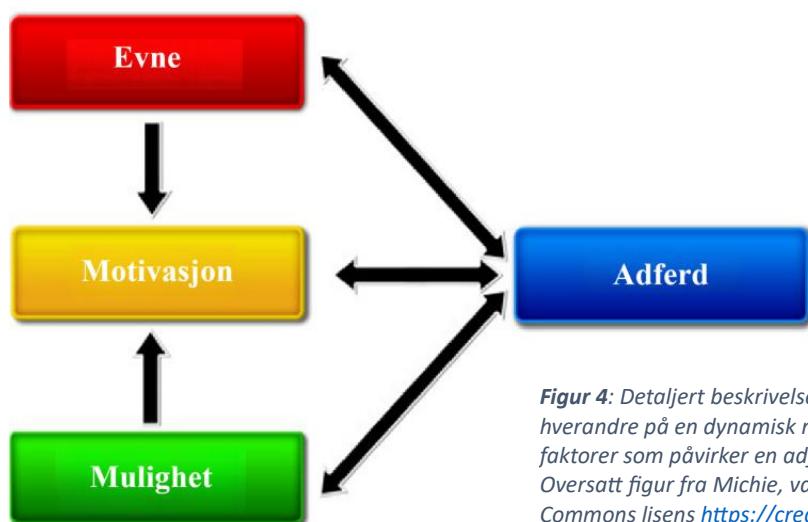
COM-B-modellen brukes for å identifisere menneskers *evne* (Capability), *mulighet* (Opportunity) og *motivasjon* (Motivation) for å utføre en adferd (Behaviour), og danner grunnlaget for hjulet for adferdsending. *Evne* (C) referer til en persons evne til å

Figur 3: Hjulet for adferdsendring fra Michie, van Stralen & West, 2011. Creative Commons lisens <https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/>

utføre en adferd, og kan deles inn i fysisk evne og psykisk evne. Det kan for eksempel være styrke og balanse eller kunnskap og forståelse for konsekvenser av adferden. *Mulighet* (O) referer til eksterne faktorer som påvirker en persons adferd, og kan deles inn i sosial mulighet og fysisk mulighet. Fysisk mulighet handler om hvor praktisk det er å gjennomføre en adferd i relasjon til det fysiske miljøet rundt mennesket som utøver adferden. I tillegg til det fysiske landskapet så inkluderer begrepet tidsmessig, økonomisk og materiell mulighet. Sosial mulighet er knyttet til vurderingen av sosiale eller kulturelle normer. *Motivasjon* (M) er psykologiske faktorer som påvirker adferden, og kan deles inn i refleksiv og automatisk motivasjon. Refleksiv motivasjon innebærer reflekterte holdninger, vurderinger, personlig moralske normer, planer og intensjoner basert på verdier eller mål. Automatisk motivasjon er knyttet til vaner, impulser, lyst, følelser og intinstinkter.

De tre ulike hovedkildene til adferd er sidestilt i modellen og er regnet som like viktige for å påvirke en adferd. Alle tre bestemmere har på denne måten et sidestilt potensiale til å påvirke adferden, og påvirker også hverandre (Michie, van Stralen & West, 2011) (figur 4). Både evne, mulighet og motivasjon påvirker en gitt adferd. I tillegg kan det å utøve en adferd igjen påvirke alle de tre bestemmerene. Evne og mulighet påvirker adferden direkte i tillegg til at de kan påvirke motivasjonene for adferden. På denne måten er alle komponentene i COM-B-modellen knyttet til hverandre.

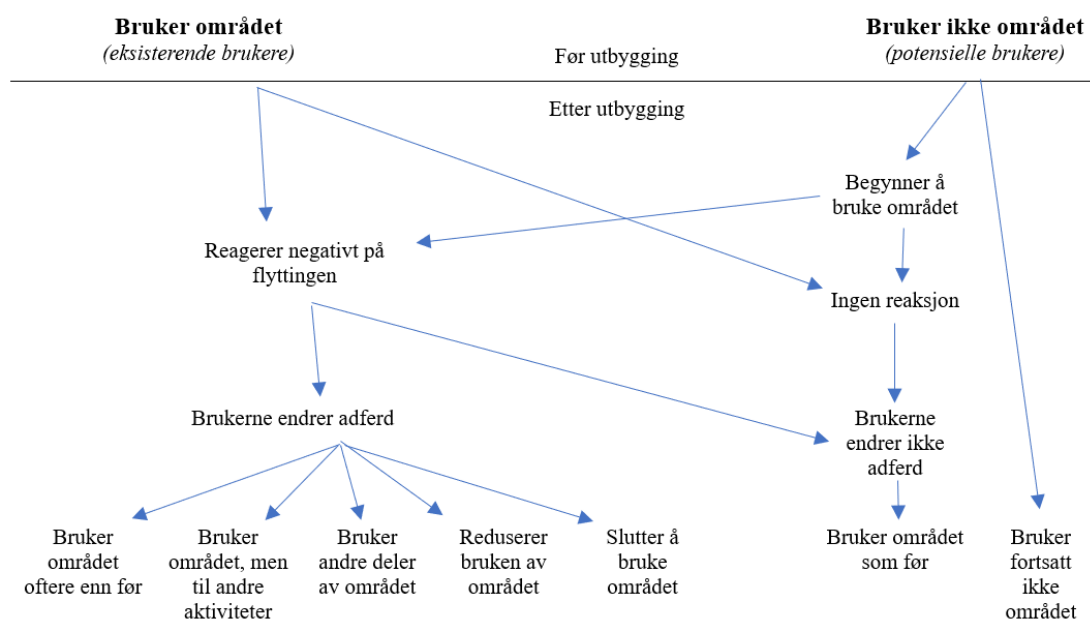
Figur 4: Detaljert beskrivelse av hvordan komponentene påvirker hverandre på en dynamisk måte. De tosidede pilene viser hvordan faktorer som påvirker en adferd igjen kan bli påvirket av adferden. Oversatt figur fra Michie, van Stralen & West, 2011. Creative Commons lisens <https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/>

Ved å identifisere de ulike komponentene i COM-B-modellen er det også enklere å iverksette tiltak for å endre eller justere en adferd. Man kan på denne måten identifisere både barrierer og bidragsyttere for ønsket adferd og mulige intervensjoner som kan fokusere på disse barrierene og implementere overordnede forvaltningsstrategier som støtter intervensjonene best mulig (Whitmarsh, Poortinga & Capstick, 2021).

2.1.2 Substitusjon

Bakgrunnen for oppgaven er blant annet flyttingen av DNT-hytta Gråhøgdbu med tilhørende infrastruktur, som lå midt i studieområdet, og opprettelsen av Veslefjellbua som kompensasjon. I hvilken grad en rekreasjonsaktivitet kan være et tilfredsstillende alternativ eller substitutt for en annen kan en kalle for substitusjon (Manning, 2022). Tett knyttet til substitusjon av rekreasjonsaktivitet er substitusjon i tid eller rom som følge av utfordringer med mengden folk som besøker et område. I min oppgave er det interessant å se hvilken grad Veslefjellbua fungerer som substitutt for Gråhøgdbu.

Når en snakker om substitusjon er det flere dimensjoner en må se på (figur 5), og det er interessant å reflektere rundt hvorvidt substituttet tilbyr lik eller ulik ressurs og lik eller ulik aktivitet (Manning, 2022). Dette kan være utfordrende å kartlegge, da aktivitet og ressurs ofte kan henge sammen. For min oppgave så er ressursen Gråhøgdbu, forsøkt substituert med Veslefjellbua som ligger på en ny plass. Altså er ressursen substituert. Når det gjelder rekreasjonsaktivitet så er både Veslefjellbua og Gråhøgdbu ubetjente DNT-hytter, som i utgangspunktet legger til grunn at aktiviteten med å besøke Veslefjellbua er lik aktiviteten med å besøke Gråhøgdbu. Likevel er Veslefjellbua plassert tett på annen infrastruktur, og en kan dermed også argumentere for at aktiviteten med å besøke Veslefjellbua er noe annerledes enn aktiviteten med å besøke Gråhøgdbu. For noen besøkende kan derfor det å gå tur til Veslefjellbua være en substitusjon til å gå tur til Gråhøgdbu, mens for andre friluftslivsutøvere kan det være at Veslefjellbua ikke er en reell substitusjon.

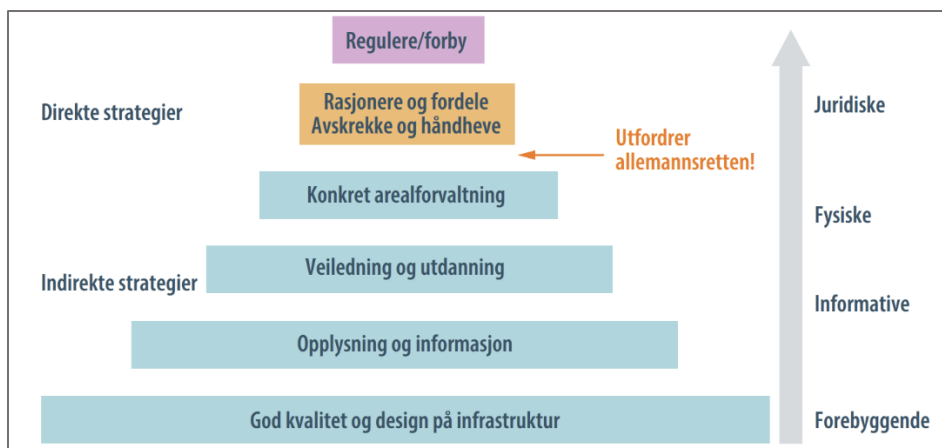

Figur 5: Oversikt over mulige adferdsendringer som følge av flyttingen av Gråhøgdbu og sti/løypenett. Bearbeidet figur fra Tangeland & Aas. (2010). Kraftinstallasjoner i naturområder – effekter på turisme, friluftsliv og bruk av fritidsboliger. En litteraturstudie. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/11250/2594170> (lest 20.04.2025).

Substitusjon er på denne måten bestemt av de friluftslivsutøverne som brukte den gamle ressursen (Gråhøgdbu) og de som bruker den nye ressursen (Veslefjellbua). I tillegg kan det være brukere som fortsatt går i området der Gråhøgdbu var, uten at de besøkte området da Gråhøgdbu sto der. For disse har flyttingen av hytta kanskje åpnet for at de benytter en ressurs som de tidligere ikke benyttet. Dette kan for eksempel være de som liker å gå på fjellski langt unna andre folk.

2.2 Forvaltningstiltak

Hvorvidt et naturområde er sårbart for ferdsel eller ikke, avhenger av to faktorer; naturens sensitivitet, og ferdselens påvirkningskraft (Hagen et al., 2019). For å endre på sårbarheten til et naturområde, er det derfor disse to faktorene man må manipulere. Naturens egenskaper er knyttet til tilpasningsevne, gjenopprettelsesevne og toleranse som bunner ut i en viss sensitivitet til ferdsel, og disse faktorene kan være vanskelig å endre på. I konflikten mellom villrein og menneskelig ferdsel er dermed menneskelig ferdsel den faktoren som er enklast å påvirke med forvaltningstiltak.

Figur 6: Konseptfigur tiltakspyramiden. Hentet fra Hagen et al., 2019.

Avbøtende tiltak kan gjennomføres for å endre ferdsel i sårbare områder. Man kan dele avbøtende tiltak inn i seks hovedkategorier, som går langs et spekter fra myke forebyggende tiltak til harde juridiske tiltak (figur 6). I praksis blir ofte de ulike hovedtypene kombinert. God kvalitet og design på infrastruktur er et forebyggende tiltak som skal gjøre at de besøkene benytter den infrastrukturen som er beregnet for besøkende og som man gjerne ønsker at de skal benytte for å unngå påvirkning på andre områder. Opplysning og veiledning har som formål å påvirke adferden til de besøkende gjennom retningslinjer og råd.

Informasjonsoppslag, plansjer og digitale oppslag er de vanligste tiltakene her. Konkret arealforvaltning handler om å manipulere omgivelsene for å kanalisere bruken av området. Det vil typisk være økt tilrettelegging i områder man ønsker å konsentrere bruken. Det kan gjøres med blant annet kloppelegging eller strategisk plassering av utfartsparkeringer. Både rasjonering, avskrekking og forbud er lite brukt som tiltak i Norge og allemannsretten setter grenser for gjennomføringen av slike tiltak.

I studieområdet på Venabygdsfjellet er det benyttet tiltak som spenner over hele prinsippfiguren, fra forebyggende til juridiske tiltak. Trolløypa ble anlagt på 80-tallet og går fra Høvringen til Lillehammer (Stakston, 2021). Det er en svært kanalisierende skiløype i studieområdet som blir kjørt opp og godt vedlikeholdt gjennom skisesongen. Byggingen av Veslefjellbua kan også plasseres under god kvalitet og design på infrastruktur. Hytta har plass til mange og er av bedre stand enn den gamle hytta var. Mange steder er det også informasjonsoppslag med løypekart, i tillegg til at det er skilta til steder koblet på løypenettet. Dette er de mykeste tiltakene på Venabygdsfjellet, og kan virke forebyggende for påvirkningen av villrein ute i terrenget ved at besøkende heller oppholder seg i løypenettet. Denne typen tiltak, i tillegg til informasjonstiltak, vil videre i oppgaven være omtalt som *myke tiltak*.

Fjerningen av Gråhøgdbu og tilhørende stinettverk som forvaltningstiltak kan kategoriseres som konkret arealforvaltning. Denne kategorien er knyttet til å endre og manipulere det fysiske miljøet og å kanalisere ferdselen (temahefte 73). Ved å øke tilretteleggingen i utkanten av sårbare områder, mens man reduserer tilrettelegging inne i studieområdet, vil det redusere bruken av det sårbare området, mens det vil øke bruken av området i kantsonen. På Venabygdsfjellet har man fjernet tilgjengeligheten inn i sårbare områder ved å fjerne løyper og turisthytta Gråhøgdbu, samtidig som det er etablert en ny utfartsparkering på Saltshaugen, med god tilgang på et større løypenettverk, i tillegg til etableringen av Veslefjellbua i

randsonen av villreinområdet. Disse tiltakene kan også påvirke de besøkende indirekte, og virke forbyggende slik som beskrevet over. Det er kanalisierende tiltak av høy kvalitet som tiltrekker seg folk til utkanten av villreinområdet. Fysiske tiltak som dette er noe hardere enn de over, men blir likevel definert som myke tiltak. I denne oppgaven er flyttingen av infrastruktur omtalt som et *hardere tiltak*, men mykere enn de juridiske tiltakene.

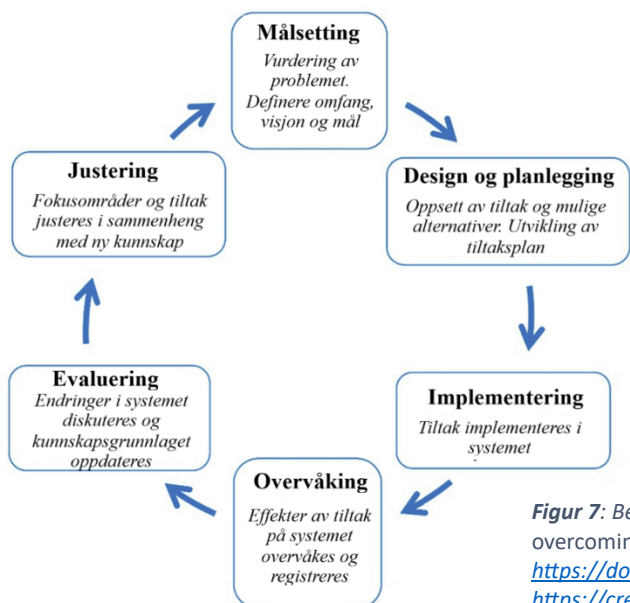
På Venabygdsfjellet har man også de aller hardeste juridiske tiltakene. Det er et stanseforbud langs fylkesvei 27, og det er et kiteforbud i hele studieområdet. Juridiske tiltak er vanligere for å hindre påvirkning på vernet natur i andre land, men har vært lite benyttet i Norge. Det er en generell motstand mot konseptet forbud, da det kan oppleves innskrenkende på allemannsretten. Ingen av forbudene på Venabygdsfjellet påvirker det tradisjonelle friluftslivet direkte. De juridiske tiltakene vil videre i oppgaven være omtalt som *harde tiltak*.

Rondane villreinområde og Venabygdsfjellet spesielt, er et eksempel på et område der det allerede er gjennomført en rekke tiltak, både myke tiltak som informasjon, og mer omfattende tiltak som store fysiske endringer av infrastruktur og forbud. Nå når det lages tiltaksplaner for mange av villreinområdene i Norge er det viktig å dokumentere effektene av allerede gjennomførte tiltak for å øke presisjonen på tiltakene for villreinen og for å bygge kunnskap om hvilke implikasjoner tiltakene har for brukere og lokalsamfunn. Mye handler om endringer i infrastruktur, og det har dermed størst effekt på de som bruker disse (Gundersen et al., 2015). Tilreisende kan velge å bytte område å reise til, mens det fortsatt er nærområde til hyttefolk og lokalbefolkning.

Adaptiv forvaltning

Adaptiv forvaltning er et sentralt begrep i naturforvaltning, og legger grunnlaget for å sikre målrettede tiltak som gir ønsket resultat. Adaptiv forvaltning har fokus på en prosessuell og dynamisk tilnærming til at det som forvaltes sannsynligvis er i endring hele tiden og trenger kontinuerlig oppfølging (Eide et al., 2015). Det er ikke en fast forvaltningsmodell, men heller en forvaltningsprosess eller metode for å forvalte et system i endring (figur 7). En slik måte å forvalte naturen på er avhengig av overvåking og oppfølging over tid, noe som har blitt desto viktigere med det økende antallet besøkende, og den økende graden av diversitet i type friluftslivsutøvere (Øian et al., 2018). Dette er dermed en anvendt metode for å håndtere

ferdsel i villreinområder. Et annet viktig prinsipp i adaptiv forvaltning er at den skal være målstyrt og kunnskapsbasert (Månsson et al., 2023). Gjennom en kontinuerlig prosess av læring og justeringer underveis skal man sikre et oppdatert kunnskapsgrunnlag som skal brukes videre i forvaltningen av områdene (Strand & Gundersen, 2014). Dette danner grunnlaget for å endre systemet over tid.

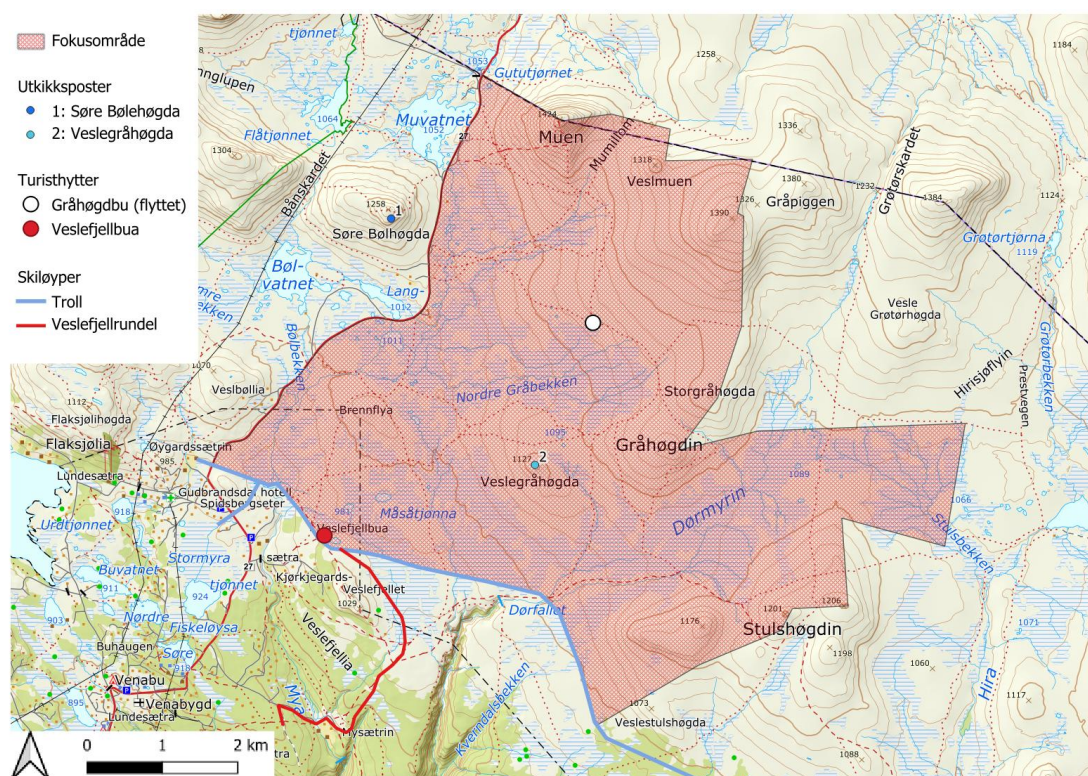

Figur 7: Bearbeidet figur fra Månsson et al. (2023). Understanding and overcoming obstacles in adaptive management. Tilgjengelig fra: <https://doi.org/10.1016/j.tree.2022.08.009>. Creative Commons lisens <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> (lest 12.03.2015).

3. Metode

3.1 Beskrivelse av studieområdet

Denne oppgaven studerer vinterfriluftslivet i et område på Venabygdsfjellet rett sør for fylkesvei 27 mellom Ringeby og Sollia. Studieområdet er et areal på ca. 40 km² oppe på fjellplatået mellom Veslefjellet og Muen (figur 8). Området er naturlig avgrenset av fylkesvei 27 og den preparerte Trolløypa nedenfor Veslefjell. I nord og i øst er området avgrenset av sikten over fjelltoppene. Både den tidligere tomte til DNT-hytta Gråhøgdbu og Veslefjellbua (to hytter), ligger inne i studieområdet, i tillegg til fjelltoppene og høydene Brennflya, Veslegråhøgda, Gråhøgdene, Gråvorden, Veslmuen, Muen og store deler av Stulshøgden. Området består av flate myrområder med slake bakker omkranset av høye og bratte fjelltopper, og mellom Brennflya og Trolløypa er det en del fjellbjørkeskog.

Figur 8: Oversiktskart over Venabygdsfjellet der studieområdet er rød-skravert. Den gamle plasseringen av Gråhøgdbu samt de nye hyttene er plassert på kartet, i tillegg til de to utkikspunktene benyttet til observasjonsstudiet. Trolløypa (blå linje) markerer ytterkanten av studieområdet mot eksisterende infrastruktur. Stort kartblad i vedlegg 1. Generert i QGIS (3.38.3-Grenoble).

3.2 Forskningsmetode

Oppgaven min bygger i hovedsak på kvalitative metoder. Det er problemstillingen som er styrende for hvilken metode en bør bruke (Jacobsen, 2015). Problemstillingen min er eksplorerende og fortolkende i den forstand at jeg ønsker å forstå hvordan folk bruker området oppe på Venabygdsfjellet. Det finnes ingen gjennomsnitts-turgåer, og for å forstå kompleksiteten i vurderingene og adferden til mennesker er en nødt til å ta et dypdykk (Jacobsen, 2015; Manning, 2022). En slik eksplorerende problemstilling vil ofte kreve en metode som for frem nyanser, dybde og bredde på dataen, og som er åpen for kontekstuelle forhold (Jacobsen, 2015). Dette er typisk for den kvalitative metoden, og det er den metoden som får størst plass i min oppgave.

For å svare på problemstillingen har jeg benyttet observasjon i naturlige omgivelser som suppleres med dybdeintervjuer som metode. Observasjoner kartlegger den faktiske adferden til folk i studieområdet, og ikke bare hva de sier at de gjør (Jacobsen, 2015).

Observasjonsstudiet er avgrenset i tid og rom, og det er mangfoldet og variasjonene i rutene folk går i fjellet som er interessant å undersøke. Dette er typisk for den kvalitative metoden. Likevel bygger observasjonsdataene også på noen analytiske, kvantitative tilnærminger som gjør det mulig å sammenlikne mine data med tidligere registreringer. For å supplere observasjonsdataene har jeg også gjennomført dybdeintervjuer. Dybdeintervjuene samler inn kvalitativ data med forutsetninger om at det er relativt få informanter, at jeg er interessert i hva den enkelte informanten sier og at jeg er interessert i hvordan informanten fortolker og legger mening i temaet (Jacobsen, 2015). I oppgaven min skal jeg undersøke en liten gruppe mennesker, og detaljene og nyansene rundt deres vurderinger i fjellet. Ved å kombinere kvalitative og kvantitative data på denne måten kan man få en bredere og dypere forståelse av en case, som er formålet med denne oppgaven.

3.3 Datainnsamling

Observasjonsstudiet foregikk sen vinteren og tidlig vår 2024, mellom februar og april. Det var også i denne perioden jeg gjennomførte innledende intervjuer og samlet kontaktinformasjon til informantene for dybdeintervju. Grunnlaget for den temporale avgrensingen er knyttet til at området er et viktig vinterbeiteområde for villrein og det er kartlagt trekkpassasjer i studieområdet knyttet til viktige funksjonsområder vinterstid (Brænd & Myren, 2022; Strand et al., 2014). Dessuten er det i disse månedene at det er mest folk i fjellet. I utgangspunktet ble det derfor bestemt at feltarbeidet skulle gjennomføres vinterferieukene uke 8 og uke 9 i tillegg til påskeuka. Grunnet uforutsette utfordringer knyttet til dårlig vær ble feltarbeidet i uke 9 forskjøvet til uke 10.

3.3.1 Observasjon

I observasjonsstudier skiller man mellom åpen og skjult observasjon. Ved åpen observasjon vet deltakerne at de blir undersøkt, mens ved skjult observasjon vet ikke deltakerne at de observeres (Jacobsen, 2015). I observasjonsstudiet i denne oppgaven visste ikke deltakerne at jeg observerte dem, og metoden kategoriseres derfor som skjult observasjon. Fordelen med denne typen observasjon er at de som observeres ikke har noen grunn til å endre adferden eller å opptre unormalt, og man unngår en såkalt observatøreffekt.

Feltobservasjonene gikk ut på å observere folk fra noen gode utkikkspunkter med kikkert, og tegne inn turruter på kart. Søre Bølhøgda og Veslegråhøgda var begge aktuelle utkikksposter som ble diskutert i forarbeidene til feltarbeidet (figur 8). Disse lå i kort avstand fra feltstasjonen (en enkel hytte i studieområdet) noe som ga oversikt over området og mulighet for tidlig adgang til observasjonspunktene. Fra utkikksposten noterte jeg rutene folk gikk i papirkart i sanntid og gav ruten et identifikasjonsnummer og en fargekode. I tillegg til den romlige adferden, ble det registrert utdypende informasjon knyttet til observasjonene i et observasjonsskjema (vedlegg 2). Dette inkluderte antall i turfølget, om det var hund eller barn med, hvor mange og størrelse på sekk, og hvor turfølget eventuelt tok pause. Det ble også notert en antatt turkategori av mosjonstur, kortere rekreasjonstur, lang dagstur eller overnattingstur. Disse antagelsene baserte seg på hastighet, størrelse på sekk og eventuelt pulk, samt rute.

Søre Bølhøgda (utkikkspost 1 figur 1) er utkikksposten som ble brukt av Norsk institutt for naturforskning (NINA) i observasjonsstudiet mellom 2009 og 2014 (Strand et al., 2014). For at undersøkelsen skulle være likest mulig NINA sin brukte jeg Søre Bølhøgda som utkikkspunkt i uke 8 og 10. Det var utfordrende å rekruttere folk til dybdeintervjuer fra Søre Bølhøgda. Dette var i hovedsak fordi det var langt å gå til turfølgene jeg observerte fra toppen, og jeg kunne ikke få kontakt uten å miste oversikt over studieområdet i lang tid. De gangene jeg prøvde å kontakte de som gikk langt utenfor løypene, endte det ofte med at de gikk fra meg. På bakgrunn av dette ble utkikksposten flyttet til Veslegråhøgda (utkikkspost 2 figur 1) i påsken. Både fordi det var et utkikkspunkt vi allerede hadde vurdert i forarbeidene, og fordi jeg observerte mange av turfølgene gå i nærheten av Veslegråhøgda. Dermed kunne jeg bruke mesteparten av tiden på toppen med god oversikt, samtidig som det var kort vei til mulige informanter.

Veslegråhøgda har relativt lik oversikt over fjellplatået som Søre Bølhøgda, men ligger nærmere løypenettet og turisthytta Veslefjellbua. På Søre Bølhøgda kunne jeg sitte i ro og ha fullstendig oversikt over fjellplatået, mens på Veslegråhøgda var det nødvendig å snu seg eller gå rundt på toppen for å ha fullstendig oversikt. Fra Søre Bølhøgda hadde jeg noe bedre sikt mellom toppene fra Veslemuen til Gråhøgdene, mens fra Veslegråhøgda så jeg bedre området nærmest Trolløypa og innover mot Hirisjøen. Jeg ser likevel ikke at det er noen stor forskjell i oversikten jeg hadde fra de to toppene.

I tillegg til registreringen av rutevalg ute i terrenget, har jeg også gjort mindre systematiske observasjoner ute i felt. Det har vært observasjoner når jeg har gått til og fra parkeringsplassen og feltstasjonen, i tillegg til observasjoner når jeg har gått til Veslefjellbua og andre steder for å intervju folk på tur. Disse observasjonene ble som oftest notert ned i feltdagboken min på slutten av hver feltdag, men andre observasjoner har meldt seg som interessante i ettertid av feltarbeidet ved gjennomgangen og analysen av intervjudata.

3.3.2 Innledende intervjuer

Utvalget av informanter i kvalitative undersøkelser er formålstyrt, og det er dermed formålet med undersøkelsen som bestemmer hvilke informanter man bør velge (Jacobsen, 2015). Målet har dermed ikke vært å få så mange informanter som mulig, men heller informanter av interesse for å svare på problemstillingen. Siden formålet med min undersøkelse er å forstå hvilke avgjørelser og vurderinger folk tar i fjellet, var det naturlig å finne informanter som tilhører litt ulike brukergrupper i studieområdet. For eksempel er det interessant å prate med noen som går topptur, noen som går en kortere tur, de som går sammen med andre, de som går alene, de som bruker Veslefjellbua og de som går der Gråhøgdbu pleide å være. Gjennom observasjonsstudiet fikk jeg inntrykk av hvilke observasjoner som var ønskelig å undersøke videre. Dette var utgangspunktet for å velge informanter til dybdeintervju.

Informantene ble rekruttert gjennom et kort innledende intervju. Disse intervjuene var semistrukturerte, med ti tydelig formulerte spørsmål i en intervjuguide. Noen var lukka og hadde svaralternativer, mens andre var mer åpne og ga rom for at informanten kunne fortelle mye (vedlegg 3A). De innledende intervjuene skulle gi meg et inntrykk av variasjonen i informantene for videre utvalg til dybdeintervjuer. Spørsmålene handlet derfor i hovedsak om hva slags skigår informanten var i form av type ski, lengde på turene, og hvor godt kjent de var i området. I tillegg ble de spurt om de hadde noe kjennskap til Gråhøgdbu eller Veslefjellbua og om de hadde noe kjennskap til villreinen i området. Til sist ble det samlet inn

kontaklinformasjon til de som samtykket til et oppfølgende dybdeintervju. Intervjuguiden ble utformet blant annet med inspirasjon fra observasjonsstudiet til NINA som min oppgave bygger på (Strand et al., 2014). Disse intervjuene har blitt tatt opp på båndopptaker og transkribert.

Målet med de innledende intervjuene var å få samlet inn en bredde og variasjon blant informanter til dybdeintervjuene. Derfor gikk jeg inn i denne prosessen med en ide om utvalgsriterier knyttet til å få stor variasjon i ulike brukergrupper på fjellet. Jeg ville intervju noen som overnattet på Veslefjellbua, i tillegg til folk som gikk på fjellski utenfor løypene, gjerne folk som gikk litt ulike lengder på turer utenfor løypenettet, og noen som brukte Veslefjellbua som pauseplass. Det innledende intervjuet skulle bidra til å velge ut de mest interessante informantene for dybdeintervjuet. Det faktiske utvalget som ble gjort i felt var noe mer tilfeldig ettersom det var vanskelig å få kontakt med alle jeg ønsket grunnet utfordringer knyttet til vær og store avstander. Det var lettest å få kontakt med mennesker på Veslefjellbua, og de som gikk i områdene nær Trolløypa. Det var vanskeligst å få tak i de som gikk langt inn fjellet.

Jeg fikk likevel en del variasjon i de informantene jeg fikk tak i til innledende intervju på fjellet (tabell 1). Totalt pratet jeg med 26 ulike personer, og jeg fikk gjennomført et innledende intervju med 22 av disse. Noen av informantene ble intervjuet sammen fordi de tilhørte samme turfølge, og noen ble intervjuet alene. Det innledende intervjuet fungerte som et hjelpemiddel for å kartlegge hva slags informanter jeg hadde, i tillegg til å gi informasjon som jeg brukte for å utforme dybdeintervjuene. Gjennom de innledende intervjuene fikk jeg også god kunnskap om hva slags brukergruppe de ulike informantene tilhørte, og hva slags forhold de hadde til Venabygdsfjellet og Gråhøgdbu/Veslefjellbua. Dette er data som sammen med observasjonene og dybdeintervjuene blir brukt videre i oppgaven for å beskrive informantene. De innledende intervjuene gav meg kontaklinformasjon til elleve som samtykket til å bli kontaktet for et oppfølgende dybdeintervju. Av disse var det noen som trakk seg og noen jeg ikke fikk tak i, og jeg endte opp med totalt syv informanter.

Tabell 1: Oversikt over informantene til innledende intervjuer på Venabygdsfjellet med informasjon over hvor det innledende intervjuet fant sted, hvilken brukergruppe de tilhører, samt hvilken ID de har i dybdeintervjuene.

Møtested	Brukergruppe	Intervju-ID
Veslefjellbua	Ungt nederlandsk par på bilferie med overnatting på DNT-hytter	N/A
Veslefjellbua	Familie med ferie på Veslefjellbua	R3
Veslefjellbua	Solo mann hytte-hytte-tur langs Troll	R1
Brennflya	Eldre par på kort fjellskitur fra parkeringen	N/A
Utenfor Veslefjellbua	Eldre par, pause på Veslefjellbua, kort dagstur fra Spidsbergseter	N/A
Veslefjellbua	Eldre nederlandsk par hytte-hytte-tur langs Troll	R6
Dørmyrin	To lokale voksne på lang dagstur til Hirisjøen	N/A
Veslegråhøgda	Voksen familie med hytte på Venabygdsfjellet, dagstur med pause i nærheten av Gråhøgdbu	R2
Veslegråhøgda	Solo mann med hytte på Venabygdsfjellet, dagstur med pause på Veslegråhøgda	R4
Rett nord for Veslegråhøgda	Voksnet par, hytte på Venabygdsfjellet, på dagstur til Gråvorden	R5
Veslegråhøgda	To studenter, overnattet på Veslefjellbua, dagstur med pause til Veslegråhøgda	R7

3.3.3 Dybdeintervjuer

De oppfølgende dybdeintervjuene ble gjennomført i juni 2024. Dybdeintervjuene var semistrukturerte. Intervjuene inneholdt flere åpne spørsmål enn det innledende intervjuet gjorde. Grunnlaget for dette er at informantene kan tolke spørsmålene noe ulikt, og åpne spørsmål åpner for at de selv kan ta opp temaer og svare mer utfyllende (Jacobsen, 2015). Likevel har jeg benyttet en intervjuguide med en del struktur (vedlegg 3B). Struktureringen sikrer at temaer relevante for problemstillingen min blir satt i fokus og bidrar til å sette informantens svar i system (Jacobsen, 2015). Noen informanter syntes det var utfordrende å svare på åpne spørsmål, og for disse var intervjuet mer strukturert enn for andre. Da delte jeg det åpne spørsmålet i flere mindre spørsmål og gav informantene eksempler. På denne måten fikk jeg mulighet til å tilpasse intervjuet til den enkelte informanten samtidig som strukturen gjorde det enklere å sammenlikne mellom informantene.

Alle dybdeintervjuene ble gjennomført over telefon bortsett fra ett med en utenlandsk informant, der dybdeintervjuet foregikk på Teams. Dette intervjuet ble gjennomført på engelsk etter forespørsel fra informanten. Alle sitatene fra denne informanten er oversatt til norsk. Alle intervjuene ble tatt opp med båndopptaker for transkribering etter intervjuene.

3.4 Etikk og personvern

I forkant av gjennomføringen av feltarbeidet ble den planlagte behandlingen av personopplysningene i oppgaven godkjent av Kunnskapssektorens tjenesteleverandør (SIKT). Lydfilene fra intervjuene ble oppbevart lokalt på en kryptert enhet frem til transkriberingen. Deretter ble de slettet fra enheten. Kontaktinformasjon med navn, telefonnummer og epostadresse ble registrert på fysiske samtykkeskjemaer, og alle informantene fikk utdelt et informasjonsskriv om studiet med kontaktopplysninger og muligheten til å trekke samtykke i ettertid (vedlegg 4). I etterkant av intervjuene er alle kontaktopplysningene til informantene blitt slettet. I de transkriberte intervjuene er personlig informasjon anonymisert, og utvalg av sitater gjennom oppgaven er også vurdert etter hvorvidt enkeltpersoner kan gjenkjennes av informasjonen. Av hensynet til personvern er også alle intervjuene transkribert uten informantens dialekter.

Det er også aktuelt å reflektere rundt etikken i de skjulte observasjonene i studiet. Deltakerne i studiet visste ikke at de ble observert, og det kan dermed betraktes som uetisk å benytte skjult observasjon som metode. Likevel er observasjonene i dette studiet gjort i et åpent transparent landskap, der alle andre besøkende i området også kan se hverandre. Observasjonene gjengir heller ikke noe sensitiv informasjon. Observasjonene er gjort på lang avstand, og ingen enkeltpersoner kan spores til sin aktuelle adferd.

3.5 Dataanalyser

3.5.1 Analyse av observasjonsdata

Data fra observasjonsstudiet er digitalisert i kartlag som gir en visuell fremstilling av rutene folk har gått i fjellet. Det viser situasjonen i studieområdet på de observerte dagene, og visualiserer variasjonen og mangfoldet i rutene folk gikk. For hver observasjon av et turfølge er det også lagt til tilleggsinformasjon fra observasjonstabellen for videre fremstilling av funn. Selv om observasjonsdataene i stor grad bygger på kvalitative trekk, vil det også være naturlig å benytte noen kvantitative analytiske tilnærminger for å undersøke trender og mønstre. På

denne måten er det enklere å vurdere dagens bruk av fjellet sammenliknet med tidligere undersøkelser.

3.5.2 Analyse av kvalitative dybdeintervju

De individuelle dybdeintervjuene ble transkribert fra lydfil til tekst. Det gjør det enklere å bevege seg frem og tilbake i samtalen, og innholdet i intervjuet blir lett tilgjengelig for videre analyser (Jacobsen, 2015). Deretter ble det gjennomført en innholdsanalyse på datasettet ved hjelp av koding og kodegruppering. Innholdsanalysen bygger på innholdet i intervjuene kan kategoriseres i ulike temaer eller koder (Jacobsen, 2015). Koding av intervjuer er dermed en metode for å forenkle og systematisere de kompliserte rådataene (Jacobsen, 2015). Man kan kode både med åpne og lukkede koder. De åpne kodene tok utgangspunkt i datasettet jeg hadde, og jeg vurderte hvilke deler av datasettet som skulle få hvilke koder etter hvert som jeg gikk igjennom datasettet. Både den åpne og lukka kodingen ble gjennomført i Word.

Den åpne kodingen ble gjennomført gjennom stegvis deduktiv-induktiv koding. Dette er en type koding som er nært koblet til empirien og har en streng induktiv tilnærming (Tjora, 2021). Kodene skal alene kunne fortelle hva informanten sier, ikke bare hva de snakker om. På denne måten kan man gå videre med analysene uten å være avhengig av å gå tilbake til rådataene hele tiden. Siden kodene er empirinære, vil man få svært mange koder i en stegvis induktiv-deduktiv kodeprosess. Videre kodegruppering er derfor nødvendig for å komme videre med analysene. Kodene ble gruppert og fargesortert etter hvilket hovedtema de omhandlet.

Etter den åpne kodingen kodet jeg med lukka koder. Dette var koder jeg hadde bestemt på forhånd basert på problemstillingen min og det teoretiske rammeverket knyttet til denne. Etter å ha fullført kodingen av dybdeintervjuene vil dermed data av interesse for problemstillingen min være kategorisert og lettere tilgjengelig for den videre analysen. I den lukkede kodingen i denne oppgaven var kodene bestemt ut ifra COM-B-rammeverket og substitusjonsrammeverket. For COM-B-kodene tok jeg utgangspunkt i en «target behavior» som for denne oppgaven er å gå inn i studieområdet. Intervjuene ble kodet etter hvorvidt innholdet kunne kobles opp til evner, muligheter eller motivasjoner som fasiliteter eller hindrer denne adferden. For substitusjonsrammeverket ble kodene delt inn i hvorvidt det var knyttet til substitusjon av området rundt Gråhøgdbu, eller substitusjon knyttet til et hypotetisk scenario med et ferdselsforbud, og hva slags substitusjon det var snakk om.

Til sist ble både de åpne kategoriserte kodene og de lukkede kodene igjen kategorisert og sammenliknet for å finne sammenhenger, likheter, ulikheter, og andre mønstre i datasettet og mellom de ulike informantene. Her er det interessant å undersøke både det som er til felles mellom informantene, men også det spesielle eller avvikende, som igjen kan vurderes opp mot problemstillingen min.

3.6 Sterke og svake sider ved metoden

Kvalitative metoder har både sterke og svake sider. Siden utvalget er lite, med få informanter, vil akkurat de informantene jeg får gjennom prosjektet styre hva slags informasjon jeg får (Jacobsen, 2015). Derfor er det også viktig å huske på at valg av informantene har vært formålsstyrt og i mindre grad tilfeldig utvalgt. Dette bidrar til at funnene jeg gjør i studien skal generaliseres med forsiktighet og ikke nødvendigvis kan overføres til andre situasjoner, tidspunkter eller områder. Nyanser rundt gjennomføringen av intervjuene og hvordan informantene har oppfattet meg som intervjuer kan påvirke hva informantene har sagt eller ikke sagt, såkalte kontekst- og intervjuereffekt (Jacobsen, 2015). I tillegg er menneskets bakgrunn, følelser og rasjonalitet komplekst, dynamisk og blir påvirket av ulike situasjoner. Dermed er det ikke alltid et sammenfall mellom hva informanten sier at de gjør og det de faktisk gjør. Videre er gjennomføringen og analysene av dybdeintervjuer en tidkrevende prosess som i tillegg i stor grad blir en slags personlig interpretasjon fra forskerens side (Jacobsen, 2015). Mine tolkninger kan derfor ha stor betydning for hvilke funn jeg får.

På samme måte som for dybdeintervjuer kan det være en observatøreffekt i observasjonsstudiet (Jacobsen, 2015). Min tilstedeværelse kan påvirke resultatene, for eksempel ved at folk kan ha endret retning og mål for turen dersom de fikk øye på meg. Dette var en utfordring når jeg oppsøkte informanter, da mange gikk fra meg, og noen virket som de endret retning for å unngå meg. En annen svakhet ved observasjoner er at en kun ser den aktuelle adferden i det øyeblikket det skjer, uten at en får innblikk i hvilke meninger og vurderinger som ligger til grunn i avgjørelsene til informanten (Jacobsen, 2015). Det er dermed kun grunnlag for å si at en person gikk der de gikk, uten noe særlig grunnlag for å si hvorfor personen gikk der den gikk.

Likevel er det mange sterke sider knyttet til den kvalitative metoden. Ved at utvalget er lite får man muligheten til å dykke dypt inn i informantenes meninger og tanker, og det er også mulig å ha et stort detaljnivå på observasjonene (Jacobsen, 2015). I tillegg åpner de kvalitative tilnærmingene i dybdeintervjuet for at informanten kan svare fritt og relativt ubegrenset, noe som kan avsløre viktige nyanser. Videre gjør metoden at det er mulig å tilpasse intervjuet mot informanten underveis (Jacobsen, 2015). På denne måten går det an å avdekke informasjon og detaljer som jeg ikke nødvendigvis hadde tenkt over før intervjuet, og som kan være interessant å ta med videre i oppgaven.

Avslutningsvis er målet med oppgaven min å forstå noe så komplekst og dynamisk som menneskelig adferd, og det er umulig å få kunnskap om dette uten å gjennomføre detaljerte og dyptdykkende undersøkelser slik som den kvalitative metoden legger grunnlaget for. Gjennom å undersøke et spesifikt område får man konkret, praktisk og kontekstbetinget kunnskap som gir et nyansert bilde av virkeligheten og de lokale forholdene (Silverman, 2014). Denne kunnskapen kan være mye verdt for forvaltningen av det aktuelle området. De kontekstuelle dimensjonene som en casestudie har muligheten til å undersøke kan gi spennende funn som ville vært vanskelig å undersøke gjennom større studier. Selv om funnene i casestudier ikke kan generaliseres kan kunnskapen overføres til andre situasjoner.

4. Resultater fra observasjoner

Det ble gjennomført 12 dager med observasjoner, i tillegg til én dag der det var mulig å se alle sporene fra dagen før (tabell 2). De aller fleste gikk på ski i Trolløypa, men det var også en del som gikk i terrenget nord for skiløypa. Det var stort sett skiløpere som utøvde tradisjonelt friluftsliv utenfor løypenettet i studieområdet. Det var et par kitere, noen som lekte i snøen til fots, og noen har gått sammen i store turfølger som virket å være guidede turer. Før påske var det tre dager med lite trafikk, og tre dager med mye trafikk utenfor løypenettet. I påskeuka var det fire dager med lite trafikk, og 2 dager med mye trafikk. Det er stor forskjell i trafikk mellom dagene med mye trafikk og dagene med lite trafikk i fjellet. Alle dagene med mye trafikk er også dager med fint vær. Det var også oftest fint skiføre disse dagene, med unntak av siste dagen med høy trafikk, hvor det var gjennomslagsføre.

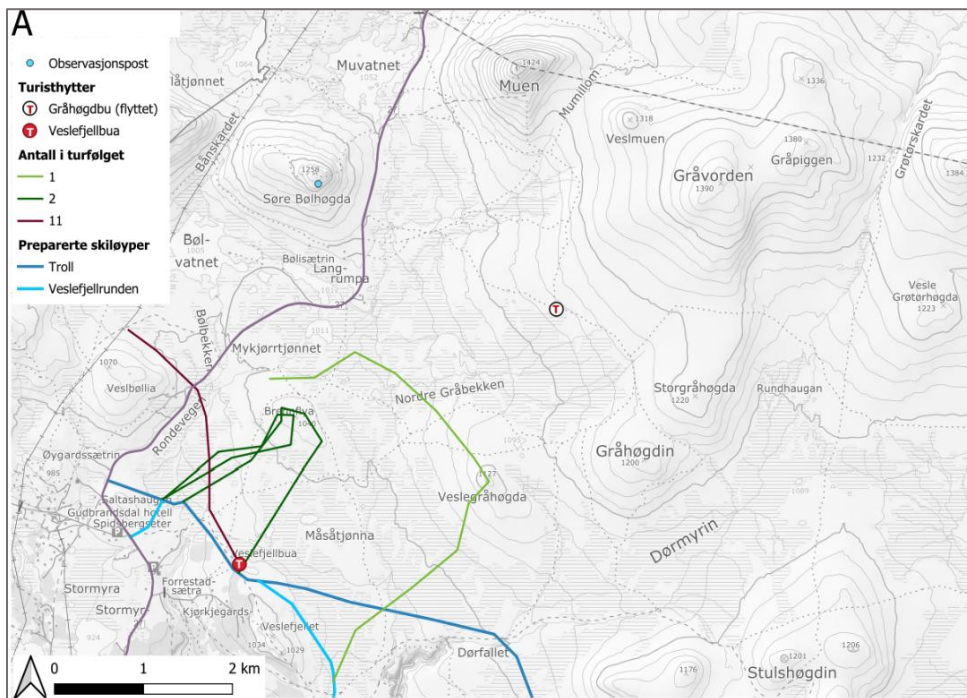
Resultatene er videre i kapittelet delt inn etter om det er i påskeuka eller før påske, og deretter om det var stor eller liten trafikk i fjellet. Alle kartene i resultatkapittelet finnes i større format i vedlegg 5.

*Tabell 2: Oversikt over observasjonsdatoene, vær, føre og trafikken utenfor løypenettet i studieperioden. Observasjonene er farget etter hvilken uke de er i. Dager med mye trafikk er markert med *.*

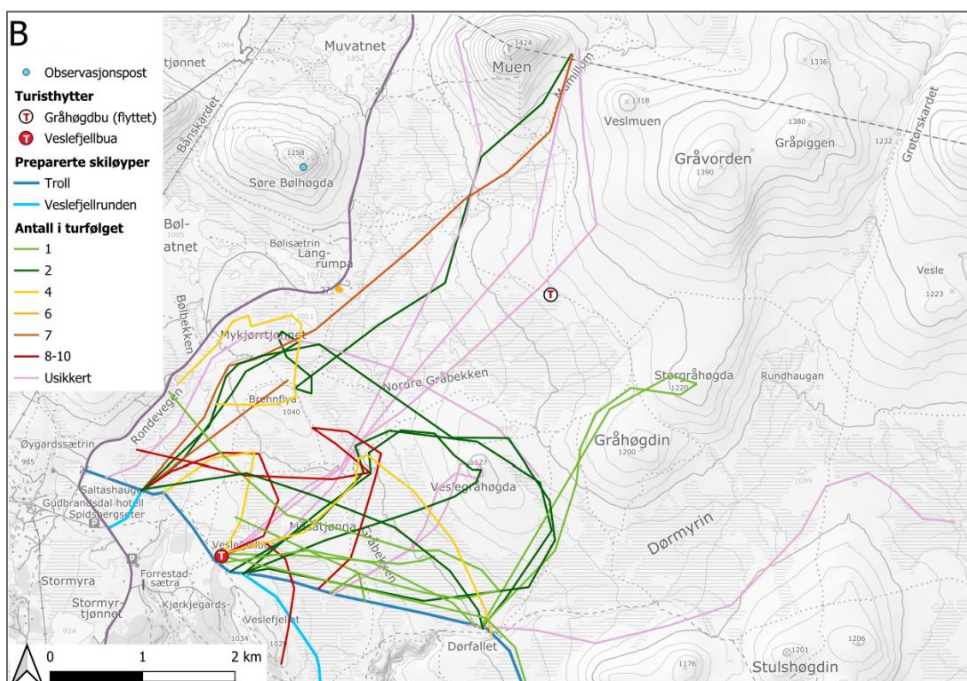
Dato	Ukedag	Vær	Føre	Trafikk utenfor løypenett	Kommentar
21.02.2024	Ons	-7, klarvær	Nysnø	3 1 hund	En del på korte turer i Troll
24.02.2024	Lør	-5, tett tåke, en del vind	Nysnø	13	11 på guidet tur
*06.03.2024	Ons	-3, klarvær, vindstille	Tidvis skare og snøfokk	Minst 8	Spor synlige fra Søre Bølhøgda dagen etter, markert i rosa på kart.
*07.03.2024	Tor	-14 til -2, klarvær, en del vind	Skare	39 1 hund	2 med utgangspunkt fra parkert bil v/Langrumpa
*08.03.2024	Fre	-11, delvis skyet, en del vind på formiddagen	Skare	27 7 hunder	
09.03.2024	Lør	-8, lett snøvær, senere tett tåke	Nysnø	0	Kun 5 på Troll, ellers helt stille i fjellet
23.03.2024	Lør	-2, lett snøvær, tåkelokk over de høyeste toppene	Lett nysnø	2 2 hunder	
24.03.2024	Søn	-3, snøvær, senere opphold, mye vind	Nysnø	5 3 hunder	
*25.03.2024	Man	-8 til -3, Klarvær, vindstille, senere skyet	Fin skare	32 6 hunder	
26.03.2024	Tir	-8, lett snøvær, en del vind	Fokk og dype fonder	12 5 hunder	2 kitere
28.03.2024	Tor	-2, Delvis skyet, en del vind	Tung, våt nysnø	8 4 hunder	
*30.03.2024	Lør	0, Klarvær, noe vind, perioder med tykk tåke	Stedvis råtten skare	47 9 hunder	10 på guidet tur

4.1 Før påske

Før påske var det stor forskjell mellom dager med lite trafikk og stor trafikk. Ingen av dagene i uke 8 hadde stor trafikk, mens det var dager i uke 10 med svært høy trafikk. På dager med lite trafikk var minste antall utenfor løypenettet 0 personer, og høyeste var 13 personer, hvorav 11 gikk i samme turfølge. Det var ingen observasjoner langt inn på fjellplataet (figur 9). På dagene med høy trafikk var minste antall utenfor løypenettet 8 personer (observasjoner basert på daggamle spor), og høyeste var 39 personer. Her var det flere observasjoner lenger inn i fjellet, og også opp på de høyeste toppene rundt plataet, i tillegg til en familie på seks som parkerte ved Langrumpa og lekte/fotograferte i snøen ved siden av veien (figur 10). Flere av observasjonene var av større turfølger. Noen ruter er sporobservasjoner (rosa) der det ikke var mulig å se hvor mange som har gått i samme spor.

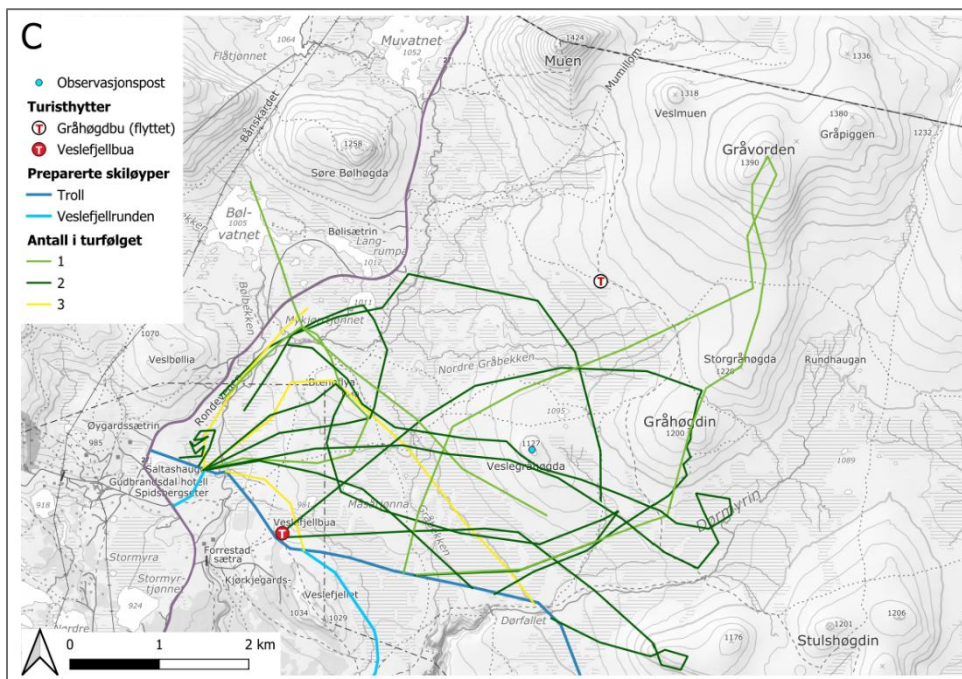
Figur 9: Ruter i fjellet dager med lav trafikk før påske. Rutene er gradert etter antall i turfølget. Generert i QGIS (3.38.3-Grenoble).

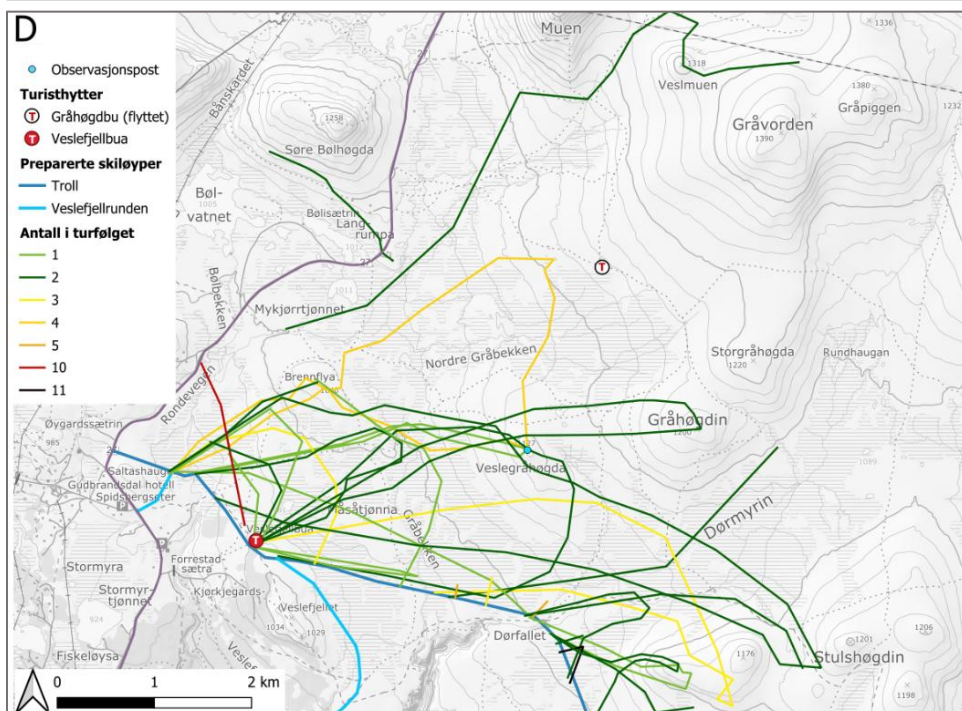
Figur 10: Ruter i fjellet dager med høy trafikk før påske. Rutene er gradert etter antall i turfølget. For noen observasjoner er antallet i turfølget usikkert (rosa). Generert i QGIS (3.38.3-Grenoble).

4.2 Påskeuka

I påskeuka var det også svært stor forskjell mellom dager med lite trafikk og stor trafikk. På dager med lite trafikk var minste antall utenfor løypenettet 2 personer, og høyeste var 12 personer. Det var flere observasjoner lenger inn på fjellplataet og til de høyere toppene, og det ble også observert to kitere på nordsiden av Saltashaugen (figur 11). På de to dagene med høy trafikk var minste antall utenfor løypenettet 32 personer, og på det meste var det 47 personer. Her var det også flere observasjoner lenger inn i fjellet, og flere som gikk langt nok til at de forsvant ut av sikten fra observasjonsposten (figur 12). Turfølgene var også større på de dagene med høy trafikk enn på de dagene det var lite trafikk, og mange tok avstikkere ut av de preparerte skiløypene for å ta pause. Ett turfølge hadde utgangspunkt fra parkert bil ved Langrumpa.

Figur 11: Ruter i fjellet dager med lav trafikk i påskeuka. Rutene er gradert etter antall i turfølget. Generert i QGIS (3.38.3-Grenoble).

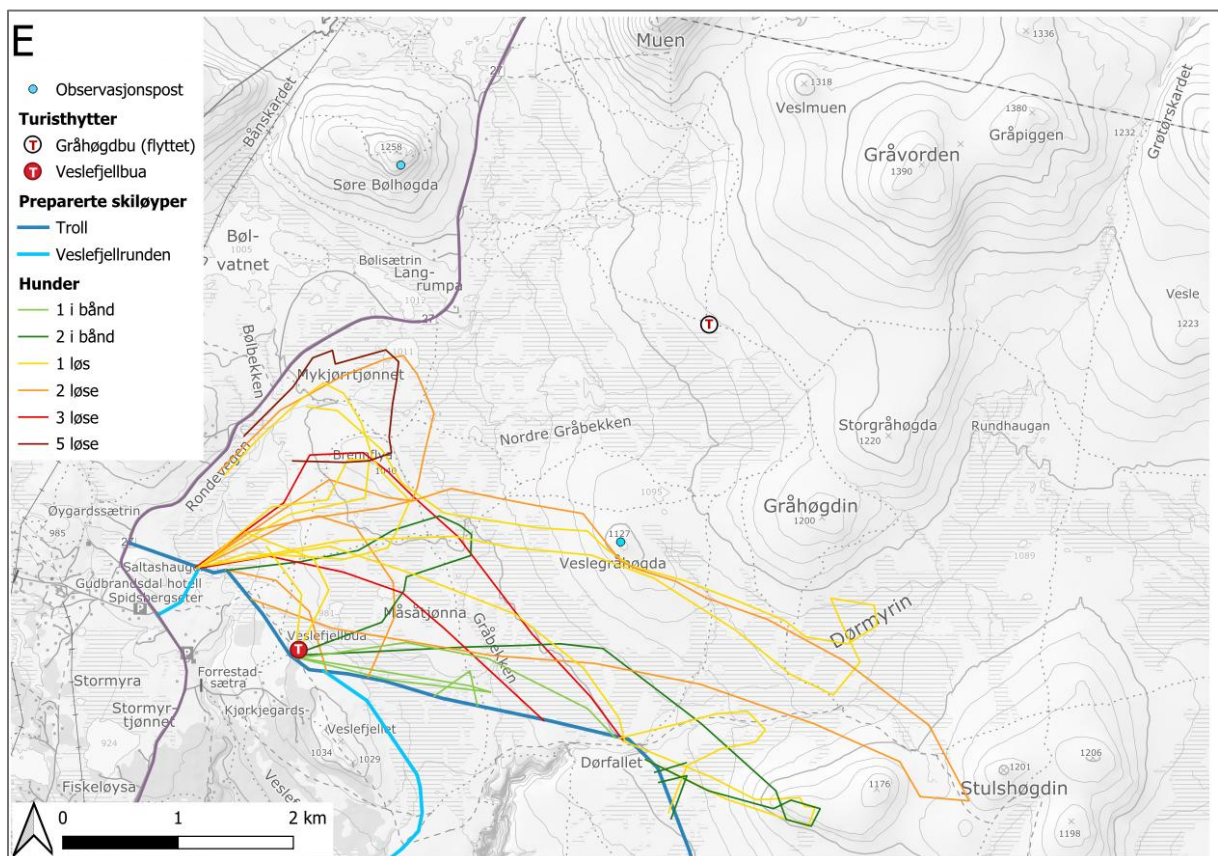

Figur 12: Ruter i fjellet dager med høy trafikk i påskeuka. Rutene er gradert etter antall i turfølget. Generert i QGIS (3.38.3-Grenoble).

4.3 Hunder og barn utenfor løypenettet

Hunder

Totalt var det 38 hunder utenfor løypenettet gjennom alle observasjonsdagene. I Trolløypa var det også mange med hund, men de fleste av disse var i bånd. De som hadde hund i bånd utenfor løypenettet gikk stort sett i nærheten av de preparerte løypene, og hundene gikk ofte i trekk og med høy hastighet, mens flere av de som gikk lengst inn i fjellet hadde løse hunder (figur 13). Det var 5 løse fuglehunder der flere var utstyrt med GPS-utstyr og refleks hvor det virket som formålet var trening til jakt. Ellers var det mange som gikk dagstur som hadde hunden løs ved siden av som turkamerat, men hvor hundetrening ikke virket som en vesentlig del av målet med turen.

Figur 13: Ruter som ble gått med hund. Gradert etter antall hunder og hvorvidt de var i bånd eller ikke. Generert i QGIS (3.38.3-Grenoble).

Barn

Det var ingen barn som gikk langt ut i terrenget, og jeg har derfor valgt å ikke lage et kart for å illustrere ruter med barn. Det var en del som tok lunsjpauser tråkka ut fra Trolløypa, og det var to barn som lekte i snøen ved en bobil parkert langs fylkesvei 27 ved Langrumpa. Ellers var det kun ett barn observert på ski ute i terrenget, og de gikk en kort tur til Brennflya.

4.4 Andre observasjoner

Observasjoner rundt Veslefjellbua

I områdene rundt den nye turisthytta, Veslefjellbua, har jeg noen interessante observasjoner av de som gikk til den nye hytta. På dager med fint vær var det mange av de som gikk i Trolløypa som benyttet områdene i nærheten av hytta som pauseplass. Her så jeg mange ulike typer adferd. Noen satt ute i snøen litt bortenfor hytta, mens andre satt inntil solveggen. Det var blant annet mange barnefamilier som gikk til Veslefjellbua. De var stor variasjon i alder på barna utenfor hytta. Noen var svært små og virket som de akkurat hadde lært seg å gå på ski og gikk en kort tur fra parkeringsplassen på Saltashaugen. Andre barn var nærmere tenårene, og gikk sannsynligvis en litt lengre tur med pause utenfor Veslefjellbua. Det var også noen eldre damer som hadde lunsjpause utenfor Veslefjellbua, som heller ikke hadde gått særlig lang tur.

Inne på Veslefjellbua møtte jeg også på flere ulike brukergrupper. Det var flere av overnattingsgjestene jeg møtte som gikk en lengre hytte-hytte-tur, men det var også folk som var på mer avslappende korte turer med Veslefjellbua som base. Et utenlandsk par på bilferie gjennom Norge benyttet hytta som overnattingsplass, og en ung vennegjeng var der på en avslappende helgetur. Det kom også en gjeng middelaldrende menn innom hytta som skulle ta seg en kopp kaffe midtveis i treningsøkten på skiløypa.

Observasjoner rundt informasjonsoppslag i terrenget

Jeg har vært på jakt etter informasjonsoppslag i områdene rundt skiløypene nærmest studieområdet. På parkeringsplassen ved Saltashaugen var det en oppslagstavle med løypekart, reklamer fra reiselivsbedrifter og informasjon om parkering. Jeg kunne derimot ikke se noe oppslag om verken villrein eller kiting på denne oppslagstavlen. Ute i terrenget langs skiløypa hang det løypekart ved hvert skilta stiskille. Her var det ingen annen informasjon. Inne på Veslefjellbua ble jeg fortalt av overnattende at det var informasjonsplanser om villrein, men på mine korte turer innom hyttene så jeg ingen av disse.

5. Resultater fra dybdeintervjuene

5.1 Om informantene

Tabell 3: Oversikt over informantene som gjennomførte dybdeintervjuene med identifikasjonsnummer, dato for intervjuene, brukergruppe og antall i turfølget.

ID	Dato innledende intervju	Dato dybde-intervju	Type ski	Brukergruppe	Overnattingssted	Antall i følge	Annet
P1	09.03.2024	14.06.2024	Fjellski	Hytte-hytte tur >5 dager	Veslefjellbua	1	
P2	25.03.2024	17.06.2024	Fjellski	Dagstur terreng Jaktturer (fugl) langhelg Treningstur i løype	Privat hytte	4	
P3	24.02.2024	17.06.2024	Langrennsski	Kort rekreasjonstur i løype	Veslefjellbua	4	Årlig ferie på VFB
P4	25.03.2024	18.06.2024	Fjellski	Lang dagstur	Privat hytte	1	
P5	30.03.2024	19.06.2024	Fjellski	Dagstur terreng 5-7t Rekreasjonstur løype 4-5t Treningstur løype < 2,5t	Privat hytte	2	
P6	09.03.2024	01.07.2024	Fjellski	Hytte-hytte-tur 8-10 dager	Veslefjellbua	2	Turister fra NL
P7	25.03.2024	02.07.2024	Fjellski	Lang dagstur i terreng Topptur Kort dagstur Overnattingstur 3-5 dager	Veslefjellbua	2	

Det var syv informanter som stilte til dybdeintervju (tabell 3). Alle informantene har fått et ID-nummer basert på rekkefølgen de ble intervjuet i, som brukes videre i dette kapittelet. Informantene bruker studieområdet på litt ulike måter, og man kan dele dem inn i ulike brukergrupper basert på dette. Jeg har valgt å skille brukergruppene på hvorvidt de går i terrenget eller på løype, hvor langt de går, og hvorvidt de er godt kjent i området eller ikke.

Tre av informantene (P2, P4 og P5) disponerer privat hytte på Venabygdsfjellet. Alle disse møtte jeg utenfor løypenettet på lengre dagsturer til toppene i studieområdet. Noen av disse går oftere ute i terrenget enn de andre, og alle bruker også løypenettet. P2 går mest treningsturer og rekreasjonsturer i løyper, men går også en del lange jaktturer og dagsturer ute i terrenget. P4 går oftest turer i løypenettet, men estimerer andelen turer utenfor løypenettet til 40%. P5 estimerer at halvparten av turene er i løypenettet og halvparten på fjellski i terrenget. Felles for alle tre er at de har en stor tilknytning til Venabygdsfjellet, og de bruker både terrenget og løypenettet når de går turer.

De siste fire informantene (P1, P3, P6 og P7) overnattet på den nye DNT-hytta, Veslefjellbua. Jeg møtte de tre første informantene inne på hytta, mens jeg møtte P7 på fjellski i terrenget i studieområdet. P1 gikk Rondane på langs alene. Han går alltid lange hytte-til-hytte-turer om vinteren, og turene han går pleier å være på minst fem dager. P3 er en familiefar som de siste årene har benyttet Veslefjellbua jevnlig som feriehytte med familien. P6 er en nederlander på hytte-til-hytte-tur langs Rondane sammen med partneren sin. De har besøkt Norge på fjellski-ferie jevnlig de siste 20 årene, og har gradvis bygget ferdigheter til å gå lenger hytte-til-hytte-turer på fjellski alene. Selv om de går hytte-til-hytte-turer, går de oftest på fjellski i stikka løyper som ikke er kjørt opp. Den siste informanten min, P7, var en ung student med en

venninne som jeg møtte utenfor løypenettet på en kort dagstur på fjellski. De kjørte mellom studiested og hjemsted og benyttet Veslefjellbua som overnattingssted på veien. Hun gikk ofte veldig ulike turer, men gikk oftest toppurer eller fjellskiturer.

Noen informanter hadde en sterk tilknytning til Venabygdsfjellet, mens andre var der for første gang. Informantene som disponerte privat hytte var godt kjent på Venabygdsfjellet. P2 og P4 hadde begge eldre forhold til fjellområdet grunnet disponering av hytte i mange år. P5 har til sammenligning et kortere (yngre) forhold til Venabygdsfjellet. Av informantene som overnattet på Veslefjellbua var P3 den eneste med en stedstilknytning til Venabygdsfjellet. Han hadde en familieforbindelse til lokalområdet og har vært mye på Venabygdsfjellet som liten. De andre informantene som benyttet Veslefjellbua var på Venabygdsfjellet for første gang.

5.2 Å gå inn i studieområdet - Evner

Evne er i denne oppgaven delt inn i *fysisk evne* og *psykisk evne*. Fysisk evne omhandler informantens fysiske egenskaper som styrke eller balanse, som fremmer eller hindrer dem fra å gå inn i studieområdet. Psykisk evne handler om hvilken kunnskap og forståelse informanten har som fasiliteter eller hindrer dem fra å gå inn i studieområdet.

5.2.1 Fysisk evne

Mange av informantene hadde både styrke og utholdenhet til å gå inn i studieområdet. Fire av dem møtte jeg lenger inn på fjellet på fjellski, og alle gikk til toppene i studieområdet. Flere av informantene gikk ofte lengre turer ute i terrenget og noen kunne godt være ute på tur hele dagen. Informant P4 forteller om turene han tar ute i terrenget:

« [...] fjellskiturene er nok ofte litt lenger enn de jeg går på langrennsski. Da bruker jeg ofte kanskje en dag da, 5-6-7 timer ute. » - P5

To av informantene utviste noe mindre fysisk evne til å gå inn i studieområdet. Informant P3 går alltid i skiløyper, og går heller ikke særlig lange turer. Informant P6 fra Nederland uttrykte en respekt for fjellet og vurderte sine egne evner som noe utilstrekkelig for vanskelige turer.

« Vi går bare dagsturer rett rundt hytta [...]. Vi liker ikke lange turer, og det er derfor vi også velger enkle ruter [...] Når man går hytte til hytte turer så er man jo sannsynligvis ikke kjempedårlig på ski, men samtidig så er vi ikke kjempeflinke. Så vi undersøker på forhånd og er forsiktige. » - P7

5.2.2 Psykisk evne

Kunnskap om påvirkning på villrein

De fleste av informantene hadde noe kjennskap til at det finnes en konflikt mellom villreinen og ferdsel på fjellet, og flere fortalte at reinen får mye mediedekning. Noen syntes de hadde god kontroll på konflikten, mens andre uttrykte at det er noe de ikke har tenkt så mye på. Informant P1 beskrev en økende bevisstgjøring av konflikten som følge av økt mediedekning om konflikten mellom villrein og ferdsel.

« Jeg er jo klar over det, men jeg har ikke tenkt veldig mye over det. Men jeg har jo sett at det har vært litt skriv om det eller reinen får jo veldig mye mediedekning om dagen. Så jeg har jo begynt å tenke litt på det. » - P1

Informant P5 opplevde også at reinen får mye mediedekning. På spørsmål om han har noen tanker om hvorvidt skigåere kan påvirke naturmangfold svarer han følgende:

«Ja jeg tenker jo ofte. Eller når jeg hører det spørsmålet så tenker jeg med en gang på reinen da, at den på et vis har vært veldig mye fokus på og det er rein i begge de fjellområdene der vi ferdes.» - P5

En annen informant innrømte at det var noe han ikke har tenkt så mye på, men utviste likevel en kognitiv forståelse for at det sannsynligvis kan være en konflikt mellom mennesker og dyr.

«Jeg har vel egentlig ikke så mange tanker om det. Men hvis [jeg] tenker på det så har det sikkert... altså det vil jo påvirke ja, både dyr og fugler hvis det er mye folk. Det vil det jo.» - P3

De fleste informantene hadde kunnskap om direkte negativ påvirkning av ferdsel på villrein, og alle visste at man skal holde avstand til reinen hvis man ser den. Flere trakk frem at man skal være ekstra forsiktig i kalveperioden, og noen fortalte at de prøver å unngå områder der det kan være villrein. Samtidig var det mange som sammenlignet sin egen påvirkning med påvirkning fra løypemaskiner og snøscootere og vurderte dermed sin egen påvirkning som *relativt* liten når de går i fjellet.

«Det har jo sikkert noe påvirkning, det vil jeg jo tro. Men kanskje i mindre grad enn for eksempel de løypemaskiner, og snøskuter som kjører opp spor og stikka løyper da.» - P4

Kun to informanter uttrykte kunnskap om mer indirekte effekter. Informant P6 utviste forståelse for at selv om man prøver å unngå å påvirke et område, så vil man nok ha en påvirkningskraft bare ved å være der. Altså at menneskelig tilstedeværelse alene kan påvirke omgivelsene på en negativ måte.

“Du kan prøve å unngå påvirkning, og du kan gjøre den så liten som mulig, men jeg tror du man har en påvirkning ja. Sannsynligvis ved å etterlate stier og bare være der er... kanskje ikke en kjempenegativ påvirkning, men det er alltid en påvirkning på området.» - P6

Hun var også den eneste informanten som reflekterte rundt en samlet belastning av ferdsel på omgivelsene.

“Sammen er man alltid ... alle har kanskje en liten påvirkningskraft, men alle menneskene til sammen er... Det tror jeg har en veldig mye større betydning på omgivelsene.» - P6

Kunnskap om gjennomførte tiltak

De fleste av informantene hadde kjennskap til flyttingen av Gråhøgdbu, også flere av de som ikke har vært på Venabygdsfjellet før. Årsaken til at disse hadde kjennskap til Gråhøgdbu er at de har sett at hytta er stengt på UT.no sin karttjeneste. De som var best kjent med flyttingen var de som disponerer hytte på Venabygdsfjellet. Informant P4 fulgte godt med på flytteprosessen.

[...] jeg var jo i rundt i området der akkurat når de flytta den [Gråhøgdbu] og for å se litt hvordan de gjorde det og. Jeg hadde en tur bort dit da høsten før de tok den ut.» - P4

Kun to av informantene hadde noe kjennskap til at de gamle løypene til Gråhøgdbu også er borte. Én kunne huske at de har gått der tidligere, men kunne ikke huske akkurat hvor løypene gikk.

«Jeg er litt usikker på hvilke skiløyper som akkurat har blitt flytta. Men det er vel den som ble tråkka da akkurat forbi Gråhøgdbu. Men jeg er litt usikker på hvor den egentlig gikk. Men jeg ser jo at det er jo ikke noen løyper der nå.» - P5

De fleste av informantene hadde kjennskap til stanseforbudet langs fylkesvei 27. Særlig de som disponerte privat hytte på Venabygdsfjellet viste god kjennskap til forbudet. Forbudet mot kiting derimot, var det ingen av informantene som visste noe om. Dette gjaldt også de som disponerer privat hytte på fjellet og som selv opplever at de har god oversikt over tiltakene for villreinen.

«Parkeringsforbudet det kjenner jeg jo til. Det er jo fra september til mai, men det kiteforbudet det var jeg ikke klar over.» - P4

Hindringer for psykisk evne

Selv om mangel på informasjon i mindre grad ble trukket frem av informantene som et hinder for å forstå påvirkningen man har på villrein, kommer det frem i intervjuene at tilgangen på informasjon er sterkt avhengig av hvorvidt den oppsøkes av informanten selv. Noen informanter fortalte at de følger med på konflikten med villrein på Venabygdsfjellet i lokalaviser og i lokale forumer på sosiale medier. Andre informanter fortalte at de får med seg mye om villreinen gjennom friluftsinteresser. På spørsmål om hvorvidt de opplever at informasjon er lett tilgjengelig var det flere som fortalte at de var usikre.

«Det er det kanskje ikke! Det... jeg... det er det kanskje ikke. Det vet jeg egentlig ikke selv, men jeg oppsøker jo litt sånn informasjon. Men når du ikke gjør det så er det ikke så lett nei. Faktisk. Så det har jeg ikke tenkt på.»- P2

«Det vet jeg jo egentlig ikke. Jeg føler jo at jeg har grei oversikt over det, men det er vel fordi jeg.... Jeg er usikker på de som ikke oppsøker det, eller følger med på lokalavis og sånne type ting, så vet jeg ikke hvor lett tilgjengelig det er med sånn informasjon.» - P4

Informant P6 fra Nederland fortalte at de ikke har nok kunnskap til å vite hvor de burde gå uten hjelp. Ved at turisthytter de pleide å kunne bruke er stengt forstår de at de ikke skal gå der, men at de ellers ikke hadde visst om de burde unngå et område.

“Problemet er at jeg vet jo ikke... Jeg kan ikke så mye om det, da det er vanskelig å si at vi ikke skal gå i dette eller dette området. Så jeg må stole på at folk... for eksempel så er mange steder som vi kunne gå før så er hyttene nå stengt. Så da går vi ikke de gamle rutene.» - P6

5.2.3 Oppsummering av evner

Nesten alle informantene hadde fysisk evne til å gå inn i studieområdet. Informantene hadde stort sett gode psykiske evner til å forstå at de skal unngå direkte påvirkning på villreinen. Likevel mangler mange informanter kunnskap om sin egen påvirkning på villrein. De fleste kategoriserte sin egen påvirkning som liten og flere sammenliknet sin egen påvirkning med

løypemaskiner og scootere. Dermed kan en si at informantene mangler psykisk evne til å unngå å gå inn i området.

5.3 Å gå inn i studieområdet – Muligheter

Mulighet er i denne oppgaven delt inn i *sosial mulighet* og *fysisk mulighet*. Sosial mulighet er kulturelle eller sosiale normer som fremmer eller hindrer informanten fra å gå inn i studieområdet. Fysisk mulighet handler om eksterne faktorer som bidrar til eller hindrer at informanten går inn i studieområdet. Det kan handle om utstyr, tid, vær og terreng.

5.3.1 Sosial mulighet

Kulturell aksept for at man skal gå tur

I intervjuene kom det frem at det var viktig for mange å gå tur på fjellet. Noen informanter trakk også frem betydningen det norske friluftslivet har på folkehelsen. Flere sa at det var viktig «å komme seg ut på tur» og uttrykte med dette en kulturell norm for at man skal ut på tur når man er på fjellet. Informant P3 fortalte at det har vært en norm å reise opp på Venabygdsfjellet siden han var liten for å gå tur.

«[...] fra skolealderen så var det alltid når vi hadde ferie og sånn i Ringeby så var det opp og gå på ski der [Venabygdsfjellet] da.» - P3

Flere informanter trakk også frem betydningen av allemannsretten og frihetsfølelsen man har på fjellet. Det uttrykkes med dette en kulturell norm for at man skal gå tur, og at man skal kunne gå tur der man har lyst til å gå tur.

«Og hvis du vil gå på fjellski og sånn så er det bare å gå det. Så det er ingen, det er jo ikke ulovlig det. Det er jo allemannsretten.. det er vel noe som heter.» - P2

Mange informanter fortalte at de liker å utforske nye områder, og en informant fortalte at han samler på nasjonalparker. Dette kan også være et uttrykk for den kulturelle aksepten, og muligens også en positivitet knyttet til å oppsøke villmark og verneområder.

«Jeg prøver jo å gå litt i nasjonalparker for å liksom ja samle litt på dem, oppleve Norge. Og gå i de forskjellige naturene fordi, så jeg har vært litt rundt forbi i de forskjellige nasjonalparkene og naturvernområder.» - P1

Hensyn til de man går sammen med

Flere av informantene trakk frem at hvem de går sammen med kan påvirke turen i stor grad, og at man skal ta hensyn til de man går med og tilpasse seg etter deres evner, utstyr og ønsker.

«Ellers så er det vel ja, det er jo litt hvem man er sammen med da. Hvis man har besøk så er det jo litt deres preferanser og hva de ønsker å se og hvilken type ski de har med seg- utstyret de har.» - P5

Informant P2 forteller også at han har et ønske om å vise frem stedene han selv synes er fine.

«Hvis det er noe bra ja fine plasser jeg vet om så går jeg kanskje dit da, hvis man er med flere da.» - P2

5.3.2 Fysisk mulighet

Vær og føre

Vær og føre ble trukket frem som viktige påvirkningsfaktorer for hvor informantene vil gå tur. Flere informanter ga uttrykk for at de går tur selv om det er dårlig vær, men at været gjerne bestemmer hvor de velger å gå tur, og om de skal gå på fjellski eller langrenn.

«[På] Venabygdsfjellet er det ganske værhardt, så det å gå inn gjennom fjellet på fjellski blir jo oftest når det er fint vær da. [...] mens langrennsturene er kanskje mer for variasjon og når det er litt mer vær. Da kan man renne litt ned mot skogen og være litt mer i le.» - P5

Informantene P5 og P7 fortalte også at de ønsker å ta pause på turen i sola, særlig hvis man er flere på turen. Dette ble trukket frem som en viktig del av turen for dem.

«Det at man kan sitte et sted det er sol da. At man kan sitte på en side et sted der man kan nyte sola når man tar pause. Og gå i sola da. Det kan styre turen en del.» - P5

Noen informanter var likevel glad i litt dårlig vær på turene sine. Informant P6 sa at dårlig vær sørger for variasjon i turene, og bidrar til en større mestringsfølelse.

“At du er alene i vakkert landskap, å være i været, og å være stolt av deg selv fordi det har regnet hele dagen når du kommer frem til hytta.» - P6

Tilgjengelighet

Tilgjengelighet til turområder var viktig for nesten alle informantene. De som disponerer hytte på Venabygdsfjellet foretrakk å gå i nærområdet rundt hytta, og å slippe å bruke bilen for å komme seg på tur.

«[...] så det er jo liksom et sånt catchment area der da. Hvis man skal slippe å bruke bilen så blir det liksom ja en naturlig radius ut fra hytta.» - P5

Informant P6 var turist fra utlandet og fortalte at det er viktig med god tilgjengelighet med kollektivtransport til Gardermoen lufthavn.

“Jeg tror vi alltid reiser med fly, så da er du på Gardermoen og da må du reise med buss eller tog for å komme deg dit. Å dra et sted hvor du kan ta tog eller bus er veldig viktig.» - P6

Tilgjengelighet var mindre viktig for informant P1 fordi han alltid går lange overnattingsturer.

«[Det er] litt veg å reise til [Femundsmarka], men når jeg skal mange dager på tur så betyr ikke det så mye. – P1

5.3.3 Oppsummering av muligheter

Det er sosialt akseptabelt å gå skitur på fjellet, og det er også aksept for at man skal kunne gå ute i terrenget på fjellski. Dette er faktorer som øker informantenes mulighet til å gå inn i studieområdet. Samtidig utviser informantene tillit til forvaltningens beslutninger, og det kommer frem at flere stoler på at infrastruktur er plassert hensiktsmessig. Dette kan hindre at informantene går inn i studieområdet. Videre kommer det frem at godt vær øker informantenes mulighet til å gå inn i studieområdet. For mange av informantene var også området veldig tilgjengelig, særlig for de som disponerte privat hytte.

5.4 Å gå inn i studieområdet – Motivasjoner

Motivasjon er i denne oppgaven delt inn i refleksiv motivasjon og automatisk motivasjon. Refleksiv motivasjon er motivasjoner som er betinget av bevisste «kognitive» tankeprosesser som vurderinger, holdninger og planer. Automatisk motivasjon på den andre siden, er motivasjoner som springer av ubevissthets. Dette kan innebære følelser, innfall og vaner.

5.4.1 Refleksiv motivasjon

Motivasjoner til å gå tur

Det er et stort spenn i motivasjoner til å gå tur, og mange opplevde flere ulike motivasjoner til å gå på skitur. Mange informanter trakk frem mestringfølelse og eventyrlyst som viktige motivasjoner. Informant P5 fortalte at han opplever mye mestring av å gå på fjellski til en topp.

*«Og når man kommer opp så blir man litt sånn Yes! Nå er jeg i mål! *ler* vi fikk det til. Nå er vi her.» - P5*

Mange informanter uttrykte en eventyrlyst som trekker dem ut i terrenget, og mange ønsker å utforske nye områder. Hovedtrekket blant alle informantene er at de liker variasjon i turen. Flere av informantene fortalte at de foretrekker å gå plasser de ikke har gått før, og en informant (P1) går aldri den samme turen to ganger. Variasjon er også viktig for informant P3 som alltid går i løype.

«Jeg liker å gå runder. Ikke sånn frem og tilbake egentlig [...] ellers så liker jeg litt variert da. Hvis ikke jeg har gått der før så er det også et pluss.» - P3

Noen informanter trakk også frem at kontrasten til hverdagen er en stor motivasjon.

«I hverdagen så går jo ting litt sånn på autopilot og da er jeg litt mer på at jeg kobler av der også kobler jeg mer på når jeg kommer meg ut.» -P4

Det kom også frem i denne forbindelsen at fysisk helse var en viktig del av motivasjonen for flere av informantene. Informant P5 forklarte at han synes det er enklere å være fysisk aktiv på fjellet.

*«[...] og gjøre noe annet enn å sitte inne og... jeg har jo en kontorjobb *ler* så jeg synes jo det er veldig godt å komme litt ut da. For det blir jo på et vis veldig sånn sittestillende livsstil i det daglige.» - P5*

For noen av informantene innebar kontrasten til hverdagen å komme seg så langt vekk fra infrastruktur som de klarer. Flere av informantene fortalte at de foretrekker å gå langt unna folk og infrastruktur.

«Helst utenfor løypenettet, men scooterspor er også greit da. Og prøve da å komme meg lengst unna folk. Litt utenfor allfarveg da.» - P4

Det kom likevel frem at de fleste av informantene har sosialt samvær som en viktig motivasjon til å gå tur. For de fleste var det en viktig motivasjon å kunne dele opplevelsen av å gå tur med andre, og å vise folk fine steder å gå tur. For de som gikk hytte-hytte-turer så var

det en motivasjon å møte andre inne på hyttene, selv om de gjerne liker å være alene på dagen. For informant P3 var det viktigste med turen å se barn ha det gøy.

«Hvis jeg da går forbi og jeg ser barn ler og har det gøy og alt mulig sånn... da gliser jeg og smiler selv også. Jeg blir litt sånn i godt humør bare av å se det da.» - P2

Planer og vurderinger

De fleste var opptatt av sikkerhet, og at ruten de går er trygg. Særlig de som beveger seg utenfor løypenettet uttrykte en bevissthet rundt sikkerhet når de velger hvor de skal gå tur, blant annet knyttet til skredfare rundt toppene. Også et par av de som i hovedsak følger løypenettet tar bevisste valg rundt sikkerhet når de planlegger ruta. Informant P6 velger ruter som går i terreng som ikke er for krevende.

“Vi liker å være i snøen og på fjellet, men ikke å være i trøbbel. [...] Jeg har lagt merke til at [nordmenn] er vant til å være på fjellet som barn og dere er mye friere i fjellet. Dere er mindre redde. For oss er det en ganske underlig opplevelse.” – P6

I tillegg til sikkerhet var komfort også et viktig element for flere av informantene. For mange handlet dette om at det ikke skal være for vanskelig tur, og at det ikke må være for lang tur. På spørsmål om hvilke faktorer som styrer turen fortalte informant P5 at han ikke orker å gå mange lange etter hverandre på fjellski.

*«Ellers så er det jo på et vis hvor mye man har gått i dagene før da. Det er jo på grensa hvor mange langturer man greier... * ler* med min form på en uke.» - P5*

Flere trakk også frem at anbefalte ruter spiller inn på vurderinger om hvor de vil gå på tur. Noen gikk anbefalte turer fra UT.no, mens andre har hørt om turene fra venner og bekjente.

«Det kan være fordi jeg har hørt om det fra andre, eller lest om det på for eksempel ut.no [...]» - P7

I flere av intervjuene kom det også frem at flere av informantene setter en nærliggende topp som mål for turen. Hvordan de kommer seg til toppen trenger ikke å være planlagt, men flere går mot en topp som stikker opp av terrenget som målsetning for turen.

«Selv om det kan være fint å gå gjennom vidda på et vis så har man litt sånn klimaks for turen at man får en ny utsikt når man kommer opp. – P5

5.4.2 Automatisk motivasjon

Følelser

De fleste informantene var tydelige på at de ikke oppsøker villrein. Samtidig fortalte de fleste at de hadde sett enten fugl eller villrein på en hypotetisk perfekt tur, og flere sa at de synes det er gøy eller spennende å se ville dyr.

«Jeg føler man er jo litt på besøk til dyrene da på en måte... Og da får en jo sett dem i sitt element da kanskje. Så har jeg... hvis jeg oppdager et dyr uten at det oppdager meg så det er jo litt sånn spennende.» - P2

«Jeg oppsøker dem jo ikke, men det er klart at det er et veldig pluss hvis jeg hadde sett dem.» - P4

Flere informanter sa også at de synes nedfarten på fjellski er spennende. Informant P5 fortalte at det er mer spennende å renne ned i terrenget på fjellski enn det er å gå på langrenn.

«[...] og kunne renne ned i terrenget da, som gjør det mer spennende synes jeg, enn i løype.» - P5

Flere pekte på at de føler seg frie når de går tur i viddelandskap, og det kom frem at villmarksfølelsen og høyfjellsfølelsen er en viktig motivasjon for flere informanter. De fleste av informantene syntes det var viktig å føle på en ro.

«De store, virkelige "fjell"-områdene. Så over tregrensa. Jeg foretrekker det dere kaller vidde, som Hardangervidda, de åpne landskapene. Det åpne og røffe landskapet det er virkelig det jeg foretrekker.» - P6

Noen fortalte at dette var følelser de fikk av å være på Venabygdsfjellet, mens andre trakk frem at de foretrakk andre turområder som Femundsmarka og Hardangervidda knyttet til disse følelsene.

«Jeg liker meg best på Venabygdsfjellet. Jeg tror det har nok litt med at det er litt mer åpent og ikke så høy befolkningstetthet eller så mye folk i løypene og i fjellet. Så blir det en litt annen ro» - P5

Mange av informantene fortalte også at de er tiltrukket av vakkert landskap og vakker utsikt. Særlig informant P5 trakk frem at landskapet i studieområdet er vakkert.

Det er jo i hvert fall på vinteren ganske åpent landskap på Venabygdsfjellet men fortsatt en del fjelltopper. Så det er ganske estetisk tiltalende... ja.» - P5

Ingen av informantene beskrev noen følelser av savn mot Gråhøgdbu. De fleste av informantene hadde heller ikke vært på Gråhøgdbu.

«ja jeg har aldri vært på den hytta faktisk. så jeg har ikke noen stor sånn personlig tilknytning til den.» - P2

Informant P4 har tidligere gått til Gråhøgdbu som lunsjmål, og er den av informantene som virker å ha størst forhold til Gråhøgdbu. Likevel uttrykte han at flyttingen av hytta ikke var noe tap for ham personlig.

«Og det henger jo litt sammen med det jeg nevnte tidligere at jeg pleier jo ofte å gå dit det ikke er så veldig mye mennesker. Og det var det ofte der. Altså enten at jeg så det eller gikk i umiddelbar nærhet forbi. Så nei jeg synes ikke det. Nå har jeg vært over og besøkt hytta på Maihaugen da.»

Vaner

Det er også noen informanter som har vaner som påvirker hvor de går tur. Informant P3 går alltid i løype, og aldri på fjellski. Til motsetning, så går informant P5 oftest innover fjellplatået nordøst for Veslefjellbua mot Gråvorden når han går fjellski på Venabygdsfjellet. Han går stort sett på andre siden av fylkesvei 27 når han går på langrennsski.

«Så da liker jeg jo både egentlig å gå inn gjennom... Eller på et vis området der vi traff deg da. Fra Veslefjellet og tja blir det østover? [...] Og inn gjennom den retningen der. Ikke vært

så mye på andre siden av Dørfallet liksom. [...] Det er det fjellområdet der vi bruker mest.» - P5

5.4.3 Oppsummering av motivasjoner

De viktigste motivasjonene for å gå tur blant informantene var fysisk helse, mestring, eventyrlyst og det å komme seg vekk fra infrastruktur. Særlig de tre siste motivasjonene kan bidra til at informantene beveger seg ut i terrenget i studieområdet. Flere informanter trakk frem sikkerhet og komfort som en viktig faktor for planlegging av turen, noe som kan være faktorer som begrenser motivasjonen til å gå inn i studieområdet. I tillegg var det mange som hadde høydepunkter i terrenget som målsetning for turen. Dette er en faktor som i stor grad øker motivasjonen til å gå inn i studieområdet. I tillegg var det flere av informantene som får positive følelser når de går utenfor løypenettet inn i studieområdet. Dette er følelser knyttet til spenning og at det er vakkert landskap, noe som kan øke motivasjonen til å gå inn i studieområdet. En informant har også som vane å gå inn i studieområdet når han går på fjellski, og dette er også en faktor som kan øke motivasjonen til å gå inn i studieområdet.

5.5 Holdninger

5.5.1 Holdninger til forholdet mellom myke og harde tiltak

De fleste informantene fortalte at de tror en kombinasjon av myke og harde tiltak er best, men det er noe variasjon i hva de tror er mest effektivt. Mange sa at de ikke tror informasjonstiltak alene er nok, men at hardere tiltak likevel er avhengig av god informasjon.

«De harde tiltakene vil jo være avhengig av de myke tiltakene også. At det er gjort god informasjon om de i forkant. Eller underveis for så vidt...» - P4

To informanter (P1 og P5) fortalte at de tror hardere tiltak som flytting av infrastruktur fungerer bedre enn informasjonstiltak. Disse uttrykker at det kan være vanskelig for enkeltindivider å ta ansvaret for å gå der forvaltningen ønsker.

«Jeg tenker jo at noen tiltak kan bli så myke at de ikke har noen effekt. Om det oppleves som at individet selv skal ta ansvaret i alle sammenhenger for å ikke påvirke omgivelsene negativt så vil det ja være kanskje vanskelig å koordinere på en god måte.» - P5

En annen informant var svært positiv til informasjonstiltak og utviste tillit til at folk tar gode valg dersom de har tilstrekkelig med informasjon.

«nei kanskje myke hvis det er formidlet godt nok da, så folk liksom vet hvorfor og hva de kan gjøre, tror jeg er en fin middelvei å gå.» - P2

5.5.2 Holdninger til informasjonstiltak

Mange av informantene syntes at det kan gjøres et løft med informasjonstiltak i studieområdet, og at informasjon om påvirkning av villrein burde være mer tilgjengelig for de som går i fjellet. En informant fortalte at det burde settes opp flere oppslag på Venabygdsfjellet.

«Sånn umiddelbart nå da, så kan jeg ikke si å ha sett noe skikkelig mye oppslag og sånn annet enn de skiltene som står [...] utover det kunne en nok ha skilta mer rundt omkring. For eksempel ved stikryss både sommer og vinter egentlig.» - P4

Informant P2 uttrykte at han tror folk tar bedre valg dersom de har nok informasjon tilgjengelig.

«Å gjøre informasjon enda mer tilgjengelig da. For de man vet ferdes.. eller vet potensielt skal ferdes i sånne områder tenker jeg er lurt da. Tenker jeg i hvert fall. For da er det så mye lettere å ta gode valg hvis en har den rette informasjonen tilgjengelig. Ser jeg på i hvert fall som en fin veg å starte i hvert fall.» - P2

Andre pekte på at informasjon ikke er det beste tiltaket. Informant P1 trodde ikke at informasjonstiltak nødvendigvis er de mest effektive.

Jeg tror ikke informasjon er nok til at folk endrer vanene sine, hvis hyttene fortsatt er tilgjengelige og stier fortsatt er tilgjengelige så vil folk fortsette å bruke de.

5.5.3 Holdninger til flytting av infrastruktur

Selv om mange informanter syntes et godt første tiltak er å innføre bedre informasjonstiltak, var alle informantene positive til flytting av infrastruktur som tiltak for å styre ferdsel. Alle informantene var enten positive eller nøytrale til flyttingen av Gråhøgdbu. I tillegg var de fleste informantene positive til flytting av stier og skiløyper som tiltak. P1 fortalte at han tror det kan være et effektivt tiltak for å kanalisere ferdsel ettersom mange kun går i løype eller på sti.

«[...] da fjernes 80-90 % av trafikken. Av de som bare følger stier, det er kanskje 10-20 som går ikke følger stier uansett, så det vil ikke påvirke de. Det er litt min tanke i alle fall. Det er veldig mange som går tur som bare følger merkinger som ikke kan et kart og kompass og ikke er interessert i det heller» – P1

Informant P3 var en av de som alltid følger løyper, og han har også en positiv holdning til flytting av løyper.

«Om løypa går til høyre eller venstre liksom, nei det spiller ingen rolle. Du er der for å gå tur og det... da spiller det jo egentlig ingen rolle hvor den går hen. Det er mange runder å velge mellom.» - P3

Informant P5 var også positiv til denne typen tiltak, og fortalte at han synes ansvarsfordelingen blir best gjennom denne typen tiltak.

Sånn som det der med flytting av løyper hvis man ser at bruken er veldig forstyrrende for dyrearter man prøver å verne så er det jo... tror jeg jo det er et mye mer effektivt tiltak enn å prøve å få hver enkelt til å ta mer ansvar: – P5

5.5.4 Holdninger til eksisterende forbud

Informantene var enten positive eller nøytrale til de eksisterende forbudene (stopp- og parkeringsforbud og kiteforbud) på Venabygdsfjellet. Flere var overrasket over kiteforbudet (siden det var ukjent for dem), men flere viste forståelse for bakgrunnen til forbudet. Informant P5 påpekte at forbudet ikke hadde noen innvirkning på deres bruk av fjellet.

«[...] grunnen må jo være at man tenker man kommer mye lenger inn på fjellet med kite enn det man gjør med vanlig ski. Og at ved å begrense den type aktivitet så holder man skigången nærmere de områdene der det er mer hytter og løypenett. Jeg tror jo det her med stoppforbud

også begrenser hvor langt inn på fjellet man kommer. Så det høres jo også fornuftig ut vil jeg si.» - P5

5.5.5 Holdninger til hypotetisk ferdselsforbud i studieområdet i mars og april

Det var også mange av informantene som var positive til hypotetiske ferdselsrestriksjoner i visse perioder i deler av studieområdet på Venabygdsfjellet. Flere påpekte at de trodde det ville vært blandede reaksjoner blant brukerne av fjellet, men at de selv syntes en form for restriksjoner er greit og at det er mange andre steder man kan gå på Venabygdsfjellet.

«Jeg tenker det er greit jeg. Så lenge det er tydelig opplyst om og tydelig merka i området du går i... så tror jeg det vil nok lage en del debatt i starten, men jeg tror det er noe folk kan venne seg til.» - P1

Noen informanter påpekte også at ferdselsrestriksjoner er vanligere enn folk tror. Informant P6 viste til at ferdselsrestriksjoner er normalt i Nederland, og informant P7 påpekte at det også er en del ferdselsrestriksjoner i Norge.

«Det er jo mange steder i landet der det er ferdselsforbud i perioder, og jeg tenker det er et effektivt tiltak for å ta vare på biologisk mangfold. [...] Og det er ikke sånn at det er nytt med ferdselsrestriksjoner, vi har det jo mange steder.» - P7

Noen av informantene innrømmet at de syntes det var litt strengt og at det ville føltes noe innskrenkende, men at de likevel hadde tillit til at et slikt tiltak ville vært godt begrunnet. Informant P4 uttrykte at hensynet til villrein er viktigere enn allemannsretten, og at strenge tiltak er helt greit dersom det er nødvendig.

«Jeg tenker at det er helt greit hvis man ser at det er nødvendig. Men jeg synes jo også at allemannsretten er viktig da. Men hvis den går på bekostning av villreinbestanden så tenker jeg at det kan være greit å sette inn noen tiltak der ja.» - P4

Et par informanter var mindre positivt innstilt til hypotetiske ferdselsrestriksjoner. Informant P3 fortalte at det nok var et urealistisk tiltak på et sted med så mange hytter. Informant P2 var positiv til en form for ferdselsrestriksjon, men syntes et totalforbud for alle var veldig strengt.

«Det tror jeg er lurt da. [...] Men hvis man er veldig forsiktig og viser hensyn så kan man jo kanskje gå i deler av området tenker jeg. Men et sånn totalforbud blir kanskje litt voldsomt. Tenker jeg.» - P2

Informant P5 viste derimot en større negativ holdning til ferdselsrestriksjoner på fjellet.

«Jeg ville tenkt det var ekstremt strengt. Det å ikke kunne bruke et område der... som brukes så mye i dag da og som egentlig ligger ganske nært andre løypenett. Emm også er det også noe med tidsperioden. Når det blir så lenge.» - P5

Han fortalte at han var mer positiv til en mer dynamisk ferdselsrestriksjon som tar utgangspunkt i villreinens faktiske bevegelser og trekker paralleller til Hovden i Setesdalen der de har benyttet slike metoder.

«Jeg tenker det er mye lettere å akseptere hvis det er ferdselsforbud når man vet at reinen faktisk er der enn at det er et generelt for at den kan muligens bevege seg der i den perioden. Jeg synes jo det høres mye mer effektivt ut å ha en mer sånn tracking av hvor de er. Og at man får informasjon om hvor man ikke skal gå».

Likevel fortalte alle informantene at de hadde overholdt et hypotetisk ferdselsforbud, selv om ikke alle var positive til tiltaket.

«Man greier jo det hvis man må, men det ville jo ikke vært ønskelig da, opplever jeg, at man ikke fikk brukt det en hel sesong egentlig. Det er det fjellområdet der vi bruker mest.» - P5

5.5.6 Tillit til forvaltningen og holdninger til ansvar

Flere av informantene påpekte at de har tillit til at avgjørelser og iverksetting av tiltak på fjellet er basert på kunnskap og faktum. Flere trakk frem at forvaltningen har fornuft, kunnskap og informasjon til å ta gode avgjørelser. Denne tilliten kom også frem i spørsmål om hardere tiltak som flytningen av Gråhøgdbu.

«Nå vet jo ikke jeg akkurat hva som var bakgrunnen for de flyttingene, men jeg tenker at jeg har jo på et vis tillit til at det var fornuftige vurderinger da.» - P5

Noen informanter viste også den samme tilliten til strenge, men hypotetiske, juridiske tiltak som kan oppleves innskrenkende på allemannsretten.

«[...] men de beslutningene er jo tatt på bakgrunn av informasjon og kunnskap da så, det er jo ikke sånn som tas på slump. Man må jo akseptere det og på en måte» - P2

Det kom fram i intervjuene at informantene synes det ligger et ansvar for å ta hensyn til villreinen både på individet og på et mer overordnet nivå. De fleste informantene mente at den enkelte skigåere har et ansvar for å opptre hensynsfullt, og å holde avstand hvis man møter på villrein. Informant P4 fortalte at han følte et ansvar for å holde seg oppdatert på villreinen på bakgrunn av at han bruker området mye.

«Jeg synes jo det er i og med at jeg ferdes så mye der oppe, så er det viktig at jeg følger med litt på det da. At jeg får med meg hva som skjer. Og at jeg kan være litt oppdatert på det.» - P4

Informant P5 var tydelig på at alt ansvaret ikke skal ligge på individet, og flere av informantene uttrykte gjennom tillit til forvaltningens avgjørelser, at planlegging og et mer overordnet nivå har et ansvar. Informant P1 følte at han hadde lite påvirkning på villrein fordi han gikk på merka løyper. Dette kan en tolke som at han har en tillit til at plasseringen av løyper er hensiktsmessig for å unngå negativ påvirkning på villrein, og ansvaret plasseres på planleggeren av stiene.

«Jeg går jo stort sett i spor eller i kvista løyper når jeg går fjellski i og med at jeg går hytter til hytter da. Emm hadde jeg gått mer type teltturer og gikk liksom på kart og kompass og uten kvista løyper så måtte jeg nok tenkt litt mer over det.» - P1

5.6 Substitusjon i studieområdet fra intervjuer og observasjoner

5.6.1 Substitusjon for Gråhøgdbu og tidligere stikka løyper

Informantene jeg møtte som overnattet på Veslefjellbua fortalte at de syntes hytta var fin. Informant P3 har besøkt Veslefjellbua årlig med familien de siste årene, og har vært veldig fornøyd med det. Han fortalte at de likte at det ikke var så langt å gå til hytta.

«Vi har jo egentlig forelska oss litt i den DNT-hytta som er der. Veslefjellbu. Så der har vi vel vært 3 år på rad. Den ligger jo veldig fint til. Utrolig fin hytte og så videre.» - P3

Informant P1 derimot, uttrykte at han ikke var så glad for at hytta lå så nærme annen infrastruktur. Han gikk Rondane på langs og fortalte at selv om han var fornøyd med turen han gikk, så hadde han valgt å ta med telt og gå lenger inn på fjellet dersom han skulle gått turen på nytt.

«Det var vel litt mer sentralt enn jeg vanligvis pleier å gå en tur, siden jeg gikk jo innom sånn veldig befolka turisthytter og veldig lett tilgjengelige turisthytter. Jeg hadde nok kanskje, hvis jeg skulle gått den turen om igjen så hadde jeg nok heller valgt å gå mer med telt og en litt annen rute, mer inn på fjellet.» - P1

Likevel fortalte han at han synes delen av turen som gikk over Venabygdsfjellet var fin, og at han ikke opplevde at det var for mye folk verken på Veslefjellbua eller på Trolløypa over Venabygdsfjellet.

Når det gjelder substitusjon av de stikka løypene inn mot Gråhøgdbu, var det flere som uttrykte at det er gode muligheter for ressursubstitusjon av området. Ingen av informantene opplevde at det mangler en rute innover mot Gråhøgdene. De mente det er gode muligheter for ressursubstitusjon med det store løypenetet som er på Venabygdsfjellet. Også de informantene som husker at de har benyttet de stikka løypene til Gråhøgdbu, uttrykte at det finnes mange andre steder man kan gå.

«Det er så mange andre fine skiløyper, så jeg har ikke ehh det er ikke sånn jeg tenker så veldig mye på nei. På Venabygdsfjellet altså. Det er mye fine turer å gå synes jeg» - P2

Det ble også trukket frem at det er muligheter for aktivitetssubstitusjon i området der det var kjørt opp løyper. Informant P2 trakk frem at en kan gå inn i området på fjellski.

«Og hvis du vil gå på fjellski og sånn så er det bare å gå det. Så det er ingen, det er jo ikke ulovlig det. Det er jo allemannsretten. Det er vel noe som heter.» – P2

5.6.2 Substitusjon for hypotetiske ferdselsrestriksjoner i studieområdet

De fleste informantene uttrykte at de synes det er mange andre steder man kan gå enn i studieområdet. Altså at det finnes en ressursubstitusjon for området.

«[...] Det finnes jo veldig mange andre områder man kan gå i. Man må ikke gå i det området akkurat da.» - P2

Informant P4 uttrykte at det er mange fine turer i studieområdet, men at det likevel finnes ressursubstitutter.

«[...] det er jo klart man har jo mange fine turer typ påsketurer og sånn innover der da, men det er jo såpass mye og gå på, store områder å gå på der, så det bør jo ikke bli så altfor store utfordringer.» - P4

Andre påpekte at det ikke er like lett å finne et sted som er en god nok substitusjon. Særlig tilgjengelighet trekkes frem som en begrensende faktor.

«Da hadde jeg jo måttet prøvd å finne et annet fjellområde i nærheten da. [...] altså det ville jo vært et alternativ, men ikke et like godt alternativ. For det ville jo vært lenger unna vår hytte.» - P5

De fleste informantene som bruker området i dag, fortalte at de hadde substituert området med områder vestover mot Rondane nasjonalpark. Informant P4 sa at han også hadde substituert studieområdet med områder sørover, nærmere annen infrastruktur og hyttefelt.

«Da hadde jeg nok oppsøkt andre veien, naturlig nok. Altså ... fjell, Kyrkjegardsfjellet, den veien. Det er såpass mye å bevege seg på at ,... evt da mot Rondane da, og Eldåbu». - P4

Informant P5 uttrykte at en temporal substitusjon er urealistisk og at han tror et slikt ferdselsforbud kun forflytter problemet fra et sted til et annet.

«Jeg tror jo at de som bruker fjellet vil jo alltid finne sine ruter. Det er jo ikke... det vil nok være vanskelig å treffe godt da med de politikktiltakene hvis dem blir for inngripende.. ja for da leter man jo fort etter alternativer da istedenfor å tenke jaja, da kan vi gå inn i fjellet neste uke heller liksom.» - P5

7. Diskusjon

7.1 Oppsummering av funn

Hovedformålet med denne oppgaven er å undersøke hvordan de gjennomførte ferdselsstyrende tiltakene på Venabygdsfjellet har påvirket ferdselen. Hensikten er å få en dypere forståelse av friluftslivutøveres bruk av fjellet og holdninger de har til styring av ferdsel. Det er viktig å dokumentere effektene av gjennomførte tiltak for å øke presisjonen på fremtidige tiltak for villreinen og for å bygge kunnskap om hvordan tiltakene påvirker brukere og lokalsamfunn.

Sentrale spørsmål jeg ville finne svar på var:

- Hva kjennetegner ferdselen i studieområdet, og hvordan har den endret seg etter flyttingen av Gråhøgdbu og tilhørende løypenettverk?
- Hva trekker folk inn i området og hva holder dem unna?
- Hvilke holdninger har friluftslivsutøvere til ulike ferdselsstyrende forvaltningstiltak?
- I hvilken grad fungerer de Veslefjellbua som substitusjon for Gråhøgdbu?

Mine viktigste funn var:

- De fleste gikk i Trolløypa, men det var også mange som gikk utenfor løypenettet. Mesteparten var i området mellom Trolløypa og Brennflya/Veslegråhøgda, og noen gikk lenger ut i terrenget til toppene som omkranset studieområdet. Størsteparten av de som gikk utenfor løypenettet gikk dagsturer på fjellski, men det var også to kitere og noen som skøytet innover fjellet med langrennsski på godværsdager.
- Det var ingen tegn til at folk oppsøkte området der Gråhøgdbu lå, og det var få observasjoner som gikk lenger inn i fjellet enn Gråhøgdbu. Dermed er det en endring i ferdselsmønsteret fra Gråhøgdbu som knutepunkt i 2015, til at hoveddelen av ferdselen har flyttet seg nærmere annen infrastruktur. Likevel var det en del ferdsel utenfor løypene, særlig i feriedager og helger på senvinteren med gode vær- og føreforhold. Veslefjellbua virket å fange opp en stor bredde i brukergrupper, både for overnattende og for dagsturer.
- De fleste informantene har fysisk evne til å gå inn i studieområdet, og psykisk evne til å forstå direkte negative effekter av å forstyrre villrein. De manglet derimot kunnskap om de indirekte effektene av tilstedeværelse og flere forstår sin egen påvirkning på villrein som liten. Dette kan fremme det å gå inn i studieområdet. Det er sosialt akseptabelt å gå på fjellski inn i fjellet. Tilgjengelighet og fint vær øker også muligheten informanten har til å gå inn i studieområdet.
- De viktigste motivasjonene for å gå skitur var mosjon, mestring og eventyrlyst, i tillegg til å komme seg vekk fra infrastruktur. Mange hadde høydepunkter i terrenget som mål for turen, og flere beskrev positive følelser knyttet til vakker natur og spenning når de går i terrenget. Dette bidrar til at folk trekker ut i terrenget. Noen informanter trakk frem sikkerhet og komfort som viktig i planleggingen av turen, noe som kan hindre at de trekker ut i terrenget.
- Informantene var positive eller nøytrale til gjennomførte tiltak på Venabygdsfjellet. Dette gjaldt både flytting av infrastruktur og forbud mot kiting. De uttrykte et ønske om å ta vare på villreinen, og tillit til at tiltakene som iverksettes er basert på god kunnskap. Mange var aksepterende ovenfor et hypotetisk ferdselsforbud i studieområdet, og noen var negative til et totalforbud. Selv de som var negative til totalforbud fortalte at de ville overholdt et eventuelt forbud.

7.2.1 Ferdsel i studieperioden i 2024 og endringer fra tidligere undersøkelser

Det er både likheter og endringer i sammensetningen av brukergruppene sammenliknet med den tidligere undersøkelsen. I 2024 var det i hovedsak fjellskigåere som gikk utenfor løypene, i tillegg til noen få på langrennsski, en familie til fots, og to kitere i utkanten av området. Det var en del variasjon i oppakning, lengde på turen og målsetning, men de fleste som gikk i terrenget gikk dagsturer på noen timer med en liten sekk med plass til niste. Det var en del med hund i terrenget, der noen snørekjørte langsmed Trolløypa, og andre gikk med løse hunder lenger ute i terrenget. Det var kun ett turfølge som gikk med barn ut i terrenget. I NINA sin undersøkelse observerte de blant annet flere kitere og hundespann i studieområdet. I dag er kiting forbudt i villreinområdet. Derfor var det en forventning om at det ikke ville være kitere i studieområdet under studieperioden. Jeg så også noen organiserte turer på fjellski, men de gikk aldri lenger inn i studieområdet enn Brennflya, og hadde som regel pause utenfor Veslefjellbua, og ikke ute i terrenget.

Ferdselen i fjellet skurrer seg av og på som en rytme i landskapet av menneskelig ferdsel og forstyrrelser (Flemsæter et al., 2019). Ofte er det stille i fjellet, men ferdselen aktiveres på feriedager og i helger når det er fint vær og godt skiføre. På disse tidspunktene kan det være mye ferdsel og forstyrrelser langt inn i fjellet. På denne måten er det ikke bare mennesker og våre virkemidler som har en effekt på ferdselen, men også naturens egenskaper.

7.2.2 Kan COM-B-modellen forklare adferd i området?

COM-B-modellen går ut på å identifisere faktorer som hindrer eller bidrar til at folk går inn i studieområdet. Det var lite som aktivt hindret brukerne fra å gå utenfor løypenettet. Det er sosialt akseptabelt å gå der og de som gikk der hadde inntrykk av at de ikke påvirket natur og villrein negativt. Det som hindret informantene fra å gå inn er i større grad knyttet til de fysiske mulighetene; dårlig vær, dårlig føre og tilgjengelighet kan begrense lengden på turen eller gjøre at brukerne velger å gå andre steder. I tillegg var det mange som har som vane å gå i løypenettet. Faktorene som kan bidra til at folk går inn i studieområdet er i større grad knyttet til manglende kunnskap om egen påvirkning samt refleksive og automatiske motivasjoner til å gå vekk fra infrastruktur, oppleve noe nytt eller være i vakker natur. At flere har som mål å gå til en topp kan ses på som en kombinasjon av mulighet, evne og motivasjon, som trekker folk inn i studieområdet.

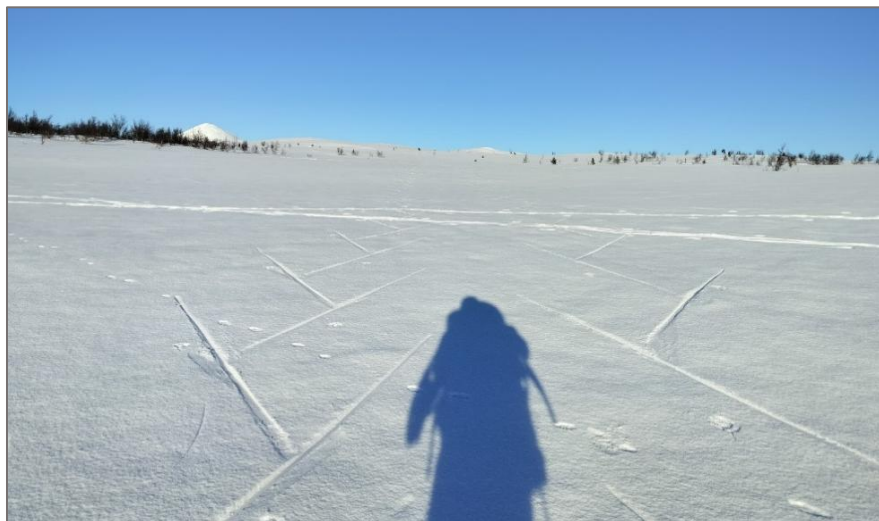
Kunnskap om villrein

Informantene hadde kjennskap til at det var villrein i området, og de visste at det var en konflikt mellom menneske og villrein. Det var derimot få som klarte å si noe om hvordan skigåere påvirker villreinen, og de fleste hadde inntrykk av at deres bruk av fjellet ikke påvirket villreinen. Under studieperioden så jeg heller ingen fysiske oppslag om villrein i nærheten av studieområdet. I en kvantitativ ferdselsundersøkelse fra Rondane og Dovre i 2021 svarte 44% av de norske respondentene at de ikke visste at villreinen var et trua dyr i Rondane, og 69% av de utenlandske besøkende svarte det samme (Vistad & Gundersen, 2022). Selv om jeg hadde inntrykk av at alle informantene hadde en generell kjennskap til villreinen og konflikten mellom menneske og villrein, kom det frem både implisitt og eksplisitt at kunnskapen kunne vært bedre. Noen av informantene fortalte også at de var mer bevisste i valg av turrute etter intervjuene i denne oppgaven. Det er gjort flere studier gjennom tiden om hva besøkende vet om negative påvirkninger av friluftsliv på naturen. Et gjennomgående tema er at det er ganske få som legger merke til påvirkninger av friluftsliv på naturen, med unntak av forsøpling (Manning, 2022). Likevel har man sett en økende bevisstgjøring der besøkende i større grad forstår negative konsekvenser av ferdsel.

Muligheter - Betydningen av det fysiske miljøet

En av styrkene til COM-B modellen er at den inkluderer faktorer som ikke er kontrollert av den som gjennomfører adferden, blant annet fysisk mulighet. Et av mine viktige funn er at det fysiske miljøet i stor grad påvirker adferden til brukerne av studieområdet. Både resultatene fra observasjonene og intervjuene peker på at vær og føre spiller en viktig rolle for ferdselen inn i studieområdet. Både resultatene fra observasjonene og intervjuene peker på at vær og føre spiller en viktig rolle for ferdselen inn i studieområdet. Hvorvidt folk gikk langt inn i fjellet virket å ha sammenheng med om det var fint vær eller ikke. Selv på dager med dårlig vær kunne det være mye trafikk i de preparerte løypene, men ikke utenfor løypenettet. Jeg observerte også at været noen ganger er av større betydning enn skiføret. Eksempelvis var det

stor trafikk utenfor løypenettet 30.03.2024, selv om det var gjennomslagsføre. Samtidig er det flere av informantene som trekker frem at godt skiføre er viktig for valg av turrute.

Figur 15: På dager med fint vær og fint føre kan man skøyte langt inn i fjellet på langrennsski. Muen til venstre i bakgrunnen. Foto: Ulla Bech Bråten

Noen friluftaktiviteter er fullstendig avhengig av spesifikke værforhold, og uten disse forholdene vil ikke aktiviteten kunne gjennomføres (Gatti & Brownlee, 2024). Spesielle aktiviteter som ble observert på Venabygdsfjellet er også avhengig av spesifikke vær- eller føreforhold. Kiting er avhengig av vind, og skøyting utenfor løypenettet avhenger av skareføre. Videre er oppfattelsen av sikkerhet og komfort viktige aspekter i forholdet mellom vær og adferd (de Freitas, 2015; Gatti & Brownlee, 2024). Noen informanter fortalte at de gikk skitur når det var dårlig vær, men at de da gikk i skiløypene. Dette kan tyde på at det oppleves som utrygt å gå i terrenget i dårlig vær. At flere likevel går tur i løypenettet i dårlig vær kan tyde på at komforten knyttet til været ikke er like viktig. I observasjonene utenfor løypenettet var det tydelig trekk mot høydepunktene i terrenget. Det kan tyde på at toppene er viktige turmål for mange som går utenfor løypene. Dette ble bekreftet av flere informanter som forklarte at toppene var vanlige turmål, og en viktig motivasjon for å gå tur. Dette er i stor grad knyttet til det fysiske miljøet og tilgjengeligheten av slike høydepunkter, men det kan også kobles til motivasjoner og evner.

Tilgjengelighet var en annen viktig faktor for valg av rute. De fleste valgte en lengde på turen de var komfortable med, og de som disponerte hytte på Venabygdsfjellet gikk stort sett dagstur. Lengden på dagsturen varierte fra informant til informant. Noen sa de gikk i et par timer, mens andre sa de kunne gå ute på dagstur i opptil syv timer. En tidligere ferdselsundersøkelse blant hyttefolk i Rondane Sør fant ut at det var områdene nærmest hyttene som ble brukt mest (Vorkinn, 2003). Det var store variasjoner i hvor lange turer hytteeierne gikk vinterstid, men gjennomsnittet var rundt 14 kilometer. Dette stemmer også overens med de ferdselsmønstrene jeg så på fjellet. Etter flyttingen av løypenettet til Gråhøgdbu har områdene lenger inn i fjellet blitt mindre tilgjengelige, noe som kan forklare endringen i ferdselsmønsteret til nærmere eksisterende infrastruktur.

For andre er tilgjengelighet mindre viktig, og flere er tydelige på at de har behov for å komme seg vekk fra infrastruktur. En informant fortalte at han samlet på verneområder, og flere har villmarkspregede områder som sine favorittområder. Dette er områder preget av lite tilrettelegging for ferdsel, og studieområdet på Venabygdsfjellet er også lite tilrettelagt for ferdsel etter flyttingen av infrastruktur. Flere studier har vist at slike områder brukes mest av

lokale eller turfolk som ønsker lite tilrettelegging (Gundersen et al., 2024). De jeg snakket med som gikk lenger inn i fjellet (forbi Veslegråhøgda) var enten folk som disponerte hytte på Venabygdsfjellet, eller som bodde i nærområdet. Området som ble mest brukt i studieområdet var Trolløypa. Denne strekningen er preget av større tilrettelegging enn resten av studieområdet (preparering, parkering, tilknytning til hyttefelt og andre skiløyper, turisthytter m.m). Tidligere studier av ferdselen i området har også funnet at de oppkjørte løypene virker svært kanaliserende (Strand et al., 2014; Vorkinn, 2003).

Motivasjoner – planer, vaner og følelser

Noen av de viktigste motivasjonene som trakk folk ut av løypenettet og inn i studieområdet var eventyrlyst og et behov for å komme seg vekk fra infrastruktur og folk, og tettere på naturen. En ferdselsundersøkelse fra USA fant at de vanligste motivasjonene for dagsturer var å oppleve naturen, og å oppleve noe nytt (Wilcer et al., 2019). Flere informanter uttrykte at det er en motivasjon å gå nye plasser, og oppleve å være alene i naturen. Det blir også trukket frem at det er praktisk å ha en topp som mål for øyet mens man går. Dette kategoriseres som refleksive motivasjoner.

Betydningen av automatiske motivasjoner er nevneverdig i denne undersøkelsen. Særlig positive følelser knyttet til mestring og å være omgitt av vakker natur kom frem som faktorer som trakk folk inn i fjellet. Mange opplevde mestringsfølelse og spenning knyttet til å gå til

Figur 16: Flere av informantene søkte seg til topper der de kunne nyte en pause i sola. Her fra utkikksposten min på Søre Bølhøgda. Foto: Ulla Bech Bråten

topper. I en tidligere ferdselsundersøkelse fra Rondane Sør kom det frem at hytteeierne foretrakk å gå skitur i områdene med snaufjell over bjørkeskogbeltet (Vorkinn, 2003). I dybdeintervjuene mine kom dette frem som en tydelig preferanse også i dag. Flere trakk frem viddelandskapet på Venabygdsfjellet som en attraktiv naturtype, og flere beskrev studieområdet som vakkert og med fin utsikt. Her kan også stedstilknytning trekkes frem som en viktig bidragsyter.

Vaner er en annen automatisk motivasjon av betydning. Gjennom både observasjonsstudiet og dybdeintervjuene kom det frem at mange følger merka og preparerte løyper. Det er kjent fra før at merka skiløyper virker svært kanaliserende. I undersøkelsen fra 2002 svarte 80% av hytteeierne at de alltid gikk i oppkjørte skiløyper, og i områder med et godt løypenett var det nesten ingen av hytteeierne som gikk utenom oppkjørte løyper (Vorkinn, 2003). Også i NINAs undersøkelser av ferdsel på Venabygdsfjellet var de merka løypene kanaliserende (Strand et al., 2014). Dette er en faktor som hindrer at folk går inn i studieområdet. Samtidig hadde flere informanter som vane å gå inn i studieområdet når de gikk på fjellski. En informant sa at det var kun der de gikk med fjellski, og flere forklarte at det var et område med en del fine «påsketurer». Dette vitner om en vane om å gå inn i studieområdet i deler av skisesongen.

Tett knyttet til dette er stedstilknytning. Dette er en automatisk motivasjon knyttet følelsen av tilhørighet. Dette kan påvirke adferden i studieområdet på ulike måter. På den ene siden er det

ofte de med størst stedstilknytning som bruker områdene uten tilrettelegging lenger inn i fjellet (Stange et al., 2024). På den andre siden kan de også ha en større interesse av å ivareta det lokale naturmiljøet (Vorkinn & Riese, 2001). Det må også nevnes at jeg møtte folk uten stedstilknytning til området som gikk inn til fjelltoppene i studieområdet, så det er ikke bare lokale som går tur på plasser med lite tilrettelegging. Det er dermed mange faktorer som både bidrar til og som hindrer folk fra å gå inn i et område, og det som er et hinder for én person er ikke nødvendigvis et hinder for en annen.

Mulige tiltak basert på COM-B-modellen og The Wheel of Change

Dersom målet skal være at ingen går inn i studieområdet, er det viktig at tiltakene er rettet mot de som går der, og kildene til adferden. Når man har identifisert hva som er kildene til en adferd gjennom COM-B-modellen hjulet for adferdsendring brukes for å finne tiltak som kan bidra til målrettet adferdsendring (Michie, van Stralen & West, 2011). I hjulet for adferdsendring er det utarbeidet en kobling mellom komponentene i COM-B-modellen og ulike tiltaksfunksjoner (tabell 4). Det er flere av kildene til måladferden som er vanskelig å treffe med tiltak, mens andre kilder kan være enklere å treffe med målrettede tiltak.

Tabell 4: Koblinger mellom adferdskilder og tiltaksfunksjoner. Bearbeidet tabell fra Michie, van Stralen & West, 2011. Creative Commons lisens <https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/>.

Adferdskilde	Utdanning	Overtalelse	Insentiver	Pålegg	Opplæring	Restriksjoner	Omstrukturering av miljøet	Rollemodeller	Tilrettelegging
Evne - Fys.					X				X
Evne - Psy.	X				X				X
Mulighet - Sos.						X	X		X
Mulighet - Fys.						X	X		X
Motivasjon - Ref.	X	X	X	X					
Motivasjon - Auto.		X	X	X			X	X	X

Et eksempel er den fysiske muligheten til å gå inn i studieområdet. Endringer av adferd knyttet til fysisk mulighet er koblet til omstrukturering av miljøet og restriksjoner. Man kan ikke styre været, og det er vanskelig å gjøre studieområdet enda mer utilgjengelig når det ligger så tett på infrastruktur. Den fysiske muligheten til å gå inn i området er dermed vanskelig å gjøre noe med utenom å innføre ferdselsrestriksjoner. Både den psykiske evnen og den reflektive motivasjonen til å ikke gå inn i området kan endres gjennom utdanning. Utdanning er i modellen definert som å øke kunnskap eller forståelse, og kan gjøres gjennom kommunikasjon og markedsføring, retningslinjer, reguleringer, lovgivning eller tjenesteyting. For eksempel kan man informere om hva slags påvirkning friluftsliv har på villreinen. Andre tiltak som kan øke den psykiske evnen er opplæring/trening og tilrettelegging av ønsket adferd, mens både overtalelse, insentiver og pålegg kan øke den reflektive motivasjonen til å ikke gå inn i studieområdet. For eksempel kan man prøve å endre brukerens holdninger til ansvar, verdier eller konsekvensene av egen adferd i studieområdet.

Når det gjelder den sosiale muligheten til å gå inn i området kan den påvirkes gjennom restriksjoner, omstrukturering av miljøet, eller tilrettelegging av ønsket adferd. Hvis man for eksempel innfører restriksjoner på det å gå i studieområdet, kan det bidra til at det blir sett ned på å gå der. Det vil si at formelle normer også danner sosiale, uformelle normer. Den automatiske motivasjonen kan endres gjennom overtalelse, insentiver, pålegg, omstrukturering av miljøet, rollemodeller eller tilrettelegging for ønsket adferd. Dette kan en

si at har fungert bra allerede med fjerningen av infrastrukturen i tilknytning til Gråhøgdbu. Ytterligere tiltak som er målrettet mot følelser og vaner beskrevet tidligere kan være vanskelig å finne.

En evaluering av COM-B-modellen for å forstå ferdsselsadferd

Oppgaven min viser at det er sammenhenger mellom det fysiske miljøet og hvor folk går på tur. Det samme gjelder også for vaner og følelser. Dette er koblinger som jeg har funnet og analysert gjennom å vurdere fysisk mulighet og automatisk motivasjon i COM-B-modellen, og som vanligvis ikke er inkludert i de oftest brukte adferdsmodellene. COM-B-modellen har på denne måten bidratt til en mer helhetlig forståelse av adferden i ferdsselsområdet, og skaper rom for å forstå en større kompleksitet i menneskelig adferd. I tillegg danner modellen et utgangspunkt for mer målrettede forvaltningstiltak basert på hva som er kildene til den aktuelle måladferden, og kan dermed bidra til en mer helhetlig forvaltning.

7.3 Myke eller harde tiltak?

7.3.1 Holdninger til myke og harde tiltak

Informantene var mest positive til en kombinasjon av myke og harde tiltak for å styre ferdsel. Ved å sørge for at informasjon er lett tilgjengelig gir man folk muligheten til å ta gode valg. Likevel blir det trukket frem at hardere tiltak som eksempelvis flytting av stier kan virke mer effektivt. Det er ingen som er direkte negative til myke tiltak, men flere er skeptiske til hvilken effekt det vil ha på ferdselen. Det ble også trukket frem at myke tiltak i stor grad legger ansvaret på individet, og der noen informanter mente individer var godt rusta til å ta gode valg, mente andre at et større ansvar ligger på samfunnet. Flere mente at de harde tiltakene er betinget av de myke. For at ferdselsrestriksjoner skal fungere så må folk vite at de finnes. Et eksempel på dette på Venabygdsfjellet er kiteforbudet. Jeg observerte to kitere nedenfor Saltshaugen, selv om det er forbudt å kite i dette området. Kanskje de bevisst brøt et forbud på tross av at de befant seg i nærheten av infrastruktur og andre mennesker. En annen mulighet er at de ikke visste at det var forbudt. Ingen av informantene visste om kiteforbudet, selv om flere av har disponert hytte i området i mange år, og hevder de følger med i lokalavis og lignende. Kiteforbudet kan dermed være et eksempel på et hardt tiltak som kunne vært forbedret med myke tiltak.

Den vanligste formen for kommunikasjon i friluftsområder er passiv skilting der målet er å øke bevisstheden til folk (Selvaag et al., 2023). Tidligere ferdselsundersøkelser i Rondane om holdninger til tiltak har vist at folk er mest positive til myke, ikke-regulerende tiltak som god skilting og merking av stier (Andersen & Gundersen, 2010; Vistad & Vorkinn, 2012). På Venabygdsfjellet fant jeg informasjon om villrein på fjellstyrets nettsider og profilen deres på sosiale medier, i tillegg til noe informasjon på DNT sin karttjeneste UT.no. Jeg så ingen fysiske skilt eller andre kommunikasjonsmedier om villrein. De merke skiløypene var derimot godt informert om på flere nettsider, UT.no, samt fysisk oppslag flere steder langs løypenettet. En informant reagerte på at disse plassene var underutnyttede muligheter for informasjonstiltak rettet mot villrein og ferdsel.

Et annet interessant funn i dybdeintervjuene er at informantene ikke utviste noe savn eller misnøye knyttet til flyttingen av Gråhøgdbu og tilhørende løypenettverk. Det var flere diskusjoner under prosessen med nedleggingen om hvordan det ville påvirke friluftslivet negativt. En undersøkelse fra Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark fant at brukere med

stedstilknytning var mer positive til endringer i stinettverk mens besøkende uten stedstilknytning var mer positive til områderestriksjoner (Gundersen et al., 2015). I en nyere undersøkelse fra Rondane var flertallet av respondentene positive til å legge om eksisterende merka turruter (52%) og forbud mot ferdsel langs ruter i november (64%) (Vistad & Gundersen, 2022). Utlendinger var mest positive til begge tiltakene. I min undersøkelse var informantene positive eller nøytrale til flytting eller nedlegging av infrastruktur uavhengig om de hadde stedstilknytning til Venabygdsfjellet eller ikke.

Flere var også positive til arealrestriksjoner. De som var negative til arealrestriksjoner disponerte hytte på Venabygdsfjellet, mens andre som også hadde stedstilknytning til området var positive til arealrestriksjoner til fordel for villreinen. Informantene stilte seg også positive eller nøytrale til de eksisterende forbudene (stoppe- og kiteforbud), og flere forsto bakgrunnen for disse forbudene. Dette kan tyde på at folk aksepterer reguleringer i større grad enn det som legges til grunn for stortingsmelding og foreslåtte tiltaksplaner for villrein (Klima- og miljødepartementet, 2025; Meld. St. 18 (2023-2024)).

Figur 17: Bobil som bryter parkeringsforbudet ved Langrumpa. I bakgrunnen er Søre Bølhøgda (t.v.) som var observasjonspost, og Muen (t.h.). Foto: Ulla Bech Bråten

7.3.2 Hvem bærer ansvaret?

Et viktig punkt er hvem som har ansvaret med hensyn til forstyrrelser av ferdsel på villrein. Dette er også viktig for diskusjonen om hvilke tiltak som burde benyttes i studieområdet. Informantene utviste et ønske om å bevare villreinen og de opplevde at de har et ansvar for å vise hensyn og unngå direkte kontakt med villreinen. Flere uttrykte at man hadde et ansvar i forhold til hva man visste og hadde informasjon om. Med dette uttrykkes også et delt ansvar der individet har ansvaret for gjennomførelse av hensynsfull ferdsel, mens det er noen andre som må ha ansvaret for formidling av hva som er hensynsfull ferdsel. En informant var tydelig på at det største ansvaret ikke skal ligge på individet, og brukte flyttingen av infrastruktur i studieområdet som et eksempel på et godt tiltak. Dette kommer også implisitt frem av andre informanter gjennom at flere opplever at de har liten egen påvirkning. Noen informanter fortalte at de ikke trodde de hadde noen særlig påvirkning på villrein når de gikk i merka løyper. De hadde altså tillit til at løyper er plassert på en måte som ikke er i konflikt med villrein. Dette styrker ideen om at ansvaret i hovedsak ligger på samfunnet.

Dersom ansvaret for å bevare villreinen ligger på individet er det lett å anbefale myke informasjonstiltak, mens hardere tiltak er mer hensiktsmessig dersom samfunnet har ansvaret. Mine funn viser at informantene opplever og etterspør et delt ansvar, og det er dermed relevant å vurdere en kombinasjon av myke og hardere tiltak.

7.4 Fungerer Veslefjellbua som substitusjon for Gråhøgdbu?

Gråhøgdbu lå et stykke inn på fjellet, mens Veslefjellbua ble bygget nærmere infrastruktur. Hvilken funksjon den ville ha som substitusjon for Gråhøgdbu har vært vanskelig å forutsi, men det ble antatt at hytta ville bli mer besøkt av barnefamilier. I mine observasjoner virket Veslefjellbua å være et populært turmål for mange ulike brukergrupper. Jeg traff folk som gikk lang tur og kort tur, hadde en stedstilknytning og hadde ikke stedstilknytning, samt mange ulike preferanser for type skiatferd. Der Gråhøgdbu i stor grad ble besøkt som en del av hytte-hytte-nettverket til DNT, i tillegg til litt lengre dagsturer fra hyttene på Venabygdsfjellet, er Veslefjellbua tilgjengelig for en større og mer diverse brukergruppe. I tillegg til de tradisjonelle brukerne av DNT-hytter, var det små barn og flere «utradisjonelle» DNT-besøk. Her kan jeg trekke frem barnefamilien som brukte det som fast feriested, den unge vennegjengen på en rolig hyttetur og det unge paret på bilferie. Informanten fra Nederland nevnte at det var uvant å dele hytte med folk som var på såpass ulik tur enn dem selv, og en annen informant fortalte at ruten han gikk langs Troll var mer sentral enn hva han var vant til. På denne måten kan en si at det å besøke Veslefjellbua er en annen aktivitet enn det var å besøke Gråhøgdbu .

Kun noen få observasjoner gikk i umiddelbar nærhet til der Gråhøgdbu var før, og det virker ikke lenger å være et viktig turmål. Flere av informantene i min undersøkelse har gått på skiløypene til Gråhøgdbu, og noen har hatt Gråhøgdbu som mål for turen, men de uttrykte ikke noe savn knyttet til at hytta eller løypene er borte. Dermed er det vanskelig å si noe om hvordan folk med nær tilknytning til Gråhøgdbu har substituert adferden. Det kan hende de har substituert ressursen og går en annen plass eller at de har gått i området med fjellski, en aktivitetssubstitusjon (Manning, 2022). Eller kanskje de har sluttet å gå ski, men fortsatt går fottur der på sommeren, temporal substitusjon. Ingen av disse hypotesene kan bekreftes eller avkreftes gjennom mine funn på noen annen måte enn jeg ikke møtte noen av dem i studieområdet.

7.5 Mine funn i sammenheng med myndighetenes anbefalte tiltak

I skrivende stund arbeides det med en ny tiltaksplan for Rondane og Klima- og miljødepartementet har sendt forslag til tiltaksplan etter kvalitetsnorm for villrein i Rondane på høring. Forslagene til tiltaksplanen bygger på faggrunnlag utarbeidet av prosjektgrupper ledet av statsforvalteren i Innlandet (Klima- og miljødepartementet, 2025). Derfor vil jeg vurdere mine funn og forslag til tiltak både etter anbefalingene fra den villreinfaglige prosjektgruppa og det forslaget fra departementet som er sendt på høring.

Den villreinfaglige prosjektgruppa for Rondane forslår både myke og harde tiltak som er relevante i denne sammenheng. Noen tiltak er mer overordnet, mens andre er konkrete enkelttiltak og knyttet til fokusområder. Enkelttiltakene som står øverst på prioriteringslisten er informasjonstiltak (Statsforvalteren i Innlandet, 2023). De ønsker også å utvikle obligatoriske sertifiseringsordninger for arrangører av guida turer i naturområdene. Spesifikt for Rondane Sør foreslår de å utvikle en regional sti- og løypeplan, men dette forslaget er fokusert til områder sør for Friisvegen (Venabygdsfjellet er nord for Friisvegen). De trekker også frem behovet for å restaurere trekket over fylkesvei 27, og foreslår i denne sammenheng en forlengelse av stopp- og parkeringsforbudet og sanering av veilommer langs veien i tillegg til en viltovergang ved Muen.

Videre trekkes behovet for å håndtere ikke-motorisert ferdsel frem. Tre konkrete tiltak er foreslått for å styre ikke-motorisert ferdsel. Det første tiltaket er knyttet til informasjon om sporløs ferdsel. Det presiseres at informasjonen rettet mot besøkende bør både ha fokus på å kanalisere dem vekk fra viktige områder, men også på hvordan besøkende bør opptre i møte med villrein. Det andre tiltaket er hjemmel for å nedlegge midlertidig, tids- og områdeavgrenset ferdselsforbud i eksempelvis kalvingstiden. I forbindelse med dette tiltaket er fokuset på de prosessuelle vanskelighetene med å innføre ferdselsforbud. Det siste tiltaket som legges frem er sertifiseringsordninger for organisert ferdsel. Målet med dette er å øke kanaliseringen av ferdsel, formidling av kunnskap og mer hensynsfull ferdsel.

De foreslår også nedlegging av flere stier og løyper, og forbud mot aktiviteter med stor rekkevidde eller som sprer ferdselen i området. Et forslag er at stier og løyper underlegges plan- og bygningsloven. I verneområdene foreslår de endringer i verneforskriftene, og at kommunene innfører særlige bestemmelser, slik som kiteforbudet i Ringeby kommune. De trekker frem muligheter for forbud mot sykling, kiting, dronebruk og stolpejakt. Videre anbefaler de et forbud mot utleie av overnatting mellom påsken og 18. juni i nasjonale villreinområder. Dette er noe DNT gjør frivillig i dag, men forslaget skal også gjelde privat utleie. I ulike konkrete fokusområder utenfor studieområdet foreslås også nedlegging av stier. De foreslår ingen videre konkrete tiltak knyttet til ferdsel.

I tiltaksplanen for Rondane som nå er på høring er det også et stort fokus på myke informasjonstiltak, og tiltakene bygger i stor grad på forslagene fra prosjektgruppa (Klima- og miljødepartementet, 2025). I rapporten legges det frem en egen tiltakspakke om ikke-motorisert ferdsel. De formulerer et tiltak (tiltak 17) om å «utforske muligheten for reguleringer av ferdsel» med hjemmel i naturmangfoldloven, men foreslår ingen konkrete juridiske tiltak nå. Tiltak 19 er knyttet til økt satsning på informasjonstiltak som foreslått av den villreinfaglige prosjektgruppa. Også tiltakene foreslått av prosjektgruppa knyttet til fylkesvei 27 er foreslått (tiltak 55 og 56), og er de eneste tiltakene som nevnes for fokusområdet Venabygdsfjellet. Videre foreslås det å fjerne T-merking ved noen fokusområder, blant annet ved Eldåbu (tiltak 52). De fleste av enkelttiltakene for friluftsliv var knyttet til å endre betjeningstider for eksisterende DNT-hytter.

Forslagene om å legge ned stier står i stil med mine funn fra studieområdet. Det er tiltak som informantene mine var positive til, og observasjonsstudiet har vist at flyttingen av infrastruktur på Venabygdsfjellet har hatt en effekt på ferdselens utstrekning i fjellet. Informasjonstiltakene som er foreslått virker overordnede og lite målrettede. De har ikke tatt særlig stilling til utformingen av informasjonstiltakene eller hvem de skal være rettet mot, annet enn at de foreslår informasjon på digitale fora og på parkeringsplasser og innfallsporter. De fleste av de som gikk langt utenfor løypenettet i min studie var lokale, og flere gikk fra private hytter i nærområdet. Informasjonsoppslag på parkeringsplassen på Saltashaugen vil dermed ikke treffe de som faktisk går langt inn i studieområdet. Mange av de som gikk ut i terrenget hadde utgangspunkt fra de samme plassene langs Trolløypa: krysset ved Saltashaugen, rett øst for Veslefjellbua, og i «knekken» ved Dørfallet. Dersom man ønsker å gjennomføre informasjonstiltak kan dette være nøkkelposisjoner for at tiltaket skal treffe de som utfører den uønskede adferden.

Det trekkes frem i rapporten at det er lite kunnskap om villrein blant besøkende, noe mine funn delvis støtter opp om. Mine funn viste derimot at brukerne visste at det var villrein der,

og visste hvordan de skulle forholde seg til et direkte møte med villrein. Informasjonstiltak knyttet til dette vil dermed ikke nødvendigvis påvirke ferdselen i studieområdet, og informasjonstiltak burde etter mitt syn heller rette seg til påvirkning av ferdsel på villrein, og bevisstgjøring av hvilke funksjonsområder man burde holde seg unna.

7.6 Begrensninger ved undersøkelsen og videre forskning

Denne undersøkelsen er en casestudie, og det følger med seg klare begrensninger. Oppgaven har tatt et dypdykk i kontekstuelle forhold på Venabygdsfjellet som ikke nødvendigvis kan overføres til andre steder eller andre kontekster. Siden det er en kvalitativ undersøkelse med få informanter er det heller ikke en studie der man kan generalisere funnene til andre som bruker området, eller si noe om hvilke holdninger som er dominerende utover informantene i denne undersøkelsen. Et av målene med oppgaven var å undersøke effekten av flyttingen av Gråhøgdbu, og i denne sammenheng substitusjon av den gamle hytta. Jeg fant ingen som opplevde noe stort savn mot Gråhøgdbu eller som var negative til flyttingen. Det betyr ikke at det ikke finnes noen som er negative, kun at jeg ikke pratet med dem. Dermed fant jeg heller ikke ut av hva slags substitusjon de har gjort, de som pleide å besøke Gråhøgdbu.

Videre forskning på temaet burde se på effekten av ytterligere tiltak knyttet til både ulike informasjonstiltak, men også mulighetene for hardere tiltak, og tiltak som treffer de som ikke berøres av flytting av infrastruktur.

8. Konklusjon

Ferdselen i studieområdet er i stor grad konsentrert til løypenettet og fjellområdene nærmest løypenettet, men på dager med fint vær og godt føre var det en del ferdsel utenfor løypenettet. Etter fjerningen av infrastrukturen i studieområdet var ferdselen forskjøvet nærmere eksisterende infrastruktur i randsonen av villreinområdet. Det ble også observert en ulik sammensetning av brukergrupper, med færre kitere, og ingen hundespann, samtidig som at skiløpere og det tradisjonelle vinterfriluftslivet fremdeles dominerte i studieområdet. Det er flere og sammensatte faktorer som bidrar til og hindrer at folk går inn i studieområdet. De viktigste faktorene som fremmet adferden var knyttet til mangel på kunnskap, fint vær og godt føre, tilgjengelighet, sosial aksept for adferden, og motivasjoner knyttet til eventyrlyst, mestring og å komme seg vekk fra infrastruktur og folk. I tillegg var det flere positive følelser assosiert med vakker natur og spenning som bidro til å trekke folk inn i fokusområdet. De viktigste faktorene som hindret adferden var dårlig vær og føre, sikkerhet og komfort og vaner med å gå i merka løyper. Veslefjellbua virker å fange opp et bredere spekter av brukere enn det Gråhøgdbu gjorde.

Informantene var positive eller nøytrale til de gjennomførte tiltakene på Venabygdsfjellet, inkludert flytting av infrastruktur og juridiske tiltak. Mange var også aksepterende ovenfor et hypotetisk ferdselsforbud, mens andre var negative til et totalforbud og ønsket en mer dynamisk løsning. Flere var kritiske til effekten av myke tiltak alene, og noen kritiserte ansvaret myke tiltak legger på individet. Samtidig manglet informantene kunnskap om påvirkningen ferdsel har på villrein og det trukket frem at det var en underutnyttet mulighet for informasjonstiltak på Venabygdsfjellet. Basert på dette burde både målrettede informasjonstiltak og strengere tiltak som ferdselsrestriksjoner vurderes videre.

9. Referanser

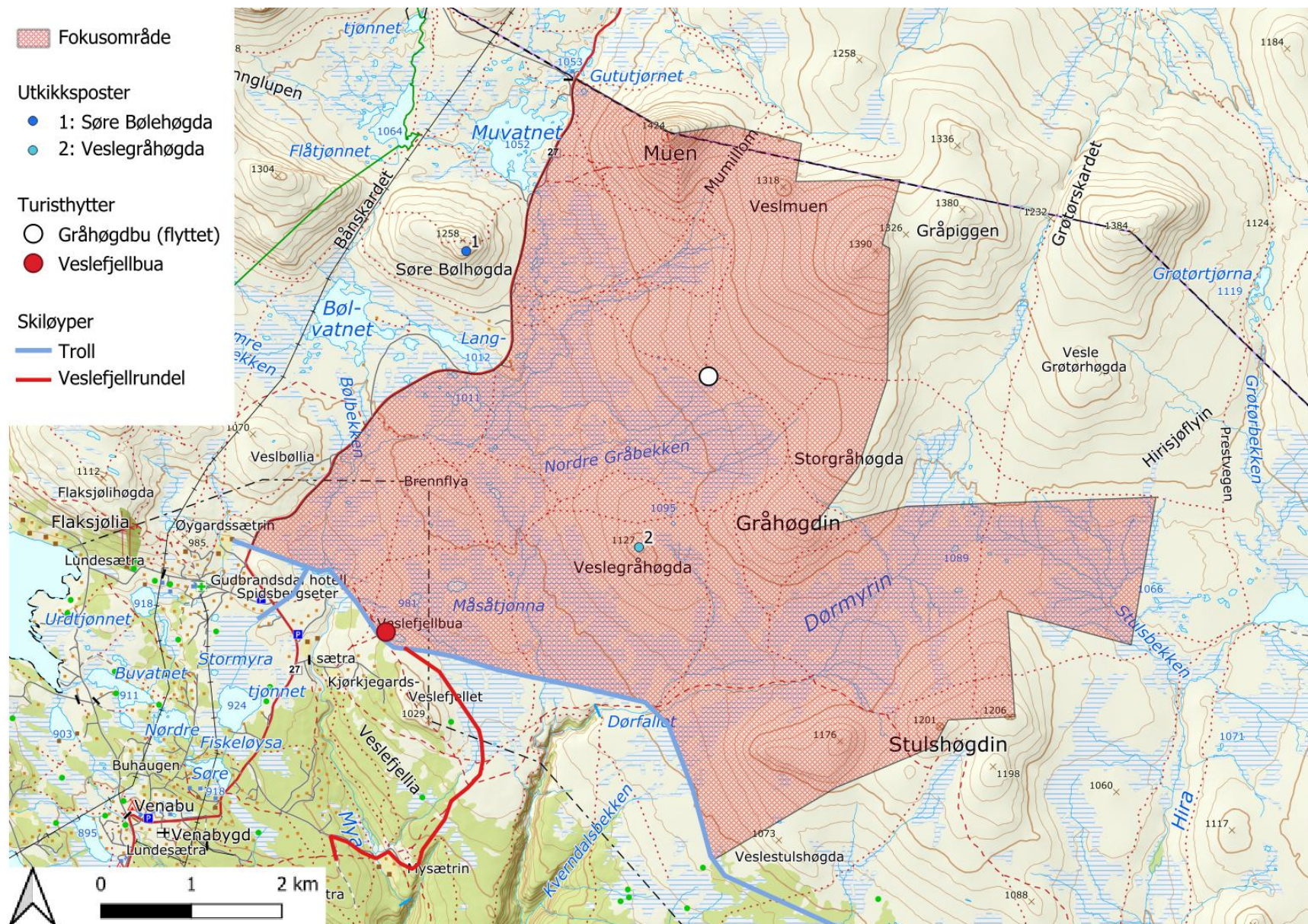
- Allison, A. L., Baird, H. M., Lorencatto, F., Webb, T. L. & Michie, S. (2022). Reducing plastic waste: A meta-analysis of influences on behaviour and interventions. *Journal of Cleaner Production*, 380: 134860. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.134860>.
- Andersen, O. & Gundersen, V. (2010). *Ferdsel og bruk av Rondane: Etterundersøkelse blant besøkende sommeren 2009*. NINA Rapport 599: Norsk institutt for naturforskning. Tilgjengelig fra: <https://www.nina.no/archive/nina/pppbasepdf/rapport/2010/599.pdf> (lest 10.11.2024).
- Botheim, G. S. & Hestdalen, B. (2025, 15. april). Vi har ikkje råd til å miste villreinen. *GD*. Tilgjengelig fra: <https://www.gd.no/vi-har-ikkje-rad-til-a-miste-villreinen/o/5-18-2253519> (lest 20.04.2025).
- Brænd, E. & Myren, I. S. (2022). *Kunnskapsgrunnlaget for delnorm 3 i Rondane*. Tilgjengelig fra: <https://villrein.no/kvalitetsnorm/delnormtrerdane/> (lest 10.12.2024).
- Bråtå, H. O. (1985). *Villrein og inngrep i Rondane*. Statsforvalteren i Innlandet rapport nr. 5. Lillehammer: Statsforvalteren i Innlandet.
- Bråtå, H. O. (2020). From Local Initiative to National State Process: The Case of Rondane National Park, Norway. *Environmental History*, 25 (4). doi: <https://doi.org/10.1093/envhis/ema049>.
- Børresen, M. F. & Lusæter, E. (2022, 6. september). DNT vil stenge turisthytter i Rondane. *NRK*. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/innlandet/dnt-stenger-tre-turisthytter-i-rondane-for-selvbetjening-av-hensyn-til-villrein-1.16091789> (lest 20.02.2024).
- de Freitas, C. R. (2015). Weather and place-based human behavior: recreational preferences and sensitivity. *International Journal of Biometeorology*, 59 (1): 55-63. doi: 10.1007/s00484-014-0824-6.
- Dyreposisjoner. (u.å.). *Dyreposisjoner for villrein i Rondane Sør 2014 - 2024*. Tilgjengelig fra: <https://www.dyreposisjoner.no/> (lest 20.01.2025).
- Eide, N. E., Hagen, D., Gundersen, V., Vistad, O. I., Fangel, K., Erikstad, L., Strand, O. & Blumentrath, S. (2015). *Sårbarhetsvurdering i verneområder. Utvikling av metodikk for å vurdere sårbarhet for vegetasjon og dyreliv knyttet til ferdsel i verneområder i fjellet*. NINA Rapport 1191. Tilgjengelig fra: <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m457/m457.pdf> (lest 04.03.2025).
- Flemsæter, F., Vegard, G., Katrina, R. & Strand, O. (2019). The beat of the mountain: a transdisciplinary rhythmanalysis of temporal landscapes. *Landscape Research*, 44 (8): 937-951. doi: 10.1080/01426397.2018.1535652.
- Gatti, E. & Brownlee, M. (2024). Outdoor recreationists' engagement with weather: The weather-outdoor recreation process model. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 45: 100707. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jort.2023.100707>.
- Gundersen, V., Mehmetoglu, M., Inge Vistad, O. & Andersen, O. (2015). Linking visitor motivation with attitude towards management restrictions on use in a national park. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 9: 77-86. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jort.2015.04.004>.
- Gundersen, V., Vistad, O. I., Panzacchi, M., Strand, O. & van Moorter, B. (2019). Large-scale segregation of tourists and wild reindeer in three Norwegian national parks: Management implications. *Tourism Management*, 75: 22-33. doi: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2019.04.017>.
- Gundersen, V., Myrvold, K. M., Rauset, G. R., Selvaag, S. K. & Strand, O. (2020). Spatiotemporal tourism pattern in a large reindeer (*Rangifer tarandus tarandus*) range

- as an important factor in disturbance research and management. *Journal of Sustainable Tourism*, 29 (1): 21-39. doi: 10.1080/09669582.2020.1804394.
- Gundersen, V., Marius, M. K., Petter, K. B., Olav, S. & and Kofinas, G. (2022). A review of reindeer (*Rangifer tarandus tarandus*) disturbance research in Northern Europe: towards a social-ecological framework? *Landscape Research*, 47 (8): 1100-1116. doi: 10.1080/01426397.2022.2078486.
- Gundersen, V., Selvaag, S., Junker Koehler, B. & Zouhar, Y. (2024). Visitors' relations to recreational facilities and attractions in a large vulnerable mountain region in Norway: Unpacking the roles of tourists and locals. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 47: 100807. doi: 10.1016/j.jort.2024.100807.
- Hagen, D., Eide, N. E., Evju, M., Gundersen, V., Stokke, B. G., Vistad, O. I., Rød-Eriksen, L., Olsen, S. L. & Fangel, K. (2019). *Håndbok. Sårbarhetsvurdering av ferdselslokaliteter i verneområder, for vegetasjon og dyreliv*. NINA Temahefte 73: Norsk institutt for naturforskning. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/11250/2593734> (lest 09.03.2025).
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 3. utg. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Jordhøy, P. (2008). *Villreinen i Rondane - Sølnkletten. Kunnskapsstatistikk og leveområde*. NINA rapport 399. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/11250/2459984> (lest 22.04.2025).
- Kjørstad, M., Bøthun, S. W., Gundersen, V., Holand, Ø., Madslien, K., Mysterud, A., Myren, I. N., Punsvik, T., Røed, K. H., Strand, O., et al. (2017). *Miljøkvalitetsnorm for villrein - Forslag fra en ekspertgruppe*. NINA rapport 1400. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/11250/2471598> (lest 06.09.2024).
- Klima- og miljødepartementet. (2025). *Høring - Forslag til tiltaksplaner etter kvalitetsnormen for villrein i Knutshø, Snøhetta og Rondane villreinområder*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-forslag-til-tiltaksplaner-etter-kvalitetsnormen-for-villrein-i-knutsho-snohetta-og-rondane-villreinomrader/id3087861/?expand=horingsbrev> (lest 15.04.2025).
- Kvie, K. S., Heggenes, J., Bårdsen, B.-J. & Røed, K. H. (2019). Recent large-scale landscape changes, genetic drift and reintroductions characterize the genetic structure of Norwegian wild reindeer. *Conservation Genetics*, 20 (6): 1405-1419. doi: 10.1007/s10592-019-01225-w.
- Kåpvik, T. & Wikborg, H. H. (2025, 20. april). Den Norske Turistforening tar ansvar for villreinen. *Aftenposten*. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/LMxRKP/den-norske-turistforening-tar-ansvar-for-villreinen> (lest 20.04.2025).
- Manning, R. E. (2022). Substitutability. I: *Studies in outdoor recreation - search and research for satisfaction*, s. 217-233. Corvallis: Oregon State University Press.
- Meld. St. 18 (2023-2024). *Ein forbetra tilstand for villrein*. Oslo: Klima- og miljødepartementet. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20232024/id3032111/> (lest 06.05.2025).
- Michie, S., van Stralen, M. M. & West, R. (2011). The behaviour change wheel: a new method for characterising and designing behaviour change interventions. *Implement Sci*, 6: 42. doi: 10.1186/1748-5908-6-42.
- Månsson, J., Eriksson, L., Hodgson, I., Elmberg, J., Bunnefeld, N., Hessel, R., Johansson, M., Liljebäck, N., Nilsson, L., Olsson, C., et al. (2023). Understanding and overcoming obstacles in adaptive management. *Trends in Ecology & Evolution*, 38 (1): 55-71. doi: <https://doi.org/10.1016/j.tree.2022.08.009>.

- Reiten, J. E. (2024, 19. juni). Villreinen i Norge er under press. *DNT*. Tilgjengelig fra: <https://www.dnt.no/dnt-der-du-er/dnt-oslo-og-omegn/nyheter/villrein-stortingsmelding-juni-24/> (lest 10.12.2024).
- Ringebu kommune. (2014). *Kommuneplanens samfunnsdel 2014-2026*. Tilgjengelig fra: https://www.ringebu.kommune.no/f/p9/i8df6d22a-20be-447e-854c-383817788b0f/rk_kommuneplanens-samfunnsdel_060515_web-lowres.pdf (lest 24.11.2024).
- Ringebu kommune. (2018). *Kommuneplanens arealdel 2018-2030*. Tilgjengelig fra: https://www.ringebu.kommune.no/f/p9/i9352d856-b5c7-4495-8670-3ae411318684/planbeskrivelse-vedtatt-19062018_inkl_vedtak_18062019_kmd.pdf (lest 12.01.2025).
- Ringebu kommune. (u.å.). *Om Ringebu kommune*. Tilgjengelig fra: <https://www.ringebu.kommune.no/tjenester/om-ringebu/> (lest 15.02.2025).
- Rolandsen, C. M., Tveraa, T., Gundersen, V., Røed, K. H., Tømmervik, H., Kvie, K., Våge, J., Skarin, A. & Strand, O. (2022). *Klassifisering av de ti nasjonale villreinområdene etter kvalitetsnorm for villrein. Første klassifisering – 2022*. NINA Rapport 2126. Tilgjengelig fra: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2991315> (lest 06.09.2024).
- Selvaag, S. K., Keller, R., Aas, Ø., Gundersen, V. & Singsaas, F. T. (2023). On-site communication measures as a tool in outdoor recreation management: a systematic map. *Environmental Evidence*, 12 (1): 14. doi: 10.1186/s13750-023-00305-2.
- Silverman, D. (2014). *Interpreting Qualitative Data*. 5. utg. London: SAGE publications.
- Stakston, M. S. (2021). *Kampen om naturen på Venabygdssjellet. Etablering og stenging av DNT-hytta Gråhøgdbu i 1967 og i 2020*. Masteroppgave. Kongsberg: Univeristetet i Sørøst-Norge. Tilgjengelig fra: <https://openarchive.usn.no/usn-xmlui/bitstream/handle/11250/2836980/no.usn%3Awiseflow%3A6425934%3A47579708.pdf?sequence=23&isAllowed=y> (lest 22.02.2025).
- Stange, E., Gundersen, V., Simensen, T. & Frassinelli, F. (2024). *Ferdsl fra hytter i villreinområdet Norefjell-Reinsjøfjell: Analyse av Strava data, villreinens arealbruk og tomtereserve*. NINA Rapport 2462: Norsk institutt for naturforskning. Tilgjengelig fra: <https://hdl.handle.net/11250/3134123>.
- Statens vegvesen. (u.å.). *Nasjonal Tursitveg: Rondane*. Tilgjengelig fra: <https://www.nasjonaleturistveger.no/no/turistvegene/rondane/> (lest 15.02.2025).
- Statsforvalteren i Innlandet. (2023). *Kvalitetsnorm for villrein. Tiltak for å bedre forholdene for villreinen i Rondane Nord og Rondane Sør villreinområder: Tilrådinger fra villreinfaglig prosjektgruppe*. Tilgjengelig fra: <https://www.statsforvalteren.no/contentassets/b5bb2cd75b924d88a2f31b5a1e88e09f/kvalitetsnorm-for-villrein-i-rondane-tilradinger-fra-villreinfaglig-prosjektgruppe.pdf> (lest 15.04.2025).
- Strand, O. & Gundersen, V. (2014). Arealforvaltning i villreinområder: Fra gagn og ugagn til adaptive løsninger. *Utmark*, 1&2&S 2014.
- Strand, O., Gundersen, V., Jordhøy, P., Andersen, R., Nerhoel, I., Panzacchi, M. & Van Moorter, B. (2014). *Villrein og ferdsel i Rondane. Sluttrapport fra GPS-merkeprosjektet 2009-2014*. Rapport fra NINA 1013. Tilgjengelig fra: <https://www.nina.no/archive/nina/pppbasepdf/rapport/2015/1013.pdf> (lest 20.01.2024).
- Strand, O. & Gundersen, V. (2019). *Silnett Rondane - Hvordan bevare villreinen*. NINA temahefte 74. Tilgjengelig fra: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/bitstream/handle/11250/2629003/ninatemahefte74.pdf?sequence=4>.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 4. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Tvilde, K. N. & Lusæter, E. (2020, 10. november). Dronning sonja får ikkje si eiga DNT-hytte. *NRK*. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/innlandet/dnt-vil-skrinlegge-dronningsetra-1.15239144> (lest 20.02.2025).
- Utgaard, K. (2018, 19. januar). Innfører kiteforbud på Venabygdsfjellet. *GD*. Tilgjengelig fra: <https://www.gd.no/nyheter/venabygdsfjellet/ringebu/innfører-kiteforbud-pa-venabygdsfjellet/s/5-18-580789> (lest 20.02.2025).
- Vistad, O. I. & Vorkinn, M. (2012). The Wilderness Purism Construct — Experiences from Norway with a simplified version of the purism scale. *Forest Policy and Economics*, 19: 39-47. doi: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2011.12.009>.
- Vistad, O. I. & Gundersen, V. (2022). *Bruken av Rondane – Dovre 2021. Resultat frå brukarundersøking og automatisk teljing*. NINA Rapport 2147. Tilgjengelig fra: <https://hdl.handle.net/11250/2998669> (lest 22.04.2025).
- Vorkinn, M. & Riese, H. (2001). Environmental Concern in a Local Context: The Significance of Place Attachment. *Environment and Behavior*, 33 (2): 249-263. doi: 10.1177/00139160121972972.
- Vorkinn, M. (2003). *Ferdsel ut fra hytter i Rondane midt og sør*. Lillehammer: Oppland fylkeskommune.
- Whitmarsh, L., Poortinga, W. & Capstick, S. (2021). Behaviour change to address climate change. *Current Opinion in Psychology*, 42: 76-81. doi: <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2021.04.002>.
- Wilcer, S., Larson, L., Hallo, J. & Baldwin, E. (2019). Exploring the Diverse Motivations of Day Hikers: Implications for Hike Marketing and Management. *The Journal of Park and Recreation Administration*, 37. doi: 10.18666/JPRA-2019-9176.
- Øian, H., Fredman, P., Sandell, K., Sæþórsdóttir, A., Tyrväinen, L. & Jensen, F. (2018). *Tourism, nature and sustainability: A review of policy instruments in the Nordic countries*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.

Vedlegg 1: Oversiktskart studieområde

Vedlegg 2: Observasjonsskjema med ett eksempel

Dato:

28.02

Temp/vind:

-8, noe vind

Vær/føre: delvis skyet, nysnø

Tid	Antall	Kommentar	Type tur	KartID
10:45	2 (1 løs hund)	Rolig tempo men målrettet, pause på Veslegråhøgda	Dagstur, 2 middels store sekker	5 (Veslegråhøgda)

Vedlegg 3A: Intervjuguide innledende intervju

1. Hvor skal du på tur i dag? (vise på kart)
 - a. Evt oppfølgingsspørsmål: hvor lang tur skal du gå, er det overnattinger underveis som en del av turen (turisthytte? I telt/snøhule? Annet?)?
2. Hvor mange ganger har du besøkt området vinterstid tidligere? Hvilke deler av vintersesongen bruker du området?
3. Hva slags skitur er du på?
 - a. Dagstur med start og slutt samme sted
 - b. Dagstur med start og slutt på forskjellige steder
 - c. Kort overnattingstur (2-3 dager)
 - d. Lang flerdagerstur (mer enn 3 dager)
4. I gjennomsnitt går du
 - a. For det meste i preparerte løyper
 - b. Både på og utenfor preparerte løyper
 - c. For det meste utenfor de preparerte løypene
5. Hvilke typer ski bruker du i dette området (Venabufjellet) (flere svar mulig)
 - a. Vanlige langrennsski/ski for bruk i preparerte løyper
 - b. Fjellski (dvs breiere ski og kraftigere støvler)
 - c. Randoneeski
6. Har du besøkt den tidligere turisthytta Gråhøgdbu før?
7. Har du gått tur i området ved Gråhøgdbu etter at turisthytta ble lagt ned?
8. Har du besøkt Veslefjellbua?
 - a. Hvis ja, hva synes du om den som turmål?
9. Hva vet du om villrein i dette området? Har du sett villrein noen gang når du har gått på ski? Har du gjort noen vurderinger av hvordan du eller andre skigåere i dette området kan påvirke villreinen?
10. Kan vi kontakte deg senere for et oppfølgende intervju om temaet?
 - a. Hvis ja, mail og telefonnummer

Vedlegg 3B: Intervjuguide dybdeintervju

11. Hvor skal du på tur i dag? (vise på kart)
 - a. Evt oppfølgingsspørsmål: hvor lang tur skal du gå, er det overnattinger underveis som en del av turen (turisthytte? I telt/snøhule? Annet?)?
12. Hvor mange ganger har du besøkt området vinterstid tidligere? Hvilke deler av vintersesongen bruker du området?
13. Hva slags skitur er du på?
 - a. Dagstur med start og slutt samme sted
 - b. Dagstur med start og slutt på forskjellige steder
 - c. Kort overnattingstur (2-3 dager)
 - d. Lang flerdagerstur (mer enn 3 dager)
14. I gjennomsnitt går du
 - d. For det meste i preparerte løyper
 - e. Både på og utenfor preparerte løyper
 - f. For det meste utenfor de preparerte løypene
15. Hvilke typer ski bruker du i dette området (Venabufjellet) (flere svar mulig)
 - a. Vanlige langrennsski/ski for bruk i preparerte løyper
 - b. Fjellski (dvs breiere ski og kraftigere støvler)
 - c. Randoneeski
16. Har du besøkt den tidligere turisthytta Gråhøgdbu før?
17. Har du gått tur i området ved Gråhøgdbu etter at turisthytta ble lagt ned?
18. Har du besøkt Veslefjellbua?
19. Hva synes du om den som turmål?
20. Hva vet du om villrein i dette området? Har du sett villrein noen gang når du har gått på ski? Har du gjort noen vurderinger av hvordan du eller andre skigåere i dette området kan påvirke villreinen?
21. Kan vi kontakte deg senere for et oppfølgende intervju om temaet?
22. Hvis ja, mail og telefonnummer

Vedlegg 4: Informasjonsskriv og samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet Ferdsløp vinterstid i Rondane Sør villreinområde?

Formålet med prosjektet

Dette er et spørsmål til deg om du vil delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å

- Undersøke hvordan folk bruker Venabygdsfjellet til ulike skiturer vinterstid og om dette eventuelt interagerer med villrein.
- Opplysningene du oppgir brukes i en masteroppgave ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU).

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

NMBU – Fakultet for miljøvitenskap og naturforvaltning (MINA) er ansvarlig for personopplysningene som behandles i prosjektet. Prosjektet skjer i samarbeid med Vegard Gundersen ved Norsk institutt for naturforskning (NINA).

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får denne forespørselen fordi du har hatt en tilknytning til vinteraktivitet i studieområdet og eventuelt har gitt tillatelse til at vi kan kontakte deg senere for et oppfølgende intervju.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Opplysningene vi henter inn om deg er navn og kontaktopplysninger.
- Dette er for å kontakte deg senere for et oppfølgingsintervju om din vinteraktivitet i fjellet.
- Opplysningene registreres i et skjema.
- Ingen personidentifiserende opplysninger vil offentliggjøres som del av masteroppgaven.

Kort om personvern

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler personopplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Du kan lese mer om personvern under*. Alle personidentifiserende opplysninger slettes så fort prosjektet er avsluttet.

Med vennlig hilsen

Øystein Aas
(Professor/veileder)

Ulla Bech Bråten
(Student)

* Du kan lese mer om personvern på neste side.

Utdypende om personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

- Opplysningene vil kun bli brukt av masterstudenten.
- Personopplysningene dine brukes for å kunne kontakte deg, og vil bli slettet etter endt intervju eller hvis du trekker deg fra studien. Du vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen.
- Listen med kontakthinformatjon vil bli oppbevart på en kryptert ekstern harddisk.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NMBU har personverntjenestene ved Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- å be om innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende,
- å få slettet personopplysninger om deg,
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Vi vil gi deg en begrunnelse hvis vi mener at du ikke kan identifiseres, eller at rettighetene ikke kan utøves.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 31.08.2024. Opplysningene vil da slettes.

Spørsmål

Hvis du har spørsmål eller vil utøve dine rettigheter, ta kontakt med:

Masterstudent: Ulla Bech Bråten, e-postadresse, telefonnummer

Veileder: Øystein Aas, e-postadresse

Hvis du har spørsmål knyttet til Sikts vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt på e-post: personverntjenester@sikt.no, eller på telefon: 73 98 40 40.

Samtykkeskjema

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Ferdsl vinterstid i Rondane Sør villreinområde», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- ☐ å delta i intervju
- ☐ å delta i spørreskjema

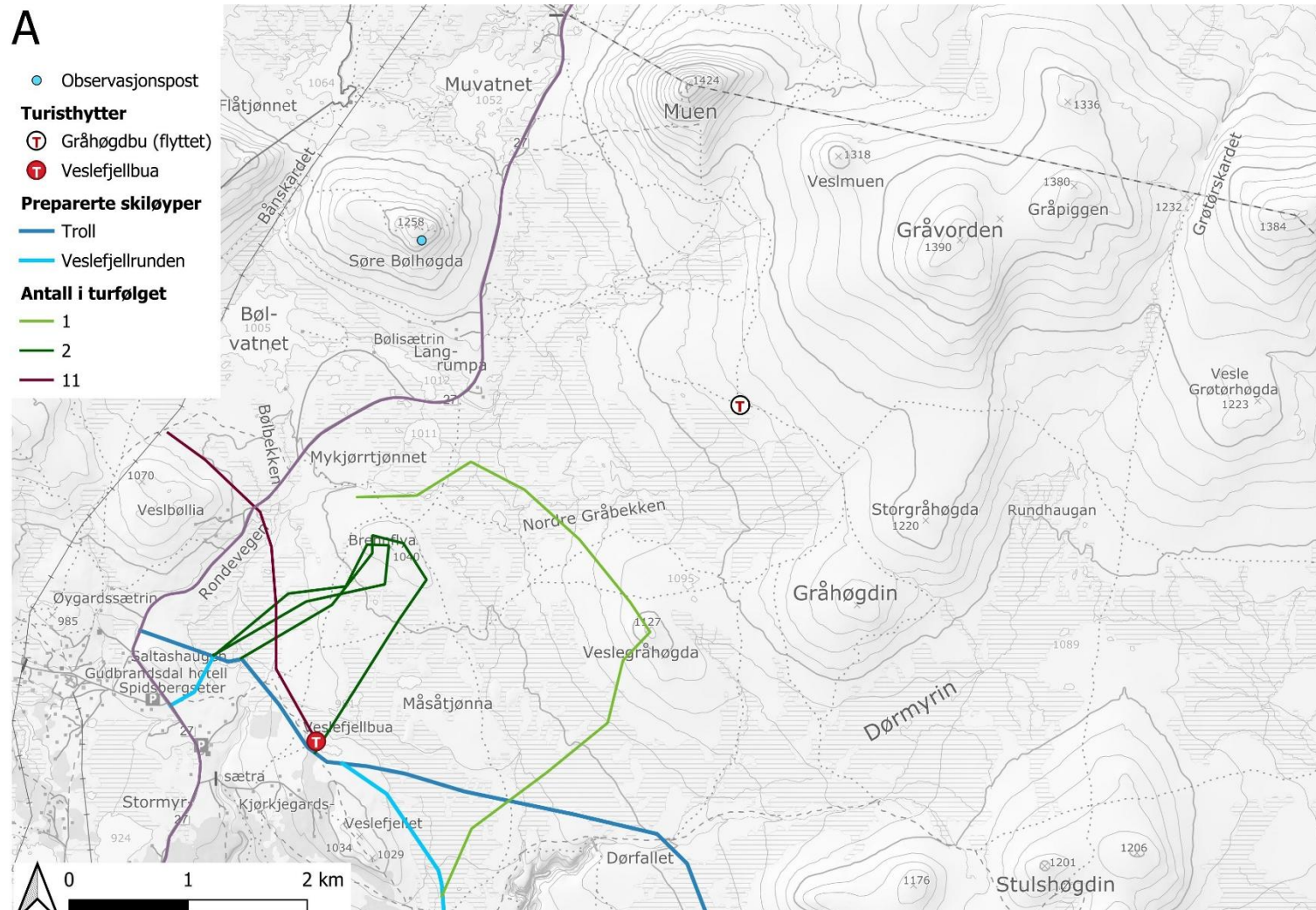
Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Telefonnummer:

E-post:

Vedlegg 5: Kartblad større format

Lav trafikk før påske

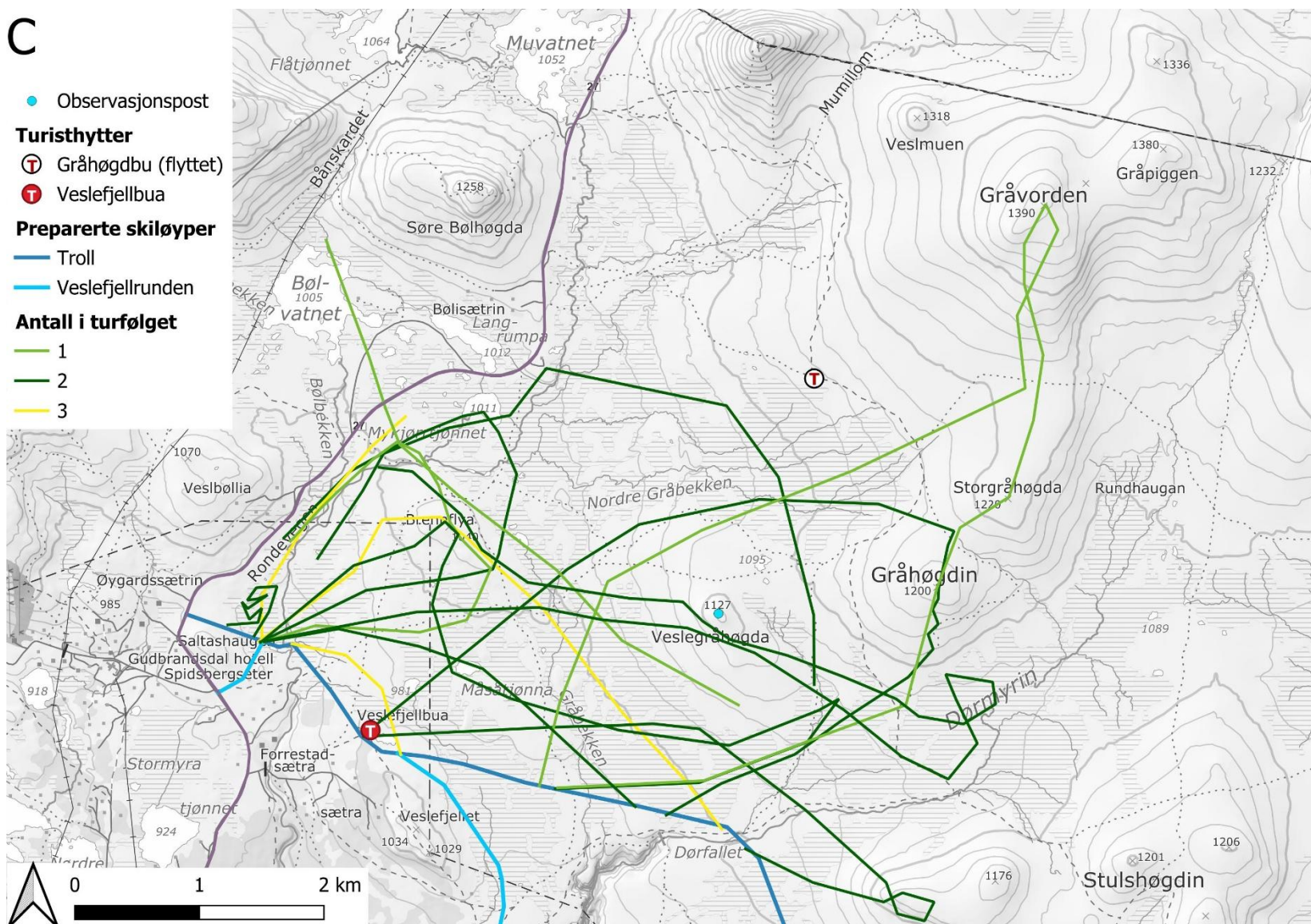
B

Lav trafikk påskeuka

C

- Observasjonspost
- Turisthytter**
 - ⓧ Gråhøgdbu (flyttet)
 - ⓧ Veslefjellbua
- Preparerte skiløyper**
 - Troll
 - Veslefjellrunden
- Antall i turfølget**
 - 1
 - 2
 - 3

Høy trafikk påskeuka

D

● Observasjonspost

Turisthytter

Ⓣ Gråhøgdbu (flyttet)

Ⓣ Veslefjellbua

Preparerte skiløyper

— Troll

— Veslefjellrunden

Antall i turfølget

1

2

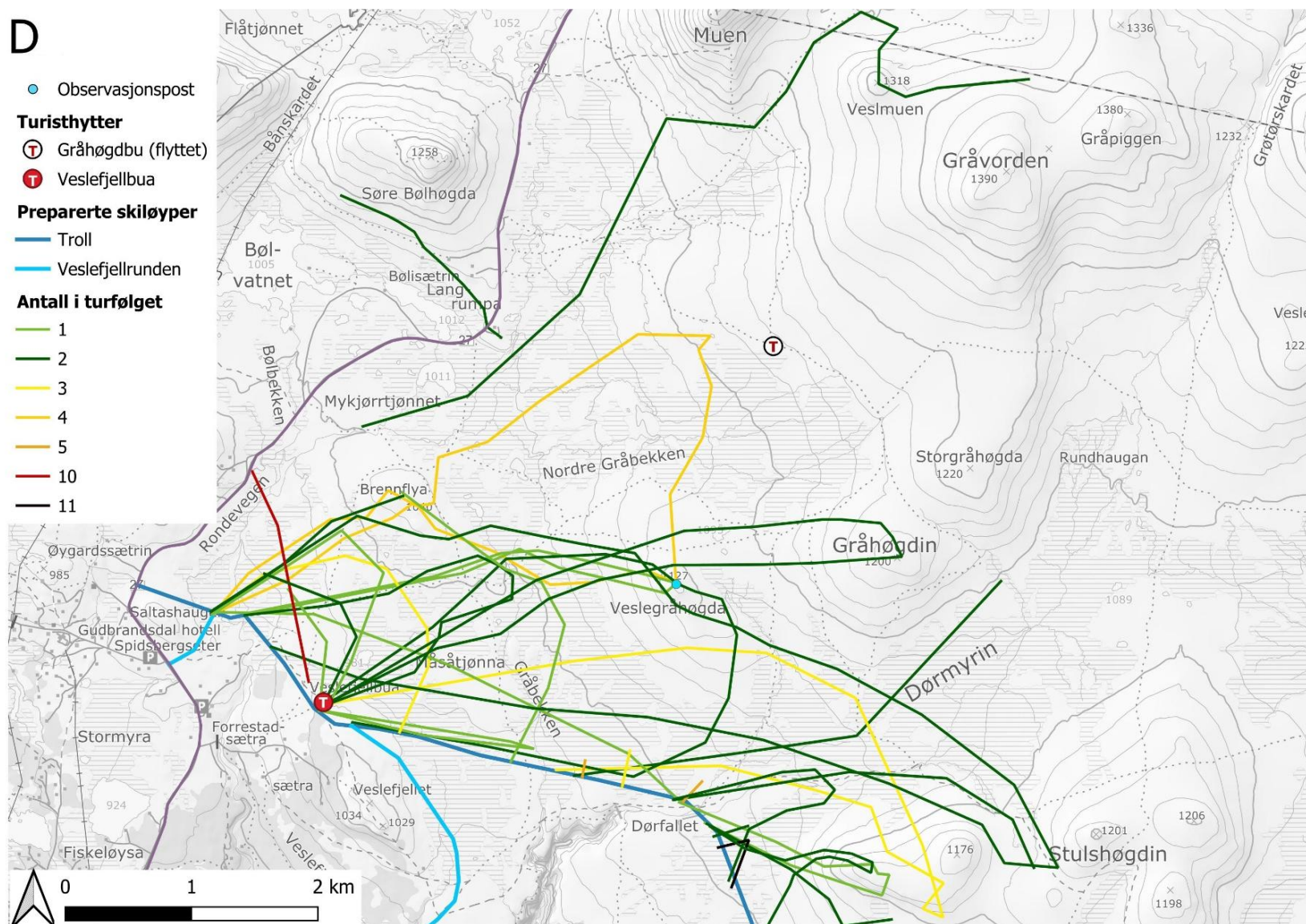
3

4

5

10

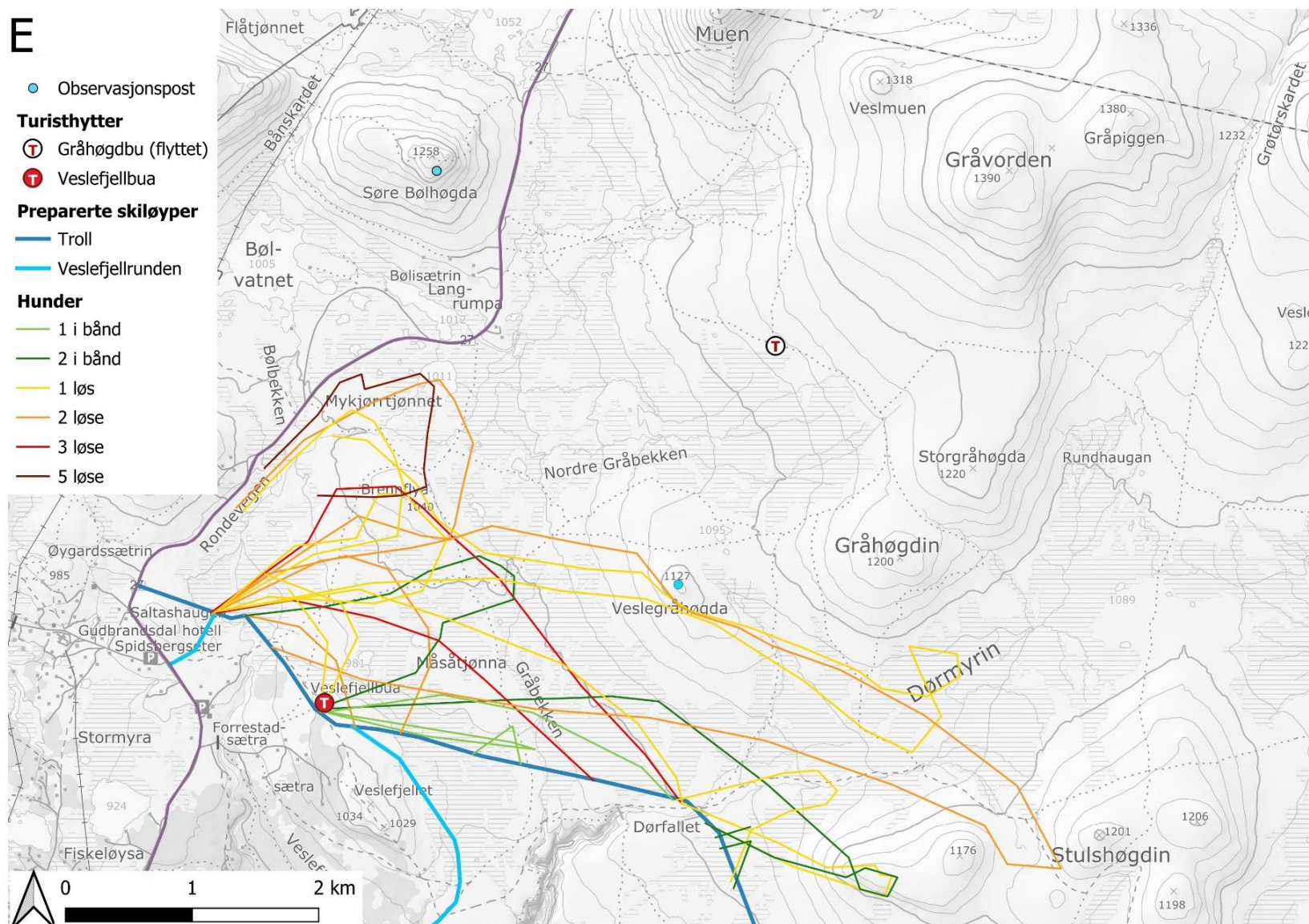
11

Hunder utenfor løypenett

E

- Observasjonspost
- Turisthytter**
 - ⓧ Gråhøgdbu (flyttet)
 - ⓧ Veslefjellbua
- Preparerte skiløyper**
 - Troll
 - Veslefjellrunden
- Hunder**
 - 1 i bånd
 - 2 i bånd
 - 1 løs
 - 2 løse
 - 3 løse
 - 5 løse

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelege universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway